

39/9 9-7 6
DEFFYNNIAD

FFYDD EGLVYS

LOEGR: LLE Y CEIR GWE-

led, a gwybod, dosparth gwir Grefydd

Crist, ag anghywirdeb Grefydd

Eglwys Rufain:

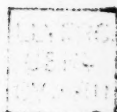
*Angenrheidiol i bawb ei ddealld, a ma-
dws i ddynion ei ddyscu, o ran arwain en bu-
chedd yn y byd hwn, fal y caffont fywyd tra-
gwyddol yn y byd a ddaw.*

Wedieigyfieuthu o Ladin, yn Gymraeg,
drwy waith M. KYFFIN.

*Nescio qua Natale Solum dulcedine cunctis
Ducit, & immemores non sinit esse su-*

Richard Field a'i printiodd yn
Llunden. 1595.

I'R GVVR VRDDASSOL

A'M CAR ANVVTL,

VViliam Meredydd.

I a welaf may peth arse-
redig yn yr hen oescedd
gynt ymblith y Groegwyr
a'r Lladinwyr penna'i
dysc a'u cymeriad, ydoedd
gwneuthyr anrhegion o'u gorchwilion
dyscedig i'r sawl oedd nessaf iddynt, a
hoffaf genthynt: fal y gallent, drwy'r
cyfryw fodd, adel byspysrwydd i'r oes-
cedd a ddele ar eu hól nhwy, am rinwedd
a rhyglyddiad y gwyr hynny rhagor eraill.
Nid anghymmrys i minne ddilyn yr un
llwybr wrth offod allan cyfieythiad hyn o
addysc, yr hwn yr wyf yn ei orchymyn
i'ch nodded. Oblegid, fegis nad oes neb
byw fwy ei serch a'i ewyllys ar wneuthyr
mowr-les i'ch gwlad na chwi'n unig;
felly nid oes neb dayarol a haedde gael
hyn gennyf, o'ch blaen chwi'ch hu-
nan. Ager mwyn nad amheuthyn gen-
nych ddim a aller ei fyfyrion a'i anrhe-

gu i chwi yn Saesonaeg, neu'n Lladin;
(yn yr hyn ieithoedd y buoch er ioed
gynefin a phob rhyw ddysc ag athraw-
iaeth) hefyd, gan i ni'n dau ddwyn eyn
bydallan o Gymry, a bôd mor anghyne-
fin i mi (scrifenny, ag yw i chwithe ddar-
llen dim yn yr iaith Gymraeg; hynny a
wnaeth i mi, ydwyf wir gymro, a gwir
gâr o'r eyddoch, ddewis eych annerch
a'ch anrhegu yn Gymraeg, chwaethbach
nog mewn un iaith arall. Pa gymro byn-
nag a gaffo wellaad dysc, neu gynyddiad
gwybodaeth, oddi wrth y llyfr hwn,
diolched i Dduw yn gyntaf, ag i chwi-
the yn ail. Ef a ddengys hwn y llwybr
i'r anghyfarwydd. A chyda hyn, pettid
yn pregethu Efengyl Crist yng Hymry,
fal y gwelsoch chwi a minne mewn
gwledydd eraill, diau nad oes Gened-
laeth yng Hred a alle ragori ar y Gymry
mewn Crefydd a Duwioldeb; gan eu bod
nhwy o athrylith a naturiaeth yn chwā-
nog i ddyscu pob Rhinwedd a Dayoni,
ond cael ei ddangos a'i ddeongl iddynt.

Ag

Ag yna, ni bydde gymaint cās, cenfi-
gen, brâd, a bwriad drwg, yn eu mysc
nhwy; lle nid oes yr owr 'on, foweth, ddim
cyffredinach, (medd pawb) nog ymdrech, u,
ymgyfreithio, ag ymgrafangu, drwy gam,
trowsedd, a dygassedd, i ddwyn o ddiar
bawb ei eiddo. Etto o'r diwedd, pe cae
gwir Grefydd a gwasanath Dduw ddech-
re 'i goledd a' i ossod allan yn hylwybr; a
gweled vnwaith o'r cyffredin-bobl fod
wynebeu a llownfryd pendefigion Cymry
y ffordd honno, e fyddai bob Cymro ba-
rod i studio ag i wrando gair Duw yn
ddyfal: a gobeithio, cyn nē mawr o ēnyd,
y ceid gweled ym-mysc gwyr cyn gwlad
ni lawer pwnc o ddysc, a dawn, a diwd-
rwydd, ar ni welwyd hyd yn hyn. Yr
hwn beth caniattaed y Goruchaf Dduw
iddynt, ag i chwithe lwyddiant a lla-
wenydd wrth fodd

eych Câr ffyddlonaf

M. Kyffin.

* iij

Annerch at yr howddgar ddar lleydd Cristnogawl.

Y M M A iti ar les d'e-
naid, yn hyn o lyfr, syl-
wedda chrynodeb y *Ffydd*
mir Catholic; ith hyfforddi
a 'th berffeithio yn llwybr
gwafanaeth Duw, ag le-
chydwrriaeth dyn. Wrth ddarllen hwn y
cei di wybod hanes, a dealld gwirionedd
y Grefydd Gristnogawl, a chyda hynny
ddanghosiad a dat-guddiad amhuredd cre-
diniaeth *Pâb Rhufain*. Rhod y Goru-
chaf Dduw iti ochel y drwg, a chalyn
y da.

Mi a dybiais yn oref adel heibio 'r hen
ciriau cymreig yr rhai ydynt wedi * tyfu
allan o gydnabod a chyd-arfer y cyffredin,
ag a ddewisais y geiriau howssaf, rhwy-
ddaf, a fathredicca 'g allwn, i wneuthyr
ffordd yr ymadrodd yn rhydd ag yn ddi-
rwystrus i 'r sawl ni wyddant ond y gym-
raeg arferedig. Eithr am ryw air angen-
rheidiol, yr hwn ni ellid dangos mo syl-
wedde ei rym, na synnwyr ei arwyddocâd
yn gymraeg, e ddarfu i mi yn-ôl arfer yr
iaith *Saesonaeg*, *Efrangaeg*, iaith *Itali*, iaith
Spaen, a bagad o ieithoedd eraill, gymryd
y cyfryw air o 'r *Groeg*, neu o 'r *Lladin*,
yn

* Nid arfer
neb dyscedic
adgyfodi 'r
fryw eiri-
methedig
wn iaith
y byd.
minu re-
viciffi-
to.

At y Darlleydd.

yn y modd y mae'n gynefin gan-mwyaf
ymhâb gwlad yng Hred er ys-talm o am-
fer. Nid oes nēmawr o'r fath eiriau; ag
o'r rhai rheitiaf di a gei hyfbyrwydd a
deonglad ar eu penneu eu hun, ar ôl di-
wedd hyn o Rag-ddoediad. Er maint fu
fyngofal am myfyrdod yn hyn o beth,
etto, mi a wna gyfri gael fy-marnu a beio
arnaf gan ryw fath a'r goeg ddynion, y
rhai a graffant ar ymbell air, ymma ag
accw, ag a ddoedant yn y fan, wele, gei-
riau seifnigaidd a geiriau lladingaidd yw
rhain, yn dwyno'r gymraec: f'atdeb i'r
rheini, ydyw'r ddihareb, *Ni Wyr, ni We-*
lodd, ni Ddysc. Druain gwerin, ychydig
a wyddant, llai a welfant, ag nid gwiw
fôn am ddyscu iddynt. My fi a faddeua i'r
rhai hyn eu hanwybodeth a'u ffolineb,
ag adawaf i rai eraill chwerthin am eu
penneu. Hawdd yw gwybod am ryw eiri-
au seifnig, nad oes, ag na bu er ioed eiriau
cymreig iw cael; a hefyd may geiriau yn
dyfod o'r *Ffrangaec* yw'r rhan fwyaf o'r
rhai y mae'n hwy yn tybied eu bod yn seif-
nigaidd. Ag am y geiriau lladingaidd,
pwy nis gwyr nad yw'r iaith Gymraec
yn ei herwydd, ddim angen, onid hanner
lladin drwyddi. Mi' allwn pe bae gennyf
hamdden wneuthyr llyfr digon ei faint o'r

At y Darlleydd.

geirieu cymreic arferedig, a fenthycciwyd
nid yn vnig o'r *Lladin* a'r *Ffrangæc*, eithr
o *iaith Itali*, ag *iaith Spaen* hefyd : heblaw'r
dafod Roeg, ag *Ebryw*, a'r cyfryw. Rhyw
rai di-ddysc di-synwyr, a ddoedant ddar-
fod i'r *leithoedd* hynny fenthyccio gan y
Gymraeg, ag nid yr *iaith Gymraeg* gen-
thyn-nhwy. Nid gwiw mor ymrysymmu
a'r fath ynfydion cynhwynol, namyn eu
gadel mewn anwiredd ag oferedd. Yn wir
chwith iawn yw dal sylw ar lawer o wyr
Eglwysig cymreig yn byw ar bris eneidieu
dynion, a bagad eraill o *Gymry* yn cyme-
ryd arnynt eulun dysc a goruchafiaeth, heb
genthynt fri'n y byd a'r *iaith* eu gwlad,
eithr rhuffo'i doedyd, a chwylyddio'i
chlywed, rhag ofn iſſ-hau ar eu gradd a'u
cymeriad; heb na medry darllen, na chei-
fio myfyrio dim a fae a ffrwyth yntho'n
gymraeg, fegis mynny onynt i bobl dy-
bied fod cymmaint eu rhagor-fraint nhwy,
na wedde iddynt (f'eneidieu gwnnion) of-
twng cyn iſſed ag ymyrryd ar ddim addysc
cymreig. Telid Duw iddynt ddaed eu
cyneddfeu. Amdanaf fy hun, mi allaf ddoe-
dyd er dwyn onof y rhan fwyaf o'm byd
hyd yn hyn o'm hoes ym-mhell oddi
wrth wlad *Gymry*, etto wrth fod ym-
mysc *leithoedd* dieithr, a darfod i mi dreu-
lio

At y Darlleydd.

lio f'amfer a'm hastudrwydd mewn petheu
eraill, ni bu fwy fyngofal ar fyfyrion, a dal
i'm cof vn iaith, no'r Gymraec; gan dda-
muno allu o honof wneuthyr rhyw lês i'r
iaith a'r wlad lle ym ganwyd, yn-ôl athra-
wïath *Plato* 'r Athrho mawr a phenadur
llawer o philosophyddion dyfn-ddysc; yr *Plato. Epif-*
hwn a ddoedodd, *Ortus nostri partem Patria,* *tol: 9. ad*
partem Parentes vendicant, partem Amici; *Archytam*
sef yw hynny, y mae rhân o'n genedigaeth *Tarenti-*
ni yn ddyledus i'n Gwlad, a rhan yn ddy-
ledus i'n Tadeu a'n Mammeu, a rhan
arall yn ddyledus i'n hoff-ddynnion.

Duw a wyr e fuasse howsach i mi o lawer,
a hynodach i'm henw, fcrifenny'r cyfryw
beth mewn iaith arall chwaethach nog yn
Gymraec; Ond mi a welaf bob peth,
(onid antur) ymhôb iaith yng Hred, mor
bybyr, ag mor berffaith, drwy ddysc a di-
wdrwydd gwyr da, nad rhaid iddynt (yn
ei herwydd) wrth ddim ychwaneg. O'r tu
arall, prin y gwela 'i ddim (onid llyfr Gair
Duw 'n vnig) yn y Gymraec, a dim ffrwyth
rhinwedd ynddo, i ddyscu ag i hyfforddi
yr rhai annyscedig. Doctur *William Mor-*
gan a gyfieythodd y Beibl drwyddi yn
hwyr o amfer; gwaith angenrheidiol, gor-
chettol, duwiol, dyscedig; am yr hwn ni
ddichyn Cymry fyth dalu a diolch iddo

At y Darlleydd.

gymaint ag a haeddodd ef. Cyn hynny hawdd yw gwybod may digon llefc oedd gyflwr yr iaith gymraeg, pryd na cheid clywed fynychaf, ond y naill ai cerdd fawredd, ai ynte rhyw fath arall ar wawd ofer heb na dysc, na dawn, na deunydd ynddi. O damweinie i ryw brydydd, ryw amser, geisio bras-naddu ychydig dduwioldeb ar gerdd, ef a balle mewn llawer pwnc eisieu dysc, a gwybodæth; gan hynodi i 'r bobl ryw hen chwedl, neu goel gwrach ar gwrr y barth; a hynny wedi ei dynny allan (y rhan fwyaf) o lyfr y Myneich celwyddog gynt, yr hwn a elwid *Legenda aurea*, ag a ellir ei alw *Traethawd y Celwydden*. Y mae 'n fy meddiant i beth o 'r fath gerdd gymraec iw dangos, ag y mae 'n doftur iawn gan fynghalon i feddwl ddarfod twylllo ag anrheithio llawer enaid dyn drwy 'r fath erchyll ynfydrwydd. E ddarfueffid cyfieuthu 'r Testament newydd ynghylch yr wythfed neu 'r nowfed flwyddyn o Deyrnas cyn harglwyddes frenhines *Elizabeth*, ond yr oedd cyfled llediaith a chymaint anghyfiaith yn yr ymadrodd brintiedig, na alle clust gwir Gymro ddi-oddef clywed mo 'naw 'n iawn. Yn-nhal y *Testament* hwnnw y gwelais i lythyr duwiol dyscedig at y Cymry, o waith y gwir

At y Darlleydd.

gwir barchedig Dâd *Richard* Escob *Me-*
nm iw twyso nhwy i adnewyddiad yr hên
ffydd gatholic a goleuni Efengyl Crist:
yr hwn lythyr a scrifennodd y doededig
Escob mewn Cymraec groyw, hyfedr, y-
madroddus, a di-ammeu wneuthyr onaw
lêś mawr i bob Cymro a 'i darllênodd.
Heblaw hynny mi a welais ddosparth
byr ar y rhan gyntaf i Ramadeg cymraec a *Gramadec*
brintiesid er ys-talm, yr hwn fydd ddarn *Doct. Gr.*
o waith dyscedig ynghelfyddyd grama- *Robert.*
dec, mor buraidd, mor lathraidd, ag mor
odidawg ei ymadroddiad, na ellir damu-
no dim perffeithiach yn hynny o beth.
Ni wn i weled etto, na chlywed sôn am
ddim amgenach yn Gymraeg a nēmawr
o addysc yntho.

Julius Caesar yr Ymerodr cyntaf, er ys *Iul. Caesar.*
mwy no mil a chwechant mylynedd aeth *Com. lib. 6.*
heibio, a fynegodd, yn ei ystori ladin a el-
wir *Cōmentarij*, y ddyfc ar Philosophydd-
iæth oedd gan y *Drudion* ym-mhlith y
Brytanniaid yn ei amser ef; ond ni choe-
lia 'i ddigwydd dim sylwedd o'r athry-
lith a'r athrawiæth honno i brydyddion
Cymry er ys llawer oes.

Tu-ag-at am newid trefn, a newyddu
llwybr y scrifennyddiæth gymreig, drwy
ddychymmig o wyr ryw fath ddieithr ar

At y Darlleydd.

lythrenneu ag ysgrifen bawb ar ei amcan ei hun, a hynny fynychaf heb na rhôl, na rheffwm; anghymessur iawn yw 'r helynt honno. Os newid llythyrenneu fydd raid, cymmwyssa llythyrenneu i 'r Gymraeg yw 'r elfenneu Groeg; hefyd, a 'r rheini, medd yr Ymeroddr *Iulus Caesar*, yr oedd yr hên *Frutanniaid* arfer o scrifenny yn ei amser ef gynt. Ond gan fod y llythyrennau fydd, yn arferedig ag yn fathredig ymhlith y Cymry er ys cyhyd o amser, gwell yw cadw rheini rhag llaw, na throi 'r bobl i ddyfscu gwyddor drachgefn. Os anweddus yw gorfod dyblu, d, l, f, yn-nechreu geiriau, eisteddfod o wyr dyscedig a ddichyn drwy awdurdod cyffredin ddi-wygu hynny o fai. Eithr yn y cyf-amser, gormod hyfder mewn vn gwr pwy bynnag fo, yw rhoi allan math newydd ar lytherēneu a scrifennyddiaeth, a thybied may cymwys i bawb ei galyn ef. Hyn a wnaeth i mi ochel newid dim yn y llythyrenneu, er bod gennyf amryw ddull ar elfenneu gymaint a chan eraill. Eifieu dysc a duwioldeb, ag nid eifieu llythyrēneu i adrodd dysc, fydd ar yr iaith gymraeg. Nid gwaeth gan y newynog fwyd mewn decsul bren, nog mewn descyl arian. Mi a fûm ddiēscælusa'g ellais yn-ôl trefn ieithoedd dyscedig, ag yn enwedig

At y Darlleydd.

wedig iaith *Ffrainc* ag *Itali*, ar ossod ymad-
rodd hyn o lyfr yn llyfn ag yn llwybraidd,
gan ochel dryg-fain a llediaith (gymaint
dim byth ag allwn) yn scrifennyddiaeth a
llaferydd y geirieu; ag fal y galle Cymro ei
ddarllen ef yn rhwydd, ag yn rhygyl. O dig-
wydd i ti ar y cais cyntaf gyfarfod a pheth
anghynefnder ag anhowlder, mewn ystryw
a dealld rhyw ddoediad neu sentens wei-
thie; yna, darllen di 'r mann hwnnw drach-
gefn, a pha fynychaf y darllenner ef, how-
fach howfach fydd ei ddirnad. Hefyd, rhaid
i ti wybod na ellir cyfieuthu dim o iaith a-
rall yn gymraeg, cyn rhwydded, a chyn rhy-
dded, ag y dichyn vn scrifenny 'r peth a
ddychmygo ag a fynno fo 'i hun. Yn y naill,
rhaid yw dilyn doediad, a chalyn cerddedi-
ad gwr arall: yn y llall, mae i ddyn gymryd
y llwybr a welo fo yn dda, a gwneuthyr
ei daith ai waith, yr hwn a fynno, ai hir, ai
byrr, ai crych, ai llyfn; yr hyn beth a wyr
pawb dyscedig. Yn y chwaneg, gwybydd
ddarfod imi (yn bennaf dim) beri printio
hyn o draethiad yn y llytherēneu arfered-
icaf a chydabyddusaf i'r rhai anyscedig (o
ddieithr rhyw fath ar eirieu, a doediadeu ar-
bennig, yn rhyw fāneu o'r llyfr) a rhaid
yw cyd-ddwyn ag ymbell fai a ddiangodd
dan ddwylaw 'r Printiwr, herwydd nid

At y Darlleydd.

peth cynefin yw printio cymraeg. A chymmesur yw adrodd i ti yn hyn o fan pa ddialed a llwyr-gam a wnaeth gwr eglwyfig o Gymry mewn Eisteddfod; pan grybwyllwyd am roi cennad i vn celfydd i brintio Cymraeg, yntef a ddoedodd nad cymmwys oedd adel printio math yn y byd ar lyfreu Cymreig, eithr ef a fynne i 'r bobl ddyfscu Saesonaeg, a cholli eu Cymraeg, gan ddoeddyd ym-mellach na wnaer Beibl gymraeg ddim da, namyn llawer o ddrwg. Wele, ond rhinweddol a naturiol oedd fod yn Eglwyswr fal hyn? A alle Ddiawl ei hun ddoeddyd yn amgenach? Nid digon oedd gantho ef speilio 'r Cyffredin am eu da dayarol, ond ef a fynne gwbl anreithio eu heneidieu nhwy hefyd. Herwydd pwy ni wyr mor amhossibl fydde dwyn yr holl bobl i ddyfscu Saesonaeg ag i golli eu Cymraeg; ag mor resynol yn y cyfamser fydde colli peth aneirif o eneidieu dynion eisieu dysc a dawn iw hyfforddi? Ond tebig oedd hwn i 'r ci yn gorwedd yn y preseb, ni wnae na bwyta gwair ei hun, na gadel i 'r Ych bori chwaith? Na bo gwell helynt ei enaid ef nag oedd ei ystyriaeth fo am eneidieu eraill. Doetted pawb *Amen*, ag na chlywer byth mwy sôn amdano. Ond gan fod llyfr gair Duw wedi ei gymreigu a 'i brintio, nid gwiw i neb o blant

At y Darlleydd.

blant diawl bellach geisio tywyllu golenn
ni Cymry, gwnelont eu gwaethaf. Gwaith
rheidiol iawn fydde troi 'r *Psalmen* i gang-
hanedd gymraeg, nid i gāghanedd Englyn,
nag Owdl, na Chowydd, nag i fath yn y
byd ar gerdd blethedig; herwydd felly ni
ellir byth troi na 'r *Psalmen*, na dim arall yn
gywir. Eithr i 'r fath fessur a thôn cangha-
nedd ag fydd gymeradwy ymhôb gwlad, a
ddiwygwyd drwy dderbynniad discleirdeb
yr Efengyl: ag fal y gwelir yn y *Saesonaeg*,
Scot-iaith, *Frangaeg*, *iaith Germania*, *iaith*
Itali, a 'r cyfryw; fal y gallo 'r bobl ganu y
gydar vnwaith yn yr Eglwys; yr hyn beth
fydde ddifyrrwch a diddanwch nefawl i-
ddynt yn y llân, a chartref. Am Englyn,
neu Owdl, neu Gowydd, e wyr pawb nad
cynefin ond i vn dyn ar vnwaith ganu 'r vn
o 'r rheini. Heblaw hynny, ni wasnaetha
tôn yr vn o honynt i gerdd ysprydol vchel-
faint; a phe gwasnaethe, etto, cabledd
mawr yw cymmysc cerdd yr Yspryd glan
yn yr vn don-ganiad a cherdd faswedd ofer.
Rhaid i 'r neb a gychwnno hyn o orchwyl
cysleg, ddealld amryw ieithoedd dyscedig,
fegis na roddo ef vn gair yn y Ganghanedd
ond a fo cwbl cyd-synniol a meddwl yr Yf-
pryd glan. Pette gennyf y seibiant a 'r ham-
dden fydd gan lawer, cyntaf peth, a chwan-

At y Darlleydd.

Math. 6
33.

nocca poen a gymerwn i arnaf, fydde, tue-
ddu at hyn o waith, ar ôl cyd-fiarad a dyf-
cedigion Cymry, ynghylch pa ddull a math
ar ganghanedd, a dybyid oref a chymessuraf
i hyn o Dduwioldeb. Yn y cyf-amser (ddar-
lleydd Cristnogawl) dyro groeso i'r llyfr
duwiol ymma, a droes i o Ladin er mwyn
y rhai annyscedig, yn yr hon iaith y scrifē-
nodd Escob *luel* ef, vn o'r gwyr goref ei
ddyfc, a duwiolaf ei fuchedd, ar a fagwyd
er ioed dan Gred a bedydd. Duw a rodde
i ti hyfryd gynnydd a chymmorth ymhôb
dayon ysprydol. Ag yn-ôl archiad *Crist*
eyn prynwr, *Yn gyntaf cais Deyrnas Dduw*
a'i gyfiomnder, a thi a gei bôb peth yn
ychwaneg. Bydd wych. O dref
Lunden ym-Mis Hydref.

1594

M. K.

DEFFYNNIAD FFYDD

Eglwys Loegr.

ir a hen yw'r clypyn er yn
amseroedd cyntaf y Patri-
eirch a'r Prophwydi, wedi
ei gynnal dŵy Scrifena-
deu a Thestiolaetheu pob
oes, fod y Gwirionedd yn

Tertul. in
Apolog.

crwydzo mal estron yn y byd hwn, ag ym-
hlith ei anghydnabod yn halodd iddo gael
gelynon a cham-gyhyddolwyd. M2 hyn beth
er na choelia rhyw rai ysgatfydd, od oes
rai ni ddaliaffant graff sylw arnaw (yn
gymaint a bod holl rywiogaeth dyn o wir
Paturiaeth ag o'i waith eu hunan heb A-
thzo, in ymgais a'r Gwir: a Christ eyn
Prynwz pan oedd ef yn byw ymmysc dy-
nion, yn mynnu ei alw y Gwirionedd, fe-
gis henw cymhwyssaf iddo, i ddangos ag i
ddeongl ei holl nerth Duwiol) Pyni er
hynny, y sawl a marferallom a'r Scrythu-
rau glan, ag a ddarfu ini ddarllen, a gwe-
led beth a ddamweiniodd i balwb Duwiol
agos ymhob amser : i'r Propwydi, i'r

Dyffynniad ffydd

Ioan.8.

Apostolion, i'r Merthyron sanctaidd, i Grist ei hun, pa fodd y rhegwyd, y goganwyd, ag y cablwyd nhw, yn vnig er mwyn y Gwir; ydym yn cydnabod nad ydyw hyn yz vn o'z ddau nag yn beth newydd, nag yn anhawdd ei goelio, eythz o ddechreuad byd yn gymeradw ag yn arferedig. Fe rhyfeddach o lawer ag anhow, sach ei goelio fydd, ped sai Tad y Celwyddau a gelyn pob gwirionedd (y Cythrel) yz alwz hon yn y diwedd, ag yn ddi-symmwth wedi newiduo ei hen gyfrwysora, gan obeithio allu o hona w melwn modd amgēach na thzwy ddoedyd celwydd oz chfygu'r Gwir. Peugeilio o hona w yz olwron gadarnhau ei deyznas dzwy ddichellion eraill ag amgen nag a arferasfen ef er ioed byd heddiw.

Canys er pan oes cof am ddim, bzaid i medzwn gael bn amser, nag wzth gynnydd cyntaf y ffydd, nag yn ei gwallfod, na chwaith ym mhz yd ei had-gyfodiad, yn yz hyn ni wnawd llwyz-gam trahaus a'r Gwir, ag a Gwiriownder. Herwydd diau fod Diawl yn glwled nad di-ogel iddo ef, ag na ddichyn gadw'r eiddo, tre fo'z Gwir melwn di-ogelwch.

Am hynny pe rhoem na chzwbwyllem am yz hen Batrieirch a'r Prophwydi, y rhai ni thzeiglassant bn darn oi heinioes yn rhydd

rhydd oddi wrth gam-ogan a dychan: Pyni
 a wyddom ddarfod i rai yn yz amseroedd
 gynt, ddoedyd a phzegethu yn gyffredi-
 natwl, fod yz hen Iddewon, (y rhai nid am-
 heulwn nad oeddynt addolwyz yz bnig ar
 gwir Dduw) yn addoli y naill ai Hwch, ai
 Ail yn lle Duw, ag nad ydoedd ei holl
 grefydd nhwy ddim amgen onid erchyll-
 ddirmyg a di-ystyrych ar bob Duwiolath.
 Si a wyddom pan oedd niab Duw a'n
 Pyniwy Iesu Grist yn dyscu'r Gwir i ddy-
 nion, gael o honatw ef ei gymeryd yn Hu-
 dol, yn gyfareddwr, yn Samaritan, yn Beel-
 zebub, yn Dwyllwr y bobl, yn feddwyn,
 ag yn fwyttawr.

Cornel.

Tacitus.

Tertul. in

Apolog.

cap. 7.

C. Plinius.

Ioa. 7. 9. 10

Mar. 11.

A phwy ni wyz beth a ddoetpwyd gynt
 am Sainct Pawl (ydoedd o'wchysaf bzegea-
 thwz a diball gynhaliwz y Gwir) fod honatw
 weithieu yn ddyrn blin cyffrous yn codi ter-
 fysg, ag yn gwonenthyz gwrth-ryfel; wei-
 thieu ei fod ef yn Heretic: weithieu yz
 fyd: ag withieu eraill o'wir gynnenn a chyn-
 dynrwydd yn cablu cyfraith Donw ag yn
 dirmyggu deddfau yz hen dadeu: Hefyd, pwy
 ni wyz pa fodd y gwnaethpwyd a S. Stephā
 yz hwn pan ddaroedd iddo a llawen ag a lla-
 wen enaid gosseidio'r Gwirionedd, a dechze
 onatw ef, fal y dyle, ei bzegethu yn hy-lwyb'z
 ai ollod allā yn ddibafarch, ef a alwyd yn y

Act. 26.

Epipha-
nias.

Deffynniad ffydd

Marcion
ex Tertull.

Alius c
Lactant.

Eusebius
lib.5. cap.2.
Tertull. in
Apollog.3.
1.2.3 &
7.8.9.

*I. I. sc. aeh.

fau i gymeryd barn am ei boedl, megis bn
a ddoedasse Dzausder a thzaba yn-ner-
byn y Gyfraith, yn-nerbyn Moyfes, yn-
erbyn y Dem^l, ag yn-nerbyn Duw : **Peu**
plwy nis glwy2 fod rhai yn y2 amseroedd
gynt a roent ogan, gan ddoedyd fod oferedd
yn y Scrythur lan, a'i bod yn cynnwys pe-
theu amlwg amrafaelus ag ynglwrthwy-
neb eu gilidd : A bod Apostolion Crist bob
bn yn ymryffon ar llall, a Phawl yn ang-
hymmod a nhwy i gyd ? Ag er nad adzo-
ddom y cwbl (herwydd bynny fyddde anni-
ben) plwy ni wy2 pa waad a glwadwydd
a wnaed am ben eyn teidiau ni yzhai a
ddech2cuastant gyntaf gyd-addef a chyme-
ryd arnynt enw Crist gan haeru arnynt
gydfwziadu wrthynt eu hunain , ag ym-
genghozi yn ddirgel yn-nerbyn stad y
dey2nas, ag o ran bynny eu bod nhwy yn
mynych-gyfarfod cyn lliw dydd yn y ty-
wyllwch i ladd plant ieuaingc, i ymlenwi
a chig dynnion, ar ddull anifeiliaidd i yfed
eu gwaed : Yn y diwedd, fod eu harfer o
ddiffodi'r canhwylleu a gwnethy2 godi-
neb yn eu mysc eu hunain * a gwarthus
aflendid y naill ar llall, b2ody2 yn go2wedd
gida'u chwiorydd, meibion gida'u mam-
meu, heb perchu gwaed na charennnydd, heb
genthyn odini math ar grefydd, na dim
meddwl

meddwl am Dduw, cas elynion rhywio,
 gaeth dyn; na ddylent gael gweled goleu'r
 dydd, na ddylent gael byw yn y byd: yz holl
 gamweddwau hyn a haerwyd gynt ar dyl-
 wyth Dduw, ar Grist Iesu, ar Bawl Apo-
 stol, ar Stephan, ar bawb o'r salwl bynna'g
 yn y derbreniad a dderbyniasent wirionedd
 yz Efyngyl, ag oeddynt fodlon adel eu
 henwi 'n Cristnogion, yz hwn ydoedd
 henw digon atcas y pzyd hynny ymblith y
 cyffredin; ag er nad oedd y petheu hyn yn
 wir, etto yz oedd Diawl yn tybied may di-
 gon fyddo iddo ef allu peri coelio eu bod
 hwy yn wir, a chasgau o bawb y cristnogi-
 on, a cheisio eu dihenydd yn hollatol. Am
 hynny wedi graru'r fath chwedleu ar
 rhain ym-mbenneu Bzechinoedd a Thwy-
 sogion, nhwythau a laddasant Bzophwydi
 Duw heb adel i'r vn ddianc: Esai a farn-
 wyd i'w ladd a llif: Hieremias, a cherrig:
 Daniel, ymblith Llewod: Amos, a thzoffol
 hayarn: Pawl, a chleddyf: a Christ, ar y
 Groes: ag a flwytyd yz holl Cristnogion
 i Garcharoedd; i boenau tostion; i Grog-
 pzenneiu; i'w fastu bendza-mwnwgl i lawr
 o grïbau creigieu, o fanneu bchel, ag o fla-
 eneu elltydd; i'w difa a'u llarpio gan an-
 feiliaid gwylltion: i'w llosgi; ag a wnaed
 dan-llwythi mowzion o dan o'i cyrph

Tertul. in
 Apolog.
 cap. 3.

Sueton:
 Tranquil.
 in Nerone.

Dyffynniad ffydd

bylw nhwŷ, yn vnig er rhoddi goleuad lifw
 nos, ag o wir watwarlwch arnynt: heb
 tneuthŷ bŷi amgenach onynt, no'g o'2 so-
 rod gwaethaf, llysnafedd bŷyntaf. a phetheu
 gwatwargerdd ŷ2 holl fŷd. Llyma (fal i
 gwelwch) ŷ triniwŷd yn oestadol Athŷaŷwā
 ag addeswŷ2 ŷ Gwir. Dherwŷdd pa ham,
 Pŷni ŷ ŷatol a gymeraŷŷom arnom goel a
 chyŷfaddes Cŷfngyl Criff, a ddylem fod yn
 hannerctwŷnach gennym os fringr ni ynŷ2
 bn modd ā ŷ2 bn achos: A'n bod ni heddyŷw,
 fal eyn tadeu gynt, yn cael eyn herlid a go-
 gā, ymŷerthiaden, ag a chelwŷddau: a hynny
 nid frwŷ haeddedigaeth o'2 eiddym eyn hū
 eithŷ yn vnig am eyn bod yn adŷodd ag yn
 addes ŷ Gwir. Pŷrydis yn lleŷain yn groch
 arnō heddiw ym hob inan eyn bod ni ŷ gyd
 yn Hereticiaid, ddarfod i ni ymŷŷthod a'r
 ffydd, a thŷwŷ goel nelwŷdd, ag athŷaŷwieth
 annuŷiol, wahannu cytundeb ŷ2 Eglwŷs:
 eyn bod ni yn dŷwyn dŷach gefn ag yn adgy-
 fodi o bŷŷern, ŷ2 hen hereŷiau a farneŷŷid ag a
 fŷwŷieŷŷid er ŷs llaŷwer o amŷer: a'n bod ni
 yn goŷŷod allan* Seŷtŷ ag yn hau gwŷzeichi-
 on lliid a chynnennau, na chlywŷd er ioed
 o'2 ŷath: fod o honom euŷŷs wedi eyn gwa-
 han yn blediau, ag yn argoeliaden, gwŷth-
 wŷneŷ iŷw gilidd: a methŷ gennym er ioed
 etto melwn modd yn ŷ byd gytuno yn eyn
 myŷc eyn hunain: eyn bod ni 'n ddynion
mell

* Cam-blei-
 den.

melldigedig, ag fal y colwzi gynt, yn rhyfela
 yn-nerbyn Ddu ei hun : a'n buchedd, heb
 na bzi na gofal am Ddu : eyn bod yn dir-
 mygu bob gweithzed dda : nad oes gennym
 na dysg na dalwn rhinwedd, na chyfreithieu,
 na moessen, ag nad ym yn gwneuthy2 yst-
 riad a ddeddfolaeth, nag am drefn, nag am
 iniolwnder, nag a gyfiolwnder : eyn bod ni'n
 gyllwng yffrwyng i bob diffeithwch ag yn a
 nos y bobl i bob math a'r ryddid ag allad2w-
 ydd : eyn bod ni'n bwiadu ag yn ceisio bwi-
 rtwi law2 bzaint llywod2aethw2 a bzehin-
 oedd, fal y gellid ymchwelyd y cwb'l dā reo-
 ledigaeth y2 a wadal gyffredin a'r gynlleid-
 fa annyscedig : ddarfod ini gilio melwn cyn-
 ntw2f a therfysg odditw2th y2 Eglwys gatho-
 lic, ag ini o achos * Scism Cythzeulig wne-
 thy2 ymrael a blinder, d2wy2 holl fyd ; a
 th2wy2 gyffro a th2allod, aflonydd2 heddwch
 cyffredinol a thāgnedd2f gwaftadol y2 Eg-
 lws : a megis y gwnaeth Dathā ag Abirō
 gynt a Moyse ag āg Aron, felly ddarfod
 i ninneu hedditw ymado ag ym-neulltu
 odditw2th Bab Rhufain, heb achos cyfiaw-
 yn y byd : nad ydym yn gwneuthy2 dim bzi
 o alwdurdod y2 hen dadeu a'r hen Gyman-
 fa-Gyngbo2au o'2 amseroedd gynt : ddarfod
 ini o wir falchder ag afroldeb ddileu 'r
 * Ceremoniz sanctaidd oeddynt deilwng
 a chymradwy gā eyn Tadeu a'n Teidieu

* Ymwch-
 nus ymwy-
 giad oddi-
 wrthy wele-
 dig Eglwys.

Num. 16.

* Arfer, neu
 ddesod Egl-
 wys.

Dyffynniad ffydd

er ys llawer kann mylynedd pan oedd cy-
neddfeu dynion yn dda, ar byd helyd yn
well nag ydyw yzotwzon.

A darfod i ni yn ddifadde o'n halwdr,
dod neulltuol eyn hun heb farn cyfsegr
Gymanfa-Gyngor benrheithiatwl, ddwyn
i melwn i'r Eglwys ddeddfoden newyddi-
on : a glwneuthy2 onom hyn y gyd nid o
ran crefydd, eith2 o wir alydd i amrafael.

Ond tu-ag-at amdanynt eu hun, doedyd
y maent eu bod nhwy heb gysnewid dim,
eith2 yn cadw ag yn cynnal er ys llawer
des byd heddyw, bob peth yn y2 bn modd ag
y darfuasse ir Apostolion eu rhoddi ag ir
hen dadeu gynt eu harfer. Arbag tybied
lwnethy2 hyn o d2in yn bnig er cas a
cham-ogan arnom, a bod o wir genfigen
lw2thym yn hau hyn melwn congleu a chil-
fachu, ef a ddarfu i Babau Khufain yn
ffy2nig iatwn denu dan law, wy2 digon
cymmen ag nid annyscedig y chwaith, i
ganho2thwy y2 achos efrydd hwn, gan ei
d2wffiadu ai eflod allan melwn llyfreu a
hir ymad2oddion, megis d2wy'r fath gym-
hended ag odidolwg2wydd iaith, y gellid
peri i ddynion annyscedig amheuo fod
rhyw beth maw2 yn y2 achos.

- Yn wir nhwy a wybuant fod eu masnach
ymhob man yn mynd i law2, fod pawb
yzotw

yzowzow yn gweled eu dichellion, ag yn
 gwneuthy? llai o fri amdanyn, fod eu cym-
 moztb beunydd yn egwanbau, a bod arnynt
 anghenrhaid am ddadleuydd ymhlaid eu
 hachos. **D**’s petheu y maent yn eu heuru
 arnom-mi, llawer sydd gelwyddau dyb? yd
 ag felly twedicael eu gadel, au blw?w ym-
 marn y rhai au doedassant; a rhyw fath a’r
 betheu er bod onynt yn gelwyddau hefyd,
 etto mae’r fath litw a llun gwirionedd ar-
 nynt, ag y bydd halodd magly a somini’r
 darllenydd anghyfarwydd ynddynt: ag yn
 entwedig w?th ddarllen cymbleth a chym-
 mendod eu hymad?odd nhw. **O**nd rhyw
 betheu eraill a’r y maent yn eu doedyd
 amdanom, ydynt o’? cyfryw deffyn, na
 ddylem na’u gw?thod na’u gwadu megis
 cam-tweddu, eith? eu haddef a’u cymeryd
 arnom fal gweithzedoedd iolwnus a chy-
 ffolwnus o wir ystyriaeth. **C**anis o ddoedyd
 y gwir ar fy? eirien, goganu y maen-nhw
 y cwbl ynom-mi, ie y petheu ni allant wad
 eu hun nad ydynt bniawn a gweddaidd, a
 megis na bae ddim yn eu lweuthy? na’u
 ad?odd gennym-mi ‘n iawn, y maent o
 flwriad d?wg, yn goganu y? holl eirieu a
 gweithzedoedd eyddom.

Cymhwys a fuasse gymeryd llwy b? bni-
 o?wnach, a myned yn holwddgarach i wei-

Dyffynniad ffydd

rhio, od ydoedd yn eu bryd nhwŷ galyn
gwirionedd : eithz yzowron fal rhai nid
gwaeth genthyn am wirionedd, nag am
foddion ag arferau criffionaid, goffod arnō
yn ffel-doirgel y maent, ar fedz eyn gwzth-
ladd d2wŷ nerth celwydden, dan gam-d2oi
dallineb ag anghyfrwyddyd y bobl, a befyd
anwybodaeth Twysfogion, i'n cassau ni ag
i orthzechy'r Gwir. Dymma, wele, alluo-
wgrwydd y tywyllwch, a galluotgwzwydd
gwŷ yn rhoi mŷ hyder ar hurtrwydd y
gynulleidfau anwybodol ag ar y tywyll-
wch, nag yn y Gwir a'r goleuni. A rhai (fal
i mynegodd Sain Hieronimus) yn doedyd
yn amlwg yngwzthwyneb y gwir, ag yn
cau eu llygeid o'z gwir gwaith ddioddef
rhag gweled. Eithz ni a ddiolchwn i'r gozeu
a'r goruchaf Douw fod cyffal a chyfrw
eyn hachos ni, yn erbyn yz hen ni ellent
(pan oedd fwyaf eu hawydd) ddoedyd dim
gogan, ar nas gellent yn yz bn modd ei
d2oi yn-nerbyn yz hen badau sanctaidd, yn-
nerbyn y Prophwydi, yn-nerbyn yz Apo-
stoliō, yn-nerbyn Iedz, yn-nerbyn Iawl,
ag yn-nerbyn Crist ei hun. Gan hynny os
rhydd iddyn-nhwŷ fod yn ffraeth ag yn gy-
munen i ddoedyd drygioni, f'id cymwys i
ninnen fod yn fud i wneuthy z gwir-atteb
ymhlaid eyn hachos sydd ragorol o ddapōi.

Her-

Herwydd cāpen dynion difraw eu buchedd,
 ag o wir ddiofalwch ag annuwioldeb yn
 cau eu llygeid wrth wneuthy2 cam a henw
 Duw, ydyw bod yn ddifraw genthy2n beth
 a ddoetter amdanynt eu hun a'u hachos (pe
 rhoem ai fod yn anwir ag yn gam-ogan) ag
 yn enwedig pan fae o'2 cyfryw deffyn, ag
 yn y2 hyn y gozth2echid gozuch-folwedd
 Duw, a bzaint crefydd. Canys er gallu
 oddyn llariaidd crifnogawl gyd-ddwyn
 a bod heb gymeryd arno gael rhyw gam
 arall mawr lawer gwaith, etto 'r neb ni
 chymero arno wybod y gogan a gaffo o ran
 Herefi, ni ddichyn blonnw (medd Ruffinus)
 fod yn Grifftion. Dblegid pa hā, ni a wnaon
 ninneu yrow2on y peth y mae pob cyfraith
 a gwir leferydd naturiaeth yn ei cerchi, a'r
 peth a wnaeth Crist eu hunan yn y cyffelib
 achos pan ymsefthwyd ag ef, fal y gallom
 fwrw heibio oddi wrthym eu cam gyhuddi,
 ad goganllyd hwynt, ag ymddiffin yn gy-
 wir ag yn gymhedzol eyn hachos a'n Gwi-
 riondeb eyn hun. Canys pā ydoedd y2 Idde-
 won yn cyhuddo Crist o Slynngyfaredd,

Ioan. 8.

megis fod cymdeithas rhyngtho ef a chy-
 th2eliaid, a th2wy eu canhozthwy nhtwy fod
 onaw ef yn gwneuthy2 llawer o bethen :
 Spid oes (eb ef) Gennyf gythrael, ond yr
 wyf yn perchi fyn-Nhad, ag yr ydych

Dyffynniad ffydd

Act. 26.

*erchyll af-
lendid.

Quadra-
tus, lusti-
nus, meli-
to. Tertul-
&c.

itheu yn fy amherchi inneu. A phan wat-
warwyd Pawl megis dyn ynfyd gan Ffe-
stus y Rhaglaw: o ardderchoccaf Ffestus (eb
ef) nid ydwyfi ynfyd, fal y rwyd ti'n tybied,
eithr geirieu 'r Gwirionedd a phwyllineb
yr wyf i yn eu adrodd. A'r hen Cristnogion
gynt pan gam-gybuiddid nhwyr geir bzon
y bobl, o Gelanedd, Godineb, * a llosc-ach,
a'u bod nhwyr heryd yn gwneuthyr terfysg
ymbhlith y cyffredin: Phwytheu pan wel-
sant y gellid trwy'r fath ogan ddwyn
melwn animeu ag argyweddd y crefydd yz
hwn yz oeddynt yn ei addef: yn enwedig
os cymryd ernyn delwi a wnaent a hanner
cyfaddef y camweddeu hyn: rhag ofn i
hynny rwyfiro ag afrwyddo ffordd yz C-
fengyl, nhwyr a wnaethant Araithiau ag a
scrifennasant lyfreu a llythyreu ymbil
gan bfudd attolwg i'r Pmerodzeu ag i'r
Twyflogion ar gael onynt eu hymddiffyn
eu hunain a'u cymdeithion yngolwg ag
ar ofteg y byd.

Ond gan i lawer miloedd o'n brodyr ni
o felwn yz bgein mylunedd ymma ddwyn
testiolaeth i'r Gwir, a hynny melwn dir-
fawr boeneu o'z tollaf a'r a ellid eu dychy-
mig: A chan i Benrheithiaid ddyw fforia-
du llawer ffordd, etto fethy ou hamcan ar
attal cynnudd yz Cfengyl, a bod agos yz
holl

holl fyd yzotwzon yn dechzeu egoz eu lly-
geid i weled y goleuni : Si a allwn wneu-
thyz cyfri ddarfod i'n hachos ni er ys-dy-
ddiau gael digon o ddadleuad a deffynniad:
ag o ran bod yz achos moz eglur-loyw yn
dwydd dzoſſo ei hun, nad rhaid i ni bellach
wzth y chwaneg o eirieu.

Canys pe bae Wabau Rhufain yn mynny
neu'n medz y meddylio wzthynt eu hun
am holl gyflwr yz achos ag am ddechzeuad
a chynnyddiad eyn crefydd ni , pa fodd (yn
eu herwydd) y dylwg-dyddiodd ag y me-
thodd eu holl fasnach nhwy heb neb yn
gwahardd iddynt nag yn gwrthladd yz
eyddynt : o; tu arall, pa fodd y llwyddodd
ag y cynnyddodd eyn hachos ni o'r dechze,
dylwy anfodd Wmerodzeu , dylwy anfodd
Wzenhinoedd, er gwaethaf Wabau Rhufain,
a chan mwyaf heb ddiolch i balob: pa wedd,
fessur ychydig i'r amlhaodd eyn crefydd
ni 'mhob gwlad, ag y daeth yn y diwedd i
lyſſoedd a phalaffau bzenhinoedd : mia dy-
byglwn , y dyle hyn y gyd hynodi ag ar-
wyddocau iddynt fod Duw ei hun yn ym-
ladd yn eyn plaid ni , ag yn chwerthin o'r
Wef amben eu hamcanion hwy : a bod cy-
maint grym y Gwir, na ddychyn na nerth
dynion , na phyzth bfferm mo'i ddadwzei-
ddio . Herwydd nid ydynt heddyw ynfy-

Deffynniad ffydd

dion y gyd, gynnifer o ddinastocdd rhyddi-
od, o frenhinoedd, o dwysogion a'r a giliaf-
sant oddi wrth orsedd-fa Rhufain, ag yn
bytrach a'mgyfylltiaffant ag Ewangel
Crist.

Ag er na bu hyd heddyw hamdden na
seibiant gan Babau Rhufain i fanwl-y-
sturio ag i astud-feddyllo am y pethau hyn,
Peu er bod yzowron ryw ofalio er ail yn
llestair bddynt neu 'n gwasgu arnynt: neu
eu bod nhwy 'n tybied may di-ystur ag
anghyfaddas ydyw i radd a goruchafiaeth
y Pab fyfyzio 'r fath fan betheu cyffredi-
nol: etto nid yw hynny rellwm pa ham y
dyle 'n hachos ni gael tybied yn waeth o
honatw. Peus nhwy ysgatfydd ni fynnant
weled y peth y maent yn ei gwbl ganfod
namyn gwrthwynebu 'r Gwirionedd am-
lwg a ddylaem mi am hynny gael eyn ga-
del a'n galw yn Hereticiad, o ran nad ydym
yn rhyngy bodd ag yn ymbfoddbau i'w he-
wyllys nhwy: Pe buasse 'r Pab Pius, yz
bn o'z ddau, na'r fath bn ag y mae efe moz
ddirfawr yn chwennychu ei gyfrif, na'r
fath bn chwaith a'n cymerasse ni fal ei fro-
dyz, neu o'z hyn lleiaf fal dynion, efa wrā-
dowsai ag a fynnasse holi eyn haddefod a'n
hattebion, beth yz oeddym i'n ei ddoedyd, a
pheth a ellid ei ddoedyd yn eyn herbyn, ag
nid

nid mo2 ehad trwy gam dyb, barnu a bwa-
 rtw yn euog (yn ei lythyz o escymundod
 dan lun Cymansa-Gyngoz) y rhan fwyaf
 o'2 byd, cynnifer o ddynion dysgedig Duw-
 iol , cynnifer o lywodzaethau-cyffredin,
 o frenhinoedd, o Dwysogion, a hynny heb
 wzando 'n hachos, na gwybod pa ham.
 Ond gan iddo fal hyn eyn gwnethyz yn
 hynod i'r byd, rhag eyn cymryd yn euog os
 felw a wnatwn, ag yn enwedig gan na
 chatwn er modd yn y byd gael eyn gwzan-
 do melwn cymansa-Gyngoz gyffredin, lle
 ni fyn y Pab fod yn rhydd i neb bylw gael
 adzodd ei seddwl, eithz i'r rhai a dyngant
 ag a'w rwybant ar gadw ei oruchafiaeth
 ef : o'2 hyn beth ni a gofllom o2mod hys-
 bystrwydd oddi wzth y cymansa-Gyngoz
 diwaethaf a gynhalitwyd yn-rhef Triden-
 tum, lle y caetwyd allan o'2 Cymansa, Ce-
 nnadeu-bzddol a Disinyddiaid y Twyso-
 gion a'r Dinassoedd rhyddion o Germania :
 Pi allwn i y chwaith etto ollwng dzos gof
 ddarfod i Iulius y trydydd Pab o'2 henw,
 er ys mwy no Dengmlynedd, wahardd
 melwn scrifen arbennig, yn-anad dim, na
 chae neb o'n ffydd ni ei wzando yn y Cy-
 mansa-Gyngoz, oddieithz ryw fath ddyn
 ysgatfydd a'madalwe ag a ddat-dzoe oddi
 wzth ei grefydd.

Dyffynniad ffydd

Am hyunny'n bennaf dim, y gwelwch ym
dda adzodd melwn scrifen, sylwedd a hanes,
eyn ffydd, gan ateb yn gywir ag yn gy-
hoeddedig, i'r pethen a roind yn gyhoedde-
dig ag yn gyhuddedig i'n herbryn, megis y
gallo'r holl fyd weled a gwybod canghau a
gwzaidd yz Athzawiaeth a ddarfu i gynni-
fer o wyz da golli ei hoedleu amdeni : a he-
fyd fal y bo hysbys i bawb, pa fath ddyinion
a pha beth y maent yn eu dybied am Dduw
a chzefydd, ydyw yz rhai a ddarfu i Bâb
Rhufain eu barnu a'u bwyw yn Hereticiad
dzwy amhwyl ag anghyfiownder (peth
ni wnawd er ioed o'z blaen) cyn galw-am-
danynt i ateb dzollfynt eu hun, eithr yn
bnig am i'r Wab glywed doedyd eu bod
nhwy heb fedz y dygymmod a rhyw bunc-
ien crefydd gydag ef, ai blaid.

Ag er na fynne Saind Hieronimus i
neb gymryd yn ddiodddefgar pan amheuid
ef am' Heresi: etto nynt yn hyn o beth a'm
ddygton eyn hun yn ddi-chwerw ag yn
ddi-sen heb na llid na digofaint, pe rhoiwn
na doyle gael ei adel nag yn chwerw nag
yn sen-gar a ddoetto 'r Gwir : Nynt a'
da'wn y fath ffraethder a honno i'n gwzth-
wynebwyz, yz rhai beth bynnag a ddoe-
ftont yn eyn herbryn ni, er chwerwed a ser-
thed fyddo, etto tybied y maent mae digon
cym

* Gau-gre-
fydd.

cymmtwys a chymedrol ydyw; a pha vn
 ai gwir, ynte celiwydd fo, nid gwaeth gen-
 thent. Nid rhaid i ni (y rhai ydym yn ym-
 doiffyn y Gwir) i'wzth y fath ddichellion ar
 rhain. Cyda hyn, o dangos i'wn fod cyfleg-
 lan Cŷengyl Duw, ar hen Escobion, a'r
 Brif-Eglwys, yn plwyfio ar eyn tu ni, ag
 na ddarfu i ni heb achos cyfiaw'n ymadel
 a nhwynt-hwy, a dychwel yd at y2 Aposto-
 lion a'r hen Athrawon Catholic; a gwneu-
 thy2 o honom hynny nid yn ddirgel neu'n
 ddichellgar, eithr yn ffyddlon gey2 bzon
 Duw, yn wirion, yn union, yn eglur, ag
 yn amllwg: Ag os hwynt-hwy (y rhai sy'n
 gochel eyn bathrawiaeth ni, gan fynny eu
 galw eu hunain yn Catholic) a gant weled
 yn hysbys fod y2 holl ddanghoftion Hena-
 fiaeth, o'2 hyn y maent yn gwneuthy2 cy-
 maint ffrost, wedi yscydbwyd allan o'u dwy-
 lo nhwy, a bod mwy o rym a nerth yn eyn
 hachos ni nag a dygassent: Gobeithio'r
 ydym nad oes y2 vn o honynt mo2 ddi-osol
 ar les ei enaid, na feddyllo'n y diwedd pa
 blaid ozeu iddo 'i gymryd.

Di-ammieu, oddieith2 iddo gwbl gallet-
 tau ei galon, ag na fyn ef i'wzando, ni bydd
 edifar gantbo ddal sylw ar eyn hamddy-
 ffyniad ni, a chzaffu pa fath beth y2 ym-mi
 'n ei adzodd, a chymbhwysed ydyw i'r Gre-

Dyffynniad ffydd

ffydd Cristnogawl . Canys lle y maent i'n galw'n Hereticiaid , y mae bynny'n fai mo2 gas ag mo2 erchyll, fal onis gwelir ef yn amlwg , oni ellir ei deimlo a dwylo, a'i glywed dan fysedd (yn ei herwydd,) ni ddylid hatwdd goellio mo'naw ar Cristion yn y byd . Herwydd Heresi ydyw ym-w2- thod ag Iechydwl2laeth , blw2w ymaeth Rhad Duw, ag ymadel a chozph ag âg yf- p2yd Crist . Eith2 hyn ydoedd yn oestadol arferedig a chymradwy gentbyn-nhwy a'u plaid, o bae i neb achwyn neu feio ar eu hamryfysedd nhwy, a damuno dad-ym- chwelyd at iawon Grefydd , nhwytheu'n eb2wydd a farnent ag a fwrzent y rheini yn Hereticiaid, ag yn ddynion blin cyff- rous . Canys nid am achos arall yn y byd y galwyd Crist ei hun yn Samaritan, eith2 am dybied ei fod ef wedi methlu mewn ffydd newydd, a Heresi . A Phawl Apostol Crist, a alwyd i farnedigaeth, i ateb am Heresi : Myfi (heb2 ynte) ynol y ffordd y maen-nhwy'n ei galw yn Heresi yd- wyf yn addoli Duw fy-nhadeu, gan gredu yr holl bethau ar y fydd scrifennedig yn y Gyfraith a'r Prophwydi . Ar fy2ro eirten, y2 holl grefydd y mae cristnogion heddyw yn ei haddef, a alwyd gynt gan y2 anghre- dediniaid yn Sect ag yn Heresi . Ar fatb ly-

sentwen

Act. 24.

Tertul. in
Apolog.

fenweu a'r rheini, y llenwent glustieu Tŵy,
 fogion, megis pŷ ddarocdd iddynt hwytheu
 dŵy gam-gymeriad o'z blaen eyn cassau
 ni, a thybied nad oedd beth bynnag a ddoe-
 tem, ddim amgen no chynnwzŷ ag Hereſi;
 y camariwenid nhwy fal na chaent wybod
 yz achos na dealld y gwirionedd. Cithz gŷ
 moz erchyll a gŵzthyn ydyw cyneddŷ He-
 reſi, gan hynny y dylid ei bzoſi dŵy reſym-
 meu cryfach ag eglurach, ag yn enwedig y
 pzyd ymma, wedi dechreu o ddynion roi
 llai coel ar a ddoetont hwy, a chwilio'n fa-
 nylach eu hathzawiaeth nhwy, nag a oe-
 ddynt arferedig. Canys mae llawer o ra-
 goz rhwng dysceidiaeth Bobl Dduw yzo-
 wzon, ag ydoedd o'z blaen pan oeddid yn
 cymryd beth bynnag a ddoette r Pab fal C-
 fengyl, a'r holl grefydd yn cwbl-ozyhwys
 ar aſodurdod Pŷb k hufain. P mae heddyw
 ar led yz Scrythureu glan, ac ſcrifenna-
 deu'r Apokſolion a'r pzoephydy, dŵy'rhai
 y gellir pzoſi pob gwirionedd ag athzawi-
 aeth gatholic, a gozchfygu pob Hereſi. A
 chan nad ydynt yn dŵyn dim o'z rhain
 dzoſtynt eu hun, ag er hynny, nid anllai, yn
 mynny eyn galw ni'n Hereticiad, y rhai ni
 chwympaſſom oddi wzth Grist, na'r Apo-
 ſolion, nar Pzoephydy; y mae hyn yn
 gam malwz ag yn doſt anianol.

Dyffynniad ffydd

- Math. 4.** Ar cledden hwn y tarawodd Crist heibio'r cythzel, pan ydoedd yn ceisio cael methel arno : Ar arfau hyn y gosfydd gŵthio i lawr a gŵrth-ladd pob gozuchder a'i derchafu ei hun yn-nerbyn Duw . Canys Yr
- 1. Cor. 10.** holl Scrythur (medd Pawl Apostol) sydd wedi ei rhoddi gan ysprydoliaeth Dduw, ac sydd fuddiol i athrawiaethu, i argyweddu, i gospi, ag i addysgu, fal y byddo dyn Duw yn berffaith wedi ei gymhwyssu i bob gweithred dda . Felly 'n oestadol yz ymladdodd y Tadeu duwiol yn-nerbyn Hereticiaid, nid frwy nerth arall na'g amge-
- 2. Tim. 3.** nach no'2 Scrythurau glan. Pan ddadleu-

De unitate
Eccle. c. 3. odd Saint Awstin yn-nerbyn Petilianus
& contra yz Heretic o'2 Donatistiaid : Pa ad gly-
maximinū wed (heb2 ef) rhyngom-mi y geirieu ym-
Arrianorū ma : Fal hyn rydwyf 'n doedyd, neu rwyd
Episc. lib. 3. ti 'n doedyd ; Cithz doettom , fal hyn y
cap. 14. In mae'r Arglwydd yn doedyd; Gedwch i ni
1. caput geisio 'r Eglwys yn y man hwnnw, ag yno
Aggei. ymddadleuwn eyn hachos.

Ag medd Hieronimus , y mae cleddyf gair Duw yn torri 'r holl bethau yr ydis heb destiolaeth yr Scruth'r lan yn tynu eu traddodi gan yr Apostolion.

Saint Ambrosius hefyd a ddoeddodd wrth Gratianus yz Pmerodz: Gofynner (eb ef) i'r Scrythurau glan: Gofynner i'r Apostolion:
Gofy-

Gofynner i'r Prophwydi : Gofynner i
Grist: **Nid** oedd amneŷ 'r pŷd bynny gan
yŷ hen Dadeu a'r Escobion catholic allu
ctubl bŷoff eyn crefydd ni oddi felwn y
Scripthurau glan. Ag er ioed nid oeddynt
yn beiddio barnu neb yn Heretic, a'r ni
allēt argyoeddu ei amryfŷfled dŷwy rym
yŷ un-rhyw Scripthureu glan; a bynny 'n
ddigon bynod ag yn amlwg.

Pyni a'tteblwn fal y gwnaeth Saint
Pawl; ynol y ffordd y maent hwy'n ei Act. 24.
gallw'n Heresi yŷ ydym-mi'n addoli Duw
Tad eyn barglwydd Iesu Crist, ag yn
coŷleiddio'r holl bethen ŷydd ŷcriŷfennedig,
pa bn bynnag ai yn y ddeddf, ai yn y
Prophwydi, ynte yn llyfreu'r Apostolion.
Am bynny od ydym-mi Hereticiad, od
ydynt hwythau (megis y mynnant eu
gallw) Catholiciad, pa ham nad ydynt yn
cymeryd yŷ bn llwyb'r ag a ddarfu i'r
Catholic Dadeu ei gymeryd: Pa ham nad
ydynt yn goŷchŷygu eyn bathraŷwiaeth nt
dŷwy nerth y Scripthureu glan: Pa ham
nad ydynt yn eyn gallw dŷach-geŷn i'n holi
wŷth y rheini: Pa ham nad ydynt yn dang'
os ddarŷod i ni ymŷwŷthod a Christ, a'r
Prophwydi, a'r Apostolion, ag a'r Tadeu
Sanŷtaidd: Pam y maent yn oedi glwneu'
thyŷ byn: Pam y maent yn rhuffo: Duw

Dyffynniad ffydd

plau'r Achos : Pa bam i'r amheuant ei ho-
 li ai dzeio wrth air Duw ? Do ydym-mi
 Hereticiaid y safol ydym yn dwyn eyn
 holl ymrafaelion i'w huniolwmi wrth air
 Duw , ag ydym yn mynnu eyn barnu
 wrth y gwir eiriau y gwyddom ddarfod
 iddynt ddeilliau oddi wrth Duw ei hun ;
 ag ydym hysyd yn dewis y rheini o flaen
 yz holl bethau ar a aller eu dychymnig :
 Beth ynte amdany'n-nhw , pa fodd y
 mae'n weddus eu gallw , y rhai ydynt yn
 ofni barn y Scrythurau glan , sef , barn
 Duw eu hunan : ag yn dewis , yn hyt-
 trach , eu breuddwydion a'u hoerllyd ddy-
 chymygion eu hun , o flaen gair Duw : ag
 o ran cadw , achynnol , eu Tradoddiadau eu
 hunain , a ddarfod iddynt er ys talm o oeso-
 edd , ddifwyno a di-ysturu deddfodau Crist
 a'r Apostolion : Doedyd yz ydis am Sopho-
 cles Wrydydd y trychni , pan ydoedd ef we-
 di heneiddio , a darfod yw feibien ef ei
 gyhuddo , a dangos geyz bron y Barnwyz
 fod onaw ef yn amhwyllo ag yn i nfydu ,
 megis dyn nid oedd waeth gantho beth a
 ofer-dzeulie , na pha fodd y bwrte ym-
 maith ei dda a'i ddoddefn , a bod yn rhaid
 iddo wrth bn i ofalu amdano , ag i'w ymgyl-
 leddu : ddyfod o honaw yntef i'w ddiheuru
 ei hnn o'z peth a heurid arno , gar bron y
 barn

barnlwy2, ag wedi iddo dzaethu Dwl fry-
chineb a elwid Oedipus Coloneus y2 hon
a wnaethai ef yn orchestol iatwn, ag yn
gynghaneddgar d2of-ben, y p2yd y doet
plwpp arno fod yn ynfyd : gofyn o hono i'r
Barnlwy2 oi waith ei hun, ydoedd gyffely-
bus y medze ddyn ynfyd wneuthy2 y fath
gerdd ?

ffelly ninneu, er mwyn bod eyn glw2th-
wnebw2 yn tybied ddarfod i ni ynfydu
gan haeru arnom Heresi, megis pe by-
ddem-mi heb hantod o Crist nag o Egl-
wys Dduw : Pi a dybiassom nad ydoedd
nag anghymwys, nag anfoddiol, oflod
allan yn amlwg, a datcan yn eheng, syl-
weddd y ffydd y2 ydym yn sefyll ynddi, ar
holl obaith sydd gennym yng Hrist Iesu :
megis y gallo pawb weled beth yw'n me-
ddwl ni am bob rhan o Grefydd Crist,
ag y gallent farnu'n eu meddylieu eu
hun, pa bn ai rhyw gynddeiriogrwydd
dynion yn ynfydu, a chyd-storiad Here-
ticiaid, ai nid ef, ydyw'r ffydd y2 hon
a gaffant ei glweled wedi ei chadarn-
hau d2wy eiriau Crist ei hun, scrifenna-
den'r Apostolion, testiolaeth y2 hen da-
den Catholic, a dygymmod llawer o oe-
loedd.

Credw y rydym, gā hyng, fod bn Anian a
C iij

Dyffynniad ffydd

Gallu Duwiol yz hwn yz ym iſw alw yn
Dduw, a hwnnw, meddiwn fydd, wahane-
dig yn dzi, ſef, yn Dad, yn Fab, ag yn Pſ-
bryd glan : ar tri hyn moſ gyfrannog bob
bn ai gilidd, o allu, o fofwedd, o draglwy-
ddoldeb, o ddurwedd, ag o ſylwedd.

Ag er bod y tri hynny moſ wahanedig,
ag nad ydyw'r Dad yn fab, nar Mab yn
Pſbryd-glan, nag yn Dad y chwaith, Etto
bn Duw ydynt, yz hwn Dduw a wnaeth
y Pſef, ar ddayar, a phob peth fydd o ſewn
amgylchiad y Pſef. Credur ydym ddarfod
i Ieſu Grist bnig fab y Traglwyddol Dduw
(megis yz arfaetheſſid cyn pob dechrenad)
pan ddaeth cyflownder amſer, gymeryd
arno gnatw, a phob anian dynol o'z wyn,
fydedig bur lwyſ, fal y galle ef ddangos
i ddynion, dirgeledig a chyfrinachol elwy-
llys ei dad : yz hon elwyllys a fuafſe guddi-
edig er ys cyn oſoedd a chenhedlaethau;
ag fal y galle fo ynghnatwoliaeth dyn
glwplau dirgelwch eyn dat-brynniad, a ho-
elio ar y groes eyn pechodau, a'r llaw ſcri-
fen a ſcrifenefſid i'n herbyn.

Credn yz ym iddo farw o'n plegid ni, at
gladdu : mynd o honatw ef i wared i bfferm:
iddo ddychlwelyd i ſylwyd gan adgyfodi y
frydydd dydd : ag ar ol deugain niwznod
ddarfod iddo ynglwydd ei ddyscylion ym-
dder,

dderchafu i'r **P**ef, er cyflwyni pob peth:
 ddarfod hefyd iddo ef gyfleu melwn mow, **Aug. Tract.**
 redd a gogoniant y corph hwnnw, yn yz **50. in Ioan.**
 hwn y ganwyd ef, yn yz hwn y cyniwe,
 rodd a dynion, yn yz hwn y gwaitharwyd
 ef, yn yz hwn y dioddesodd boenau o'z to-
 staf a chzeulonaf angen, yn yz hwn yz ad-
 gyfododd, yn yz hwn i'r ymdderchafodd at
 ddeheulaw'r **T**ad, gozuwch pob Penrhei-
 thiad, a **G**allu, a **P**erth, ag Arglwyddiaeth.
 a gozuwch pob henw a henwer nid yn bnig
 yn y byd ymma, eithz yn y byd a ddalw:
May yno y mae yn eistedd, ag yz eistedd
 ef nes gozphen pob peth. **Ag** er bod mow, **Ast. 3.**
 redd a **D**uwod Crist yn walcaredig ym-
 hob man, etto fod yn rhaid (fal y dywed
 Sainc Awstin) i'w gozph ef fod melwn bn **Aug. tra. 30**
 lle: ag er rhoddi o **C**rist fowzedd i'w gozph, **in Ioan.**
 etto na ddrygodd o ddiarno **N**aturiaeth **Ad Dardā.**
 corph: na ddylem-mi felly ddoeddyd may
Duw yw Crist, fel y gwadem may dyn yw.
Ag fal y dechodd y **P**erthyz **Vigilius**, ddar- **Contra**
 fod i **C**rist ymadel a ni, o ran ei gnawdo, **Eutichen**
 liaeth, eithz nad ymadawodd ddiin a nynt **lib. 1.**
 herwydd ei dduwiolaeth: **Ag** er ei fod ef **Fulgentius**
 ymhell oddi wrthym megis y mae ef **ad Regem**
 ddyn, Etto ei fod ef yn oestadol gida ni me, **Thrafi-**
 gis y mae ef **D**duw. **M**z man hwnnw cre, **mundum.**
 du yz ym y datw Crist drach-gefn i wneud

Dyffynniad ffydd

thyz y farn gyffredin, yn gyftal ar y safwl
 a gaffo ef yn fyw yn ei cyrph, ag ar y
 rhai meirw. Yz ydym yn credu yn yz Iſ.
 pryd glan, yz hwn ydyw'r trypdd yn y
 gyslegrian Dindod: ei fod ef yn wir
 Dduw, yn ddi-lwneuthyzedig, yn ddi-grea-
 ddedig, yn ddi-genedledig. eith'r yn deilli-
 atw oddiwrth bob un o'r ddau, sef y Tad,
 a'r Mab, melwn modd na fedz dynion na'i
 wybod na'i adzodd. May ei gyneddf ef,
 ydyw meddalhau caledzwydd calon dyn
 pan dderbynier efe i ddwyfronneu dyni-
 on, ynaill ai trwy iachus bzegaeth yz E-
 fengyl, ai ynte dzwy ba agwedd bynnag
 arall: ei fod ef yn eu goleuo ag yn eu cy-
 frwyddo nhwy i wybodaeth Duw, gan
 eu clwbl harwain i bob ffozdd gwirionedd,
 i newydd-dod holl fachedd, ag i dzagwy-
 ddolobaeth fchydwrzaeth. Credu'r ydym
 fod vn Eglwys Dduw, ag nad yw honno,
 megis gynt, ymhlith yz lddewon wedi ei
 chau a'i chilfachu melwn vn gögl neu deyz-
 nas, eithz ei bod yn Catholic, ag yn gyffre-
 din, wedi ei gwasgaru trwy'r holl fyw: me-
 gis nad es achos i Genhedlaeth yn y byd
 g'wyno'r olwz on eu bod nhwy wedi eu cau
 allan heb allu perthynu i Eglwys ag i dyl-
 wyth Dduw: fod yz Eglwys hon yn deyz-
 nas, yn gozph, ag yn bziodafferch i Grist: fod
Crist

Crist yn vnig ddyfflog y deyrnas honno :
 yn vnig Ben y corph blwnnw: yn vnig bzi,
 od i'r bziodafferch honno. Ffod amryw radd,
 eu gweinidogion yn y2 Eglwys hon, rhai'n
 Ddiaconiaid, rhai yn Dffeiriaid, eraill yn
 Escobion: i'r salwl y2 ymddiriedwyt hyffoz,
 ddi'r bobl ag astud-ofalu am dws a chyn-
 nyddiad crefydd: ag er hynny, nad oes, ag
 na ddyrchyn bod vn dyn daiarol a eill gael
 cwbl-ozuchafiaeth ar hyn o gyffredinol-
 deb. Herwydd bod Crist yn oestadol gida'i
 Eglwys, ag nad rhaid iddo wrth Raglew,
 yn ei le, megis i etifeddu'r cwbl oi gyfoeth,
 nad oes vn dyn bylw ym-meddiwl y2 hwn
 y gall ennyn y2 Eglwys gyffredinol, sef, pob
 mangre, a phob darn o'r holl fyd: nag vn
 dyn a ddichō drefnu, a llywodzaethu'r cwbl
 melwn cyfiownder a chymwysder: fod y2
 holl Apostolion (sal y dywed S. Cyprianus)
 o'r vn awdurdod y naill a'r llall: fod pob
 vn onynt y2 vn peth ag ydoedd Pedr: darfod
 i Crist ddoeddyd wrthynt y gyd, Porthwch: a
 doeddyd wrth bob vn o honynt gysfal ai gi-
 lydd, Ewch i'r holl fyd: a doeddyd wrthynt
 bado vn, Dyswch yr Efégyll i bawb. Ag (sal
 y dywed Sainc Hieronimus) fod y2 holl Es-
 cobion o'r vn ozuchafiaeth ag o'r vn fath
 offeiriadeth, pa le bynnag yn y byd oll y
 byddant, ai y n Rhufain, ai'n Eugubium,

De simpli-
 tate Pri-
 latorum.

Ad Eua-
 grium.

Dyffynniad ffydd

De simpli-
tate Pra-
latorum.

ai'nghConstantinopl,ai pnte'n Rhegium.
Ag (fal y dywed Cyprianus) nad oes onid
bn Escobaeth,a bod pob Escob yn dal darn
pybwr o honno . Doedypd yz ym hefyd,yhol
barnedigaeth y Gymanfa-Gyngoz asu'n
y dzef Niçea , nad oes i Escob Rhufain
mwy o hwyfsg a gozuchafiaeth ar Eglwys
Dduw,nag sydd i'r Patrieirch eraill,sef o
Alexandria , ag o Antiochia . Ag am Bab
Rhufain, yz hwn a syn yzowron allw pob
peth geir ei fron ei hun,oni lwna ef a ddyle,
onis gwaunaetha ef y Sacramenteu , onis
byffozdda ef y bobl , oni rpbuddia , ag oni
ddwsc ef nwyh: doedypd y rydyin nad yw
iatwn mo'i allw,nag yn Escob,nag yn offei-
riad. Canys(fal y dywed S.Awstin)henw
gwaith,ag nid anrhydedd,yw Escob : her-
wydd ef a synne i'r gwr hwnnw gyd'nabod
ag esoi hun , nad Escob mo'naw a gais
ddwyn rhwyfsg iddo'i hun heb lwnethy
llesaad i eraill . Pa ddichyn na'r Pab,
na neb arall yn y byd , fod yn ben i'r holl
Eglwys , neu'n Escob hollatwl uniwersa-
laidd neu gyffredinol,mwy no bod yn Bri-
od,yn Oleuni , yn Iechyd, ag yn Fywyd
i'r Eglwys. Canys y rhagozfraint,ar hen-
wau hyn , ydynt yn bziodol , ag yn bnic
yn gysfaddas i Grist ei hun , ag nid i neb
arall . Hefyd , na adawodd bn Escob
Rhu-

Rhufain erioed mo'i alw gersydd y fath
 henw balch, cyn amser Phocas yz Pmer-
 rodz, yz hwn (fal y gwyddom) a'mddercha-
 fodd ei hun i'r Pmerodzaeth dzyw frad ag
 echzysedd, gan ladd ei feistr Morys yz
 Pmerodz: yz hyn oedd ynghylch y chw-
 chanfed a'r dzydedd flwyddyn ar ddeg ar
 ol geni Crist. Heblaw hynny, ddarfod i'r
 Gymanfa-Gyngoz a gynhaliwyd yn-rhes
 Carthago wabardd yn eglur na chai Escob
 yn y byd mo'i henwi yn Escob-gozuchaf,
 nag yn ben-offeiriad. A chā fod Escob Rhu-
 fain y pryd hyn yn mynnny ei alw felly,
 gan gymeryd arno Wennaethiad nid yw
 eiddo ef, heblaw iddo'n amlwg wztb-
 nebu'r hen Gymanfa-Gynghozaau ar La-
 deu, yn y chwaneg i hyn, o myn ef goelio
 Gregorius ei Gydymaeth ei hun, cymeryd
 arno y mae ef hēw balch annuwiol, echzys-
 lawn, anghzistnogatwl: A doedypd yz ydym
 may efe yw Bzenbin y Balchder, may efe
 yw Lucifer sy'n ei wthio'i hun o flaen ei
 frodyz: darfod iddo ymadel a'r ffydd, ag
 may eso yw Rhagflasenozwz Anghzist.

Gregorius
 lib. 4. epist.
 76. 78. 80.
 & lib. 7.
 Epist. 69.

Doedypd yz ydym, may dyledus yw dzyw
 alwedigaeth ddeddfol a gweddus drefn,
 gyflen Gweinidog i lywodzaethu Eglwys
 Dduw, ag na ddychyn neb frathu i mewn
 i'r gyslegr wenidogaeth, wztb ei amcan a'i
 dzyach

Deffynniad ffydd

dzaclwant ei hun : ag o ran bynnny, mloŷ
o lawez yw'r cam ymaen-nhŷwŷ yn ei
lweuthyŷ a nŷni, gan na thalwant a doe
dyd nad ydis yn gweuthyŷ dim yn eyn
plith ni melon trefn, na gweddeidd-dza,
eithŷ pob peth yn amhŷwyllys ag yn ben-
dza-mŷwŷwgl: a bod yn gymeradwŷ gen-
nŷni-mi adel i bob math ar dbyn fod yn
offeiriad, fod yn Athro, fod yn ddihenglydd
ŷŷ Scrythur lan.

A doedyd ymhellach ŷŷ ym, rhoddi o
Crist iŷw wenidogion glŷb'l allu i rŷwŷ-
mo, i ryddhau, i gau, ag agoryd: Ag nad
yw'r ŷwŷdd i Ryddhau ddim amgen, onid
ynail ai cynnig o'ŷ gweinidog (dŷwŷ
bzegaeth ŷŷ Cŷengyl) haeddedigaethu
Crist, a gollyngdod o'u pechodau, iŷr ŷawl a
fo goŷtŷngedig eu calonneu melon glŷwir
edifeirŷwch; gan dzaethu iddynt doiau ŷa-
ddeuant a gobaeth Jechyd tragŷwŷddol:
ai ynte, enill o'ŷ gweinidog dzaclhefn, a
dŷwyn adŷef a dad-roddi i ŷelŷon teulu ag
bndod ŷ rhai ffyddlon, ŷ ŷawl ydŷfarhaus
a anŷodlonaffant galonneu eu bzodyŷ
dŷwŷ gainŷwedd hŷnodyn a chyhoeddŷs, ŷwedi
iddynt ym-aeullduo am bynnny, ag ym-
ddieithro (yn ei herŷwŷdd) oddi ŷŷŷth
cŷffredin gymdeithas ŷŷ Cglŷwŷs, a choŷph
Crist.

Ag y rydym i'n doedyd, fod yn yn arfer
 yz alodurdod i rwyfmo, cyn fynyched ag y
 cauo efe borth Teyrnas Refoedd yn-ner-
 byn yz Anghzedinieid a'r rhai cyndyn,
 gyda thzaethu o honatw ef iddynt llwyz
 ddial Duw, a thzagwyddol gospedigaeth;
 Neu ynte cynifer gwaith ag y cauo efe
 allan o fynwes a chofseidiad yz Eglwys, y
 rhai a escumunwyd yn gyhceddus. Diau
 pa farn bynnag, yn y modd hyn, a roddo
 glweinidogion Duw, fod hynny mor glwbl
 gymeradwy a chyn fodloned gan Dduw ei
 hun, ag iddo ynte Kyddhau, a Khwymmo, yn
 y Refoedd, pob peth a Kyddheuir neu
 a rwyfmir dylw eu gwaith nhwy ar y
 ddayar.

Yz ydym ni'n doedyd may agoziaden
 a'r rhai y gellir cau neu agozud Teyrnas
 Refoedd, ydyw gwybodaeth y Scrythu-
 rau, megis hysod y mae Chrysostom yn
 doedyd: yw dehonglad y Gyfraith (fal y
 mynegodd Tertullian:) yw Gair Duw
 (fal y testiolaetha Eusebius:) A Choe-
 lio y rydym gaffael o ddyscyblon Crist
 y gallu hyn, nid i wando dirgel gyf-
 fes, a sillial y bobl, fal y mae'r offei-
 riaden offerenllyd yz amser hwn yn ar-
 fer ymhob man (ag felly'n arferu me-
 gis na bae rhinwedd na rhaid wrth yz

Deffynniad ffydd

agoziadeu i ddim arall yn y byd ond i hynny'n bnig) eithr fal y gallent fyned i ddyfscu ag i gyhoeddi y2 Cefngyl i batob, megis y byddent arogl bywyd i fwyd i'r Crediniaid, ag arogl marwolaeth i farwolaeth i'r Anghrediniaid a'r rhai anffyddlon: Ag fal y2 agozid a gair Duw (megis agoz dylws ag agoziad) feddylieu'r rhai duwiol custuddiedig: gan ydifarhau o honnynt eu beiau au buchedd o'2 blaen, a'r ol iddynt odechze gweled goleuni'r Cefngyl a chzedu'ng Hrist. A thu-ag-at am y rhai annuwiol cyndyn ni fynant gredu nag ymchwel o gyfeiliozni, ei gabel nhwy megis yn gloedig wedi eu cau allan, fal y ffynnant waeth waeth, megis y mynegodd Sainc Pawl.

2. Tim 3.

Hyn mieddwn-ni yw dealld y2 agoziadeu, ag yn y modd hyn y mae cau neu agoryd cydwybodeu dynion! Cysaddeu'r ydym mae'r offeiriad sydd farnwz yn y2 achos hwn: eithz etto er hynny, nad dyledus iddo (fal y dywed Sainc Ambros) roi hawl a'r ozuchafiaeth ag alwurdod fal pette yn eiddo ef: Ag am hynny y rhodd Crist sen i'r Scrifenyddion a'r Pharisaaid ydodwaidd (o herwydd eu esculustra hwy'n dylscu'r bobl) Gwae chwi (heb2 ef) Scrifenyddion a Pharisaaid y rhai addygafoch ym ath

De Peni-
ren. dict. 1.
cap. ver-
bam Dei.

Luc. 11.
Math. 23.

ymæth agoriadeu'r gwybodæth ag a gau-
 asoch Deyrnas Nefoedd o flaen dynion. *Pa beth yw
 ysturiaeth yr
 Agoriad.*
 Achan nad yw'2 agoziad, a'r hwn yz agozir
 i ni ffozdd i deyrnas Duw ddim amgen
 onid gair yz Cefngyl a dehengladd y Cy-
 fraith a'r Scrythurau glan; doedyd y ry-
 dym, yn ddifadde, lle ni bo'2 gair hwn. nad
 oes yno mo'2 agoziad y chwraith. Achan na
 roddwyd ond gair o'2 bn fath i balwb, ag
 nad oes ond bn bnig agoziad yn perthyn i
 balwb, nid oes hefyd meddwn-ni onid bn
 bnig allu i balwb o'2 glwenidogion i gau ag
 i agozpd. Am Bâb Rhufain, er bod ei rag-
 rithwyz yn atcanu iddo yn wenieuthus y
 geiriau hyn, Mi a roddaf i ti agoriadeu *Math. 16.*
 teyrnas Nefoedd, (fal pe na bae gysfaddas
 y geirieu hynny o'2 Cefngyl i neb bylw
 arall ond i'r Bâb ei hun,) doedyd y ry-
 dym, oni phair ef i gydwybodeu dynion
 ddarostwng yn ystwyth i air Duw; nad
 ydyw ef nag yn agorud, nag yn cau, ag nad
 perchê yz agoriadeu mo'nalw. A phe rhoem
 ei fod yn dyscu ag yn hyfforddi'r bobl, (yz
 hwn beth ni a fynnem pes glwnai ef o'2 di-
 wedd yn ddihocced: neu pe bae llyth gan-
 tho seddiwl bnwaith fod hynny yn ddyle-
 dus arno, ag yn ddarn oi swydd:) Etto er
 hynny, nid ydyw meddwn-ni, ei agoziad ef
 nag yn well, nag yn hyttrach, nog agozia-

Deffynniad Ffydd

deu rhai eraill . Herwydd pwy a wnaeth
rago2 rhyngtho ef ar lleill : Pwy a ddys-
todd iddo ef ago2yd yn gyfrwyddach , neu
ryddhau yn well ,nog eraill o'i frody2.

Doedyd y rydyn mae sandaidd ag anrhy-
beddus yw Pziodas ymhob rhyw , a math
ar ddynion , sef , yn y Patrieirch , yn y
Pzophwydi , yn y Apostolion , yn y Per-
thyron , yngwenidogion y2 Eglwys , ag yn
y2 Escobion . Ag fal y dywed Chryso-
stomus , may rhydd a gweddus ydyw i w2 pzi-
od gymeryd arno mewn pziodas , radd ag
brdde Escob . Hefyd , segis y dywed Sozo-
menus am Spiridion , a Nazianzenus am ei
Dad ei hun , nad dim gwaeth , eith2 gwell
o lawer y gwasnaetha Escob astud dayo-
nus yn ei wenidogaeth , o ran bod yn bziod .
Ath2awiaeth cythzeulied meddwn-ni (fal
y dywed Sain2 Pawl) ydyw'r gaeth Gy-
fraith honno sydd yn dwyn rhydd dynion
oi hanfodd oddiarnyn , gan beri iddynt fyw
heb pziodi . Ag er y pzyd y dechzeuodd y
Cyfraith a'r gaethiwed hon , ddarfod dig-
wydd peth rhyfedd o feieu a bzynti ym-
muchedd gwenidogion Duto , d2wy ym-
rafael erchyll dd2ygioni : megis y cyfaddel
y2 Escob o Awgusta , a Faber , a'r Abbad
Panormitan , a Latomus , a'r gwaith tri-
rhannog wedi ei gyflplltio w2th y2 ail Gy-
fran o'2 Cynghorion : ag fal y mae gweisio
delw

Chryso-
stomus
in Epi. ad
Titum
hom. 11.

Theophil.
ad Titu 10

Eus. lib. 18.
cap. 5.

1. Tim. 4.

detwzið eraill ymhlaid y Pab, ag ysfuriaeth
y2 achos, a hefyd pob yffozi yn eglur-ddan-
gos. Derwydd gwir a ddoedodd Pius yr ail,
Pab Rhufain, gan fod onaw ef lafwer achos
pa ham y dygid wzagedd priod oddiar offei-
riaid: eith2 gweled o honaw ef fwy o achos-
sion rhesymmol, ag angê rheidiol, pa ham y
dylid rhoi iddynt eu gwzagedd dzachgefn.

Derbyn a chosleidio'2 ydym y2 holl Scry-
thurau cyfsegr-lan, o'2 hen a'r newydd Des-
tament; gan gwbl ddiolch i'n gwir Dduw
a drefnodd i ni hyn o oleuad yw gael yn oes-
tadol garbzon eyn llygaid: rhag ofn i ddi-
chellion dyn, neu fagleu Diabwl eyn dal, a'n
dwyyn ymmaeth i gelwyddau a chyfeilioz ni.
P Scrythurau hyn meddiwn-ni ydynt leif-
sieu a llefaredd nefawl, d2wy'2 rhai y darfu
i Dduw byspustu i ni ei etwyllys ef: yn y rhai
yn bnig y dichyn calon dyn gwbl o2phwys;
fod wedi cynnwys yn y rheini yn aml-gy-
flawn, ag yn ddigonol, bob peth rheidiol i'n
hiechyd wziaeth ni, fal y darfu i Origenes,
Awstin, Chrysostom, ag i Cyrillus d2aethu:
May'r heini ydynt rym, a nerth Duw i gael
Jechyd wziaeth: May'r heini ydynt wadnau
a seiliau'r pzophwydi a'r Apostolið, ar y rhai
y2 adeiladwyd Eglwys Dduw: May hwynt
hwy ydynt gwbl Jniownder d2wy'2 hyn y
gellir gweled a gwybod a ydyw'r Eglwys
yn gogwyddo mewn â rypfsef, ai nid yw:

Deffynniad Ffydd

ag at y rhai y dyleid allw holl athzawiaeth
y2 Eglwys i wneuthy2 cyfri. Ag yn ben-
disadde na ddylid glwzando ar gyfraith, na
thzefn, na deddfod yn y byd, yn erbyn y
Scrythurau glan; pe rhoem a dyfod S.
Pawl ei hun, neu angel o2 nefoedd, i ddyscu
dypnion yn amgenach i hyn.

Derbyn a chosleiddio rydym Sacramēteu'r
Eglwys, sef yw hynny, y satwl gyfsegr ar-
wyddion a'r Ceremonia2 y rhai a synnodd
Crist i ni en harfer, megis yn y rheini y
gostode efo o flaen eyn llygeid ni, ddirgel-
wch eyn biechydwrzaeth, fal y galle ef be-
fyd gadarnhau yn fywiocach y ffydd sy
gennym yn ei waed ef, gan blannu ei rad
yn eyn calonneu: Ag, fal y dywed Tercul-
lianus, Origenes, Ambros, Awstin, Hiero-
nimus, Chrysostomus, Basilus, Dionysius ag
eraill o'2 Tadeu catholic, felly meddwn
ninnu, nad yw'2 Sacramenteu hynny
ddim amgen onid llunnieu, arwyddion,
noded, p2intiaden, euluneu, elfennu, se-
lieu, llaw-noded, cyfflybiaethu, tebig-be-
thau, lluniaden, meddyliaden, a rhag-costa-
den. #id amheulwn y chwaith gyfadde gy-
da'r tadeu sanctaidd bchod, may talm o ei-
rien canfodedig neu gweledig, ydiw'r Sa-
cramenteu hynny, may helieu cyflon-
der, ag arwyddion rhaden ydynt. Traethu
hesyd

hesyd yz ydym yn byffozdd, fod yn rhoddi
i'r rhai crediniol, yn Swpper yz Arglwydd,
gozph a gwaed yz Arglwydd Crist, sef
cnaid mab Duw. yz hwn sydd yn bylw-
toccu eyn beneidiau ni: y bwyd sydd yn
dysod oddi fry: poztiant y difarwolaeth;
Ihad, Gwirionedd, a Bwyd. Ag may eu-
mun cozph a gwaed Crist yw'r Swpper
hwnnw, dzy gyfranniad yz hwn beth,
rydym yn cael ail fywyd, nerth, a phozthi-
ant i dzagwyddoldeb: a thzy hyeny yn
cael eyn cyfylltio, eyn cyd-gnatwyd, a'n
glwouthy yn bn a Christ, fal y gallom
aros yntho ef, ag ynteu ynom-ninneu.

Cithz cydnabod a chyfadde' rydym ddau
Sacrament, y rhai yn eyn barn ni a ddylent
gael en galw wrth yz henw prïodol hwn-
nw, sef, Sacrament y Bedydd, a'r llall a el-
wir Swpper yz Arglwydd. P cynnifer
hyn o Sacramenteu a wellwn wedi eu rho-
ddi au cyflegu gan Crist; ag oeddynt gy-
meradwy hesyd gan Ambros ag Awstin
yz hen Dadeu. P Bedydd, meddwn-ni, sydd
Sacrament, o oll yngodd pechodeu, ag o'z
ymolchiad sydd eiddom yngwaed Crist.
Oddi wrth yz hwn Sacrament, ni ddylid
gwahardd neb a fynne gymeryd arno
henw Crist; yn gymaint ag nad rhydd
gwahardd plant iefainc y cristnogion, er

Deffynniad Ffydd

mwyn eu geni mewn pechod , a'u bod yn deuryd i dylwyth Dduw.

Doedyd y rdydm fod Swpper yr Arglwydd yn Sacrament , fef , yn arwydd neu wylfyl hynod corph a gwaed Crist : yn yz hyn rdyds yn rhoi fegis ge'rbzon eyn llygeid marfolaeth ag adgyfodiad Crist , a pheth bynnag a wnaeth ef yn ei gnatwoliaeth : fal y rhoddem ddiole' herwydd ei farfolaeth ef , a'n gwarediad ni . Ag felly y gallem wzth synnych arfer y Sacramenteu , adnewyddu beunydd coffaedigaeth am hyn : fal y gallem hedyd gael eyn porzthi a chozph ag a gwaed Crist i obaith yz adgyfodiad , ag i fywyd fragwyddol , gan fod yn gwbl-ddiau gennym may'z vn peth i bozthi eyn heneidieu yw corph a gwaed Crist , ag ydyw'r bara a'r gwin i bozthi'n cyzph . Er wledd hon yn eyn barn ni y dylid gwahadd pobl Dduw fal y gallét batwb fod yn gyfrānogion yn eu mysc eu hun gan amlwg ddangos a thestiolaethu y gobaeth a'r gymdet'has sydd genthynt batwb gida'i gilidd yng Hrist Jesu . Ag am hynny o bae neb a fyn neu ddīm onid edrych ar y cymmun sanctaid heb fod yn gyfrannog o bonatw:hwinnw a gae'i escymuno gan yz hen daben ag Escobion Rhufain yn y bzif-Eglwys , fegis dyn echzustatwn heb gred gantho . Beth

beth ydoedd arferedig cyn clywed son am
 offeren neulltuol yn y byd. **P**ib oedd **Gri-**
stion y pryd hynny a gŵmune wŷtho' i hun,
 a'r lleill yn edrych arno. Am hynny y gŵ,
 naeth **Calixtus** drefn ag ordinbad ar gum-
 muno o baŵb hŵyn-gyntag y derfyddde cys-
 segru, oddiethz bod yn well ganthynt sefyll
 o'z tu allan i ddŵs yz **Eglwys**: **H**erwydd
 felly (hebz ef) yr archodd yz **Apostolion** ag
 y mae'r sanctaid **Eglwys** **Rufain** in cadw
 rhagodi. **H**esyd pan ddol y bobl i gummuno,
 e ddylid rhoi'r **Sacramēt** iddynt dan y ddeu-
 ryw (sef bara, a gwin) oblegit felly y gozch-
 mynnodd **Crist**; felly y darfu i'r **Apostolir-**
on drefny, a'r hen dadeu a'r **Escobion** ca-
 tholic a gadwallant ag a galynastāt y ffozdd
 hon. Ar neb a wnelo'n amgenach i hyn, sydd
 euog o gyssegr-ledzad fal y dywed **Gelasius**:
Am hynny diffaith iawn y mae eyn gŵzth-
 wynebwyz ni yn myned rhagddynt, a'z nid
 amgen no speillwyz ydynt am dŵf-wth-
 io allan, a chŵbl wahardd y cummun
 sanctaid: a hynny'ngŵzthnwyneb gair
Dutw, heb aŵdurdod bn hen **Gymanfa-**
Gyngoz, heb bn hen **Athz** catholic, heb gy-
 ffelybzwydd o'z fath beth yn y **Bzif-Eg-**
lwys, heb ysturiaeth yn y byd; gan gadw, a
 chynnal, neulltuol-fferēneu, a lliatos o **Sa-**
cramēteu, yn-erbyn diau ozchymyn ag ar-
 chiad **Crist**: a hesyd yn erbyn holl benafiaeth.

De conf.
dist. 1. cap.

omnes.

Dist. 2. cap.
seculares.

De conse.

dist. 2. cap.

Peraſta.

De conse.
dist. 2. cap.comperi-
mus.

Deffynniad Ffydd

P Bara a'r Gwin hwnnw (meddwn-ni)
 ydynt sancteiddiol a ffefol ddirgeledigae-
 theu corph a glwaed Crist, ag rydis yn y
 Sacrament hwn, yn rhoddi i ni Crist ei hun
 yz hwn sydd wir fara y bywyd tragwyr-
 ddol, yz hwn rydis yn ei roi i ni mor gwbl,
 ag mor gyflawn, ag nad oes dim wirach na
 bod o honom yn cymeryd ei wir gorph ai
 waed ef ddywy ffydd. Ffid ydydd y chwaith
 yn doedyd hyn, segis pettem yn tybied
 ddarfod cwbl newidio a di-ddimio rhywiog-
 gaeth y bara, ar gwin; fal y darfu i lawer
 freuddwydio'n yz oesoedd diwaetha hyn,
 heb fedzu onynt er ioed etto gyttuno
 rhyngthynt eu hun ynghylch y breuddwyd
 hwn. Ag nid hynny oedd feddiwl Crist, fwr-
 rto o'r bara gwenith ymmaeth ei rhywiog-
 gaeth ei hun, a chymeryd math ar ddulio-
 laeth newydd: eithz yn hyttrach, fal y galle
 ef eyn newid ni, a'n tros-lunio i'w gorph ei
 hun, segis y dywed Theophilactus. Beth a
 ellir ei ddoedyd yn hynodach nog a ddae-
 rhodd Ambros, sef, Fod y bara a'r gwin
 yr vn fath ag a oeddynt o'r blaen, ag er
 hynny eu bôd hwy wedi newidio i beth
 arall: ffieu y peth a ddoedodd Gelasius, Nid
 yw sylwedd y bara, a rhywiogaeth y gwin
 yn peidio, neu'n diflannu: ffieu y peth a
 ddoedodd Theodoretus: Ar ôl sancteiddio'r
Arwy-

In Ioan.
cap. 6.

De sacra
lib. 4. ca. 4.

Indialogis
1 & 1.

Arwyddion dirgeledig, nid ydynt yn bwrw
ymmath eu rhywiogaeth eu hunain : (Her-
wydd aros y maent yn y sylwedd, llon, a'r
rhyw, oedd genthynt o'z blaen.) **Peu, y**
peth a ddoedodd Awstin: Bara, ar caregl,
yw'r peth a welwch, a hyn y mae'r llygeid
yn dangos : eithr y peth a fyn eych ffydd
chwi ei ddyscu, yw hyn : may corph Crist
ydiw'r Bara, a'i waed ef ydiw'r caregl.
Peu'r peth a ddoedodd Origenes, Y Bara
yr hwn rydis yn ei sancteiddio drwy air
Duw, tu-ag-at am ddeunydd bara, myned
i'r bol y mae ef, ag fo'i brwyir allan i'r
dommen: **Peu'r peth a ddoedodd Crist,** nid
yn bnig cyn cyfllegru'r caregl, eithr wedi'r
cwmun : Nid yfaf ond hynny o'r ffrwyth
ymma o'r winwdden. **Halodd yw gwybod**
ynte, may gwin, ag nid gwaed ydyw ffrw-
yth y winwdden. Ag wrth ddoedyd hyn,
nid ydym-mi yn di-ysturu Swpper yz Ar-
glwydd, neu'n dyscu i eraill nad yw'z Sa-
crament hwn amgen no seremoni oerllyd
heb lesaad yntbi, fal y mae llawer yn cam-
beuru arnom. **Herwydd doedyd y rydym**
may diau, a gwir iawn ydyw, fod Crist yn
ei roi ei hunan ini yn ei Sacramenteu : sef,
yn y Bedydd, fal y gallom ei wisco ef am-
danom: ag yn y Swpper, fal y gallom dwtw
ffydd ag yspz ydoliaeth ei swyta ef, a chael

In sermo-
ne ad in-
fan. Deco-
secre. dist.
2. cap. Qui
manducat.

Origen. in
Math.

Hom. 15.

Luc. 22.

Deffynniad Ffydd

bywyd fragwyddol d2wy rinwedd ei Cro-
es a'i waed ef. Ag nid ydym yn adzodd hyn
yn egwan, oerllyd, namyn fal coel ffrwyth-
law'n-wirionedd. O blegid er nad ydym yn
cysfuwdd corph Crist a safneu ag a dānedd,
etto mae gennym a fael arno , a'i fwytta
rydym d2wy ffydd, gwybodaeth, ag ysp2yd.
Diau nad ofer mo'2 ffydd hōno sydd yn rhoi
llawn afael a'r Crist; ag nid oer-wagaidd
y cymerir , y peth a gymerer d2wy wybo-
daeth, a ffydd, ag ysp2yd. Cans yn y cyfsegr
ddirgeledigaetheu neu'r Sacramenteu hyn
cynnig a rhoddi rydis i ni Crist eu hun yn
gwbl-ollatwl , fal y gallem wybod yn hys-
pus mae cig o'i gig, ag esgryn oi esgryn ef
ydym; a bod Crist yn aros ynom i, a ninneu
yntbo ynteu.

Am hynny. wrth d2in y Sacramenteu
hyn, da rydis yn rhybuddio'2 bobl cyn dy-
fod onynt i Gumno , gan erchi iddynt
dderchafu eu calonneu a chodi eu meddyli.
eu tu ar ffef; o blegid yno y mae ef, d2wy'2
hwn y gozfydd i ni gael llawn bozthiant a
bywyd.

A Jobiect. Rhaid i ni (medd Cyrillus) pan ddelom
Theodo- i dderbyn y Sacrament hwn , roi diosfryd
reti. meddylieu bydol, ag amcanion ofer . A'r
Cymāsa-Gyngoz yn Niſcea fal y mae rhai'n
ei hadzodd yngroegiaith, sydd yn gwahardd
i ni

i ni fod ag isfel feddliu gēnym, neu grym-
 mu o honom tu-ag-at y bara a'r gwin a
 roer gepr eyn bzon. A doedyd rydym fal y
 scrifennodd Chriſtoſtom yn gyfaodas iatwn,
 May cnawd Crift ydyw'r corph marw, a
 ninne ydym yr Eryrod: **Psſturiaeth** yz hyn Chriſtoſt.in
 beth, ydyw fod yn rhaid i ni hedeg yn uchel 10. ad Co-
 o mynniwn ddyfod at gozph Crift. **Canys** rinth.
 (medd Criftoſtom) bwrdd yr Eryrod ag nid
 bwrdd y cogfrain yw hwn. A megis y my' De Cœna
 negodd Cyprianus; Bwyd yr enaid ydyw'r Domini.
 bara ymma ag nid bwyd y bol. Ag medd
 Awſtin, pa fodd y cymeraf afel arno-fo
 fydd absen? Pa fodd yr eſtynnaf fy llaw i'r In Ioan.
 Nef i gael gafael arno-fo fydd yn eistedd tract. 50.
 yno? **Attebodd**, Eſtyn dy ffydd hyd yno, a
 thi a gefaist afael arno.

¶ I allwn-ni ddioddef o felwn eyn He-
 glwysſi ni, ffeirieu, a marchnadoedd, a phz y-
 ny a gwerthy fferenneu, **¶** Pa hefyd dlyn
 o amgylch ag addoli'r bara, na'r fath Cu-
 lun-addoliaeth a choeg gabledd: yz hyn
 bethen nid oes yz vn o'n gwrthwyneb-
 wyz a ddichyn doedyd ddarfod i Crift
 na'i Apostolion eu hordainio a'u gadel
 i ni. **¶** Nid heb achos yz ydym yn beio
 ar Escobion Rhufain am iddynt heb air
 Duw, heb awdurdod y Taden sanct-
 aidd, heb arfer benafiaeth, eithz ar ol

Deffynniad Ffydd

Liber de
Ceremo-
nias Eccl.
Roman.

ffordd newydd, nid yn vnig ossod bara'r
cymmun geŷz bzon y bobl iŵ addoli segis
Dulw, namyn hefyd peri dŵyn y bara hwn-
nŵ ar geŷŷyl rhygryngog gyda hŵynt ym-
hob taith, megis y bu arferedig gŷnt
ddŵyn amgylch-ogylch tan y Persiaid, a
chzair y ddulwies a elwid Iŷis: felly, nhŵy-
theu a ddarfu iddynt ddŵyn Sacramenteu
Crist i blith chwzeuddion, iŵ dangosi'r
bobl, nid er dim ond llenwi llygeid y gŷn-
lleidfa dŵy rŷfeddiad lled-ŷnfyd a choeg-
oferedd; a hŷnny'n y peth y dylid curo i'n
calonneu ni farfolaeth Crist, ag yn yz hŷn
y dylid cwplau dirgelwch eyn dat-bŷn-
niad dŵy barch a sancteiddŵydd. Heb-
lato hŷnny, lle y maen-nhŵy'n doedŷd,
ag yn peri i rai anŷnŷbŷzol goelio, allu
onynt hŵy dŵy rinŷwedd eu ŷferennau,
ranny, a chyŷleu, ŷal y mynnont eu hun, er
lles i ddynion, holl rŷglyddiad marfolaeth
Crist: (nid anllai er na ŷyŷz nemoz bn
beth y maent arno) nid yŷw eu helynt hŵy
yn hŷn o beth ddim onid gŷwatŷarŷwch, a
chwimp paganaidd, ag ynfyddŵydd. Her-
ŷydd nid gŷwaith yz o ŷfeiriad ŷferenllyd,
eithz eyn ŷfydd eyn hunain, ŷyn cyfroddi
croes a marfolaeth Crist, er budd, a lles ini.
ŷpedd Awŷtin, y ŷfydd ŷy gan ddynion yn
y Sacramenteu, ag nid y Sacramenteu ay
cyfi-

cyfiownhâ hwynt . Ag medd Origenes, Ad Rom. cap. 3. li. 3.
Crist sydd offeiriad ag ef yw'r offrwm, ag
efo ydiw'r cymmod-iawn, yr hwn gymod-
iawn sydd yn dyfod i bawb drwy ffydd.

Felly'n y modd hyn (meddwn-ni) ni
wna'r Sacramenteu les yn y byd i'r rhai
bwlw, heb ffydd: a llai o lawer i'r rhai meirw.
A thu-ag-at am eu ffrost hwy ynghylch eu
purdan, er cysadde o honom nad pbylw
hwnnw beth hwy: iawn wedi codi'n eu
plith nhwy: nid yw ef er hynny, ddim amgē
onid ffolder, a choel gwrach yn y lludw.

Yn wir, Awstin sy weithie yn doedyd Aug. in
fod y fath le a'r purdan hwnnw: weithie Psalm. 85.
eraill nid yw ef yn gwadu na ddichon bod in Enche-
y fath le: weithie ammen, ag weithie rid. ca. 6. 7.
drach-gefn gwadu y mae ef, nad oes mo: De ciuita.
fath beth: gan dybied ddarfod twyllu dy. De ilib. 21.
nion yn hynny, ddyw'z anwyl serch y ma. cap. 26.
en-nhwy'n ei ddwyn i'r rhai meirw oedd Contra
hoff genthynt. Er hynny oll, o'r bnig am Pelagia-
rpsysedd hyn, y tyfodd cymaint twf a chyn. nos lib.
hayaſ o fferen-ffeiriadeu, a phan oedd Hipogno-
sicon 5.
feredig werthu fferenneu ymhob cilsach,
Temleu Duto a ddigwyddasant yn da-
farnau gwerth: gan wneuthy: i ddy nion
truain goelio, nad oedd ddim angen-rhei-
tiach eu pryny: Gwir yw, nad oedd ddim
yn dwyn mwy elto i'r offeiriad o'i wer-

Deffynniad Ffydd

Ad Ianu.
Epist. 119.

thū. no fferenneu . Tu-ag-at am luosolw,
grŵydd y ceremoniæ ofer , ni a wyddom
ddarfod i Awstin gwyno'n doſt o herwydd
hynny'n ei amſer ef; achos pa ham y darfu
i ni dozri ymaeth llawer onynt,er mwyn
gwybod onom fod cydwybodau dynion
meſon traſſerth,ag Eglwys Dduw meſon
gozthzecho'n plegid.Cadwaſſom gyda ni,er
hynny , meſon parch nid yn vnig y petheu
a wyddom ei traddodi o'z Apollion i ni,
eith2 petheu eraill befyd y2 rhai a dybiaſſom
y gallem eu dioddef yn ddi-niſwed i'r Egl-
wys : o ran fod goſal gennym(fal y2 erchis
Pawl) am gwplau pob peth yn y gylſſegr
gynlleidfa d2wy d2efn a gwedduſtra. Pob,
peth a'r ydoedd gau-abboliaeth, neu ddi-
fudd,neu frynti,neu watwarwch,neu yn-
nerbyn y ſcrythuraſu glan,neu'n anghy-
faddas i ddyniō plwyllus, fal y mae heddyw
aneirif o bethau ynghzeſydd y Dab: y rhei-
ni a ddarfu i ni eu blw2w ymaeth yn bēdiſa-
dde er mwyn na chlowem ar eyn calonneu
adel llugru gwir waſaneth Dduw d2wy'z
fath ofregedd. Doedyd eyn gweddieu ry-
dym , fal y mae'n gymwys , yn y2 iaith y
mae'r bobl yn ei deualld;ſegis(yſnol cyngo2
S. Pawl) y gallo'z bobl gael lles cyffredinol
d2wy gylfreddinol weddieu ; modd y2 arſe-
rdd y2 holl dadeu duwiol a'r eſcobiō catho-
lic

lic yn yz hen a'r newydd testament; bob un
o'z ddau, weddio eu hunain, a dyscu i'r bobl
weddio : rhag ini (fal y doeddodd S. Awstin)
fegis yz adar Parateu, a'r Pwyelch, gynnw-
ryd arnom ddoedyd y peth nis gwyddom.

Nid oes gennym Gyfryngwz na Gwe-
ddiwz arall dzyw'r hwn y ddown at Dduw,
onid Iesu Grist; yn enw'z hwn yn bnig,
mae'i Dad ef yn canniattau pob peth. Eithz
peth cywil yddus, a llawn o anghzediniaeth
ydyw'z hyn sy gyffredinol ym bob man, yn
Eglwys eyn gwzthwynebwz, synny o-
nynt gael rhyfedi anneirif o Seintieu i we-
ddio dzoft yn, a hynny'n ollawl heb alwdu-
dod gair Duw, a bod fal y doeddodd y P-
phwyd Hieremias, cynnifer o Seintieu ag Hieremias
sydd o ddinastioedd neu y chwaneg; a'r bobl 2. & 11.
(dzuain gwerin) ni wyddant pa'r Saint oze
iddynt ymgais ag ef. A hefyd, er bod cyma-
int nifer o Seintieu na ellir mo'u rhifo,
Etto'z gwyz hyn a ollodasant goppinod o
ddyledus gamp, a chyfaddas lwydd pob un
onynt, nid amgen no pheth a doyle'r Sein-
tieu ei geisio ar law Duw, a pheth addy-
lent ei roddi, a'i gwplau, o'u gwaith ei
hun. Heblaw hyn y gyd galw y maent (nid Bernardus
yn bnig yn annuwiol, eithz yn ddigwi-
lidd) ar fair forwyn mam Crist, gan
erchi iddi goffau ei bod hi'n fam, a bod yn

Deffynniad Ffydd

gymmesur iddi ozchymmyn ei mab a chy-
meryd erni allu ag alwurdod Pam ar ei
thifeod.

Cyfadde'rydym eni pob dyn melwn pe-
chod, a bod pawb yn freiglo'u heinioes
melwn pechod : na ddichyn neb ddoedyd
(melwn gwirionedd) fod calen lan gantho:
doedyd rydym nad yw'r dyn cyfiowna
onid gwas di-fudd : hefyd may perffaeth
ydyw cyfraith Dduw, a mynny o honi gael
bfudd-dod perffaeth gennym-mi : Pa a-
llwn-ni melwn modd yn y byd, gyfiowni'r
Cyfraith hon yn y bywyd ymma : Ag nad
oes bn dyn a ddichyn cael ei gyfiawnhan
dzwy ei haeddedigaethen ei hun ger bzon
Duw : Ag am hynny, nad oes gennym
fodded, na chyzchfa arall i ddianc etfi,
eithz yn bnig at dzugaredd Dduw'n Tad
dzwy Iesu Crist, dan gadarn-goelio, a hy-
ffozddi'n meddylieu, may efe sy'n cael ma-
ddeuant ini o'n pechodeu : Ag golchi yn lan
holl frynti'n pechodeu ni yn ei waed ef :
ddarfod iddo fo heddychz pob peth dzwy,
waed ei Groes : ddarfod iddo fo gwplau a
chyslowni pob peth dzwy'r bnig Aberth hō-
no a offrymmodd ef bnwaith a'r y Groes.
Ag am hynny, pan rodd ef yz yspzwd i fyn-
ny, y doedodd efe Gorphennwyd, fegis
mynny onaw ef arwyddocau ddarfod
y20w-

y20w2'on gwbl-dalu p2is a ph2idwerth
 d2os bechodau holl rywiogaeth ddyn. **Do**
 oes neb yn tybied na wasnaetha y2 Aberth
 hon, elont a'r natodd **Dduw** a cheisfiont
 bn arall a fo gwell. **Pyni'n** wir, o blegid
 gwybod onom may hon yw'2 bnig aberth,
 ydym fodlon gennym hi yn bnig, heb e-
 d2ych am bn arall. Ag oblegid nad oedd hon
 ond bnwaith i'w hoffrynnu nid ym-mi yn
 peri adnewyddu'2 offriwm hwnnw d2ach-
 gefn; Ag o herwydd bod y2 Aberth hon yn
 gyflawn ag yn berffaith ymhob rhan ag y-
 sturiaeth, nid ydym-mi yn gossod yn lle
 honno mo2 Aberthau i barhau'n wastad
 yn-ol ei gilydd.

Yn ychwaneg, er doedyd o honom nad
 oes i ni ddim gob2wy d2wy eyn gweithze-
 doedd eyn hunain, eith2 gossod onom holl
 hanfod eyn hiechydwr2iaeth yngl2rist et
 hun, etto er hynny nid ydym yn doedyd y
 d2ae dynion fyw metwn rhydid a mas-
 swedd, segis na bae raid i griffion ddim
 amgen no'i **Gred**, ai feddydd, ag na cheisya
 ond hynny gantho: canys ffydd gywir sydd
 fywiog a ffrwythlawn, ag ni ddichyn fod
 yn seugurlllyd. **Llyma** wele'r modd rym-
 ni'n dyscu'r bobl; ddarfod i **Dduw** eyn
 galw ni, nid i loddell ag anlladw2ydr,
 eith2 fal y doeddodd **S. Pawl** i weithzedoedd

Deffynniad Ffydd

da mal y gallem radïo ynddynt: a darfod i
Dduw eyn dwyn ni oddiar allu'r Ty,
wylloch, i wasnaethu Duw byw. Megis y
gallem dozri ymmaeth holl tweddillion pe-
chod, a gweithio eyn hiechyd wziaeth meŵn
ofn a chzynfa, fal y bobynod fod yspz yd y
Sancteidrwydd yn eyn cyzph, a Chzist ei hū
d2wy ffydd yn trigo o ſelwn eyn calonneu.

Ymhellach, credu yz ydym am y cnawd
ymma, yn yz hwn yz ym yn byw, er iddo
ar ol marwolaeth fynd yn bzidd, etto yn y
dydd diwaethaf y dychwel ef i fyw yd d2wy
waith yspz yd Crift ſy'n trigo ynom: a diau
ydyw, beth bynnag a ddioddefom er mŵyn
Crift yn y cysamſer, y ſych ef y p2yd bynnp
pob dagr wyloſain o'n llygeid; ag y calwn ni
d2wyddo ef ſfwynhau byw yd fraglwyddol, a
bod byth gydag efo meŵn gogoniant, Amē.

Llymma wele'r echzuſlatwn Hereſi hon-
no, am yz byn y may Pab Rhufain yz aŵz
hon, yn barnu ag yn bŵz ar goll y darn
mŵya o'z byd, heb wzādo er ioed etto yſtur-
iaeth eu hachos hwynt. Cymhwyſſach ſnaſſe
iddo, erlyn cyfraith yn-nerbyn Crift, a'r A-
poſtolion, a'r Tadeu ſanctaid; herwydd o
honynt hwy nid yn vnig may hanfod, eithz
dechze, a doſparth y grediniaeth hon: oddiei-
thz i'r Pab a'i blaid ddoedyd (fal y glwnāt y
ſcatſydd) nad ozdeiniodd Crift y Cummun
ſanc

sanctaidd i'w rannu ymysc y rhai ffyddlon ;
 Neu ddarfod i Crist, a'r Apostolion, a'r hen
 daden, ddoeddyd offerennau neu lluoel ym-
 hob congl o'u Temleu, weithie deg, weithie
 bgain, melon yn diwznod : neu ddarfod i
 Crist a'r Apostolion wahardd yz holl gyff-
 redin-bobl o'wzth Sacrament ei waed ef :
 Neu nas gallwodd Gelasius (eu bathro
 hwynt) yn gyfsegr-ledrad y peth y maent
 hwy yn ei wneuthy2 heddyw ymhob man,
 gan farnu yn Heretic y neb a wnelo am-
 gen. Neu na ddoedodd Ambros, Awstin,
 Gelasius, Theodoretus, Chrysostomus, ag
 Origenes, y geirieu hyn : Y Bara a'r gwin
 yn y Sacrament ydynt yr vn rhyw ag
 oeddent o'r blaen : y Peth yr ydis yn ei we-
 led a'r y bwrdd sanctaidd, Bara ydyw : Nid
 ydyw sylwedd y Bara, a naturiaeth y Gwin
 yn peidio : Ni newidiwyd mo sylwedd a
 naturiaeth y Bara : y Bara hwnnw, cimaint
 ag a hanyw oddeunydd bara, sy'n mynd i'r
 bol, ag a fwyrir allan i'r dommen ; Neu na
 weddiodd Crist a'r Apostolion, a'r Tadeu
 sanctaidd, yn yz iaith y galle'r bobl ei deall :
 Neu na chwpplaodd Crist y ctwbl dzyw'z
 bnig Aberth honno, a offrymmodd ef bn-
 waith : Neu may amberffaith oedd yz
 Aberth honno, a bod yn rhaid i ni'r amser
 ymma wzth vn arall.

Deffynniad Ffydd

Hyn y gyd a oxfydd i'r Babyddiaid ddoe-
 dyd, oni bydd gwell genthynt (ond odid)
 ddoedyd yn y modd ymma : fod pob cyf-
 raeth a chyflawnder wedi ei gau a'i gloi
 o fewn cist-dwyfron y Báb; Ag fal ni bu
 blyg ar dasod vn o'i weision a'i weniei-
 thyddion ef ddoedyd y diehyn y Báb rod-
 cennad a chydd-dwyn yn-nerbyn yz A-
 postolion, yn-nerbyn Cyngor, yn-nerbyn
 Rheoledigaetheu'r Apostolion : ag nad y-
 dyw'z Báb rwyddedig i sefyll wrth sam-
 pleu, a deddfau, a chyfreithieu Crist. ¶ Yni a
 ddyscassom y petheu hyn gan Grist, gan yz
 Apostolion, a chan y Tadeu Sanctaidd : ag
 ydym yn ffyddlaw yn dyscu'r vn-rhyw
 i dylwyth Dduw; o achos pa ham, mae pen
 Escob y crefydd yn eyn galku ni, y pryd
 hyn, yn Hereticiaid. O dragwydol Dduw!
 a aeth Crist ei hun, wrth hynny, a'r Aposto-
 lion, a chynifer o dadeu sanctaidd, ar gyfei-
 liozn? wrth hynny, ydoedd Origenes, Am-
 bros, Awstin, Chrysoftom, Gelasius, The-
 odoretus, ymwrthodwyz a'r ffydd gathol-
 lic? wrth hynny, ydoedd cyftundeb cynni-
 fer o Escobion a gwyz dyscedig ddim am-
 gen onid cyd-fwrriad Hereticiaid? ¶ Neu y-
 dyw'z pryd ymma, ddamnedig ynom-mi, y
 peth ydoedd y pryd hynny, ganmoledig yn-
 ddynt hwy? ¶ Neu'r peth ydoedd yz amser
 hwn,

Dist. 36.
 lector, in
 Glossa.

Dist. 82.
 Presbiter.

hwnnw gatholic ynddynt hwy, ai Scism
 yw bynnny'rotoron ynom-ni, a hyn o her,
 wydd neididio meddylieu dynion? Neu
 er mlyn nad yw'n rhyngy bodd iddynt
 hwy, ai anwir heddiw ydyw'r peth oedd
 wir gynt? dangosant hwythau iwrthbyn-
 ny Cſengyl arall, neu adzoddant yz achos-
 lion pam y gozfydd dileu yz atwz-hon yn y
 diwedd, y petheu a gadwyd ag a fuont gy-
 meradwy gpyd ag mox gyffredinol yn
 Eglwys Dduw. Pi a wyddom yn dda
 am y gair yz hwn a hynododd Crift, ag a
 danodd yz Apostolion ar lled, ei fod ef yn
 ddigon grymms i gadw ag i gynnal eyn
 hiechydwrzaeth a phob Cwirionedd, a he-
 fydd i iwrth-ladd pob Heresi.

Dzwy'z gair hwnnw'n bnig, * condem^{euog-farnu}
 nio yzdydym ni bob math o'z hen Hereti-
 ciaid, a'r y mae eyn glwrthwynebwz yn
 haeru arnom eu galw a'u hadgysodi o
 bffern; nid amgen no'z Arriaidd, Eutychi-
 aid, Marçioniaid, Ebionæaid, Valentiniaid,
 Carpocratiaid, Tatianaidd, Nouatiaid, ag er
 fyrr eirieu pob bn o'z salwl oeddynt yn ty-
 bied yn annwiol o Dduw'r Tad, neu o
 Crift, neu o'z Pſbzyd glan, neu o ryw ran
 arall o grefydd Crift: o blegid argyoddu
 o'z Cſengyl nhwy, doedyd yz ym-inne eu
 bod hwy yn ddynion echzullawn, wedi dar-

Deffynniad Ffydd

fod amdanynt, gan eu castau a'u ffieiddia
byd ymhyrth bfferu : Ag nid ym yn bnig
yn eu gadel nhwy felly, eithz o digwydd
iddynt darddu allan ar lled yn bn-lle,
gwalsu'r warrog arnynt yz ydym dzyw
nerth cyfraith a chospedigaetheu cozpho-
rol.

¶ On wir, cyfadde'r ydym, hwy'n-gynta'g
y cododd yz Cefngyl, godi hefyd yn y byd
Sectæ newyddion ni chlywyd son am eu
bath : sef, yz Anabaptistiaid, Libertini-
aid, Menoniaid, Zuenkfeldiaid. Cithz i
Dduw i diolchwn, fod yz holl fyd yn gweled
na ddarfu i ni ddwyn i'r byd, na dyscu, na
magnu'r petheu erchyll hyn. Darllen a
dolwg, pwy bynnag wpt eyn llyfren ni, y
maent ymhob man ar werth. Beth a scri-
fennodd bn o'n teuleu ni er ioed, ar a alle
gytuno'n amlwg ag ynsydydd yz He-
reticiaid hyn ?

¶ Neu'n hytfrach, nid oes bn Cozoz
y dydd heddyw cyn rhydded oddiwyrth y
pla-beintieu hyn, ag ydyw'r gwledydd lle
yz ydis yn dyscu'r Cefngyl yn llwybzaidd,
ag yn gyffredinol. A phette'n gwyrthwyneb-
wyz ni'n gwneuthyz iawn ysturiaeth o'z
achos fal y dylent, prafw matwz yw hyn,
may dymma wirionedd yz Cefngyl, yz
hon

hon rydym-mi yn ei dyscu i'r bobl. Canys
antfyz i * ler dyfu ond gyda gwenith, ag ^{*esiau.}
odid dyfu peiswyn heb yd. Pwy nis gwyf
er yn amseroedd yz Apostolion eu hunain
pa sawl Heresi a gyd-godasant yn y man
hwynt-gynta'g y tanwyd yz Cefngyl a'r
lled?

Pwy er ioed a glwse son o'z blaen
am Simon, Menander, Saturnius, Basilides,
Carpocrates, Cherinthus, Ebion, Valenti-
nus Secundus, Marcosius, Colorbasius,
Heracleo, Lucianus, a Seuerus? Beth a
wnatwn ni'n coffau'r hain? Epiphanius a
gyfrifodd bedair-ugain amryw Heresi;
Ag Awstin yntef, lawer amryw Heresi
ychwaneg, a ddarfuasse iddynt gyd-tyfu
gyda'r Cefngyl. Beth er hynny? Ai'r
Cefngyl nid ydoedd Cefngyl er mwyn
geni Hresiieu gyda hi? Peu ai Crist nid
ydoedd Crist, am yz vn achos?

Etto er hynny (fal y doedassom o'z
blaen) nid yw'z cnwd hwnnw yn egino
gyda nym, y sawl ydym yn dyscu'r C-
fengyl i'r bobl yn llwyrzaidd, ag yn
gyffredinol. Pamblith eyn gwrthwyneb-
wyz ni, mewon dallineb a thywylloch,
may'z gwentwynig betheu hyn yn codi,
ag yn cael cynnydd a nerth, lle'r y-
dis dywy greulondeb yn gozthrechu'r

Deffynniad Ffydd

Gwirionedd fegis na cheir clywed mo ho-
no, oddieithz mewn cilsfachu, a dirgel ym-
gyfarfodiaden. Treiont yn bydda : can-
hiattaont y ffordd yn rhydd i'r Eſengyl :
Tywynned Gwirionedd Iesu Crist, ag
estynnied ei belydyz disglair i bob man ;
nhwy a gant lweled yn y fan, modd y difan-
na'r cylcoden uchod wrth lewydch yz E-
ſengyl, yz bn agwedd, a thywyllwch y nos
wrth ddiscleiriad yz haul. Canys, yn y cyl-
amser, tre fo'z gwyz hyn yn eistedd, a'u
bryd ar beth arall, rhwyfiro a gwrth-ladd
beunydd rym-mi'r holl Hereticu doededig,
yz rhai maen-nhwy'n cam-baeru arnom
eu magu a'u mowrhau.

lle maent hwy'n doedyd eyn bod ni
wedi eyn gwahan yn Sectæ, a bod rhai o-
nom yn mynny'n galw'n Lutheranid, ag
eraill yn Zwingliaid ; ag na fedzastom-mi
etto gyftuno yn eyn mysg eyn hunein
ynghylch sylwedd athzawiaeth y ffydd :
beth a ddoedassent hwy pe y buasent yn
amseroedd cynta'r Apostolion a'r Taden
santaidd : pan ddoede bn, ar du Paul ryd-
wyf fi, ar du Cephas medde'r llall rydwyf
innel, a minnel medd'r trydydd, yn dal
gyda'g Apollo : pan oedd Pawl yn ceruddy
Pedr : pan ar sozriant yz ymadaiwodd Bar-
nabas a Phawl : pan oedd y Cristnogion
fal

fal y doedodd Origenes wedi eu gwahan
 melwn cynnifer o bleidieu , ac nad oedd
 gan-thynt ddim tebig i Gristnogion ond
 yz henw yn vnig , a'u bod nhwv ymhob
 peth arall yn anhebig i Gristnogion ; a'r
 bobl, fal y doedodd Socrates, yn gwnenthyz
 gwaibd a gwaibwar cyhoedd am eu pen-
 neu nhwv'n y chwareusfaeu , oblegid eu
 cynhennau a'u Sectæ ; hefyd (fal y myne-
 godd Constantin yz Pmerod2) fod y pzyd
 bynny cymmeint amritw ymryffon ag ym-
 sennu yn yz Eglwys, nad oedd yz holl dza-
 llod a'r blinfyd a fuasse ymlaen-llaw, ddim
 cyffelib iddo : pan ymryffone Theophilus,
 Epiphanius, Chrysostom, Awstin, Rufinus,
 Hieronimus , y rhai oeddynt Gristnogion
 a Thadeu catholic, bob vn yn-nerbyn ei
 gilydd , heb ddiben na dosparth o'u chwera-
 wedd a'u hamrafaelion ; pan oedd aelodau
 o'z vn corph (fal y doedodd Nazianzenus)
 yn difa ei gilydd : Pan oedd gwahaniaeth
 rhwng y gwyz Eglwysig o'z Dwyzain,
 a'r lleill o'z Gwyllewin , ynghylch bara le-
 seinllyd, ag amser y Pasc, yz byn bethau nid
 oeddynt falw iawn i wneuthy2 trin am-
 danynt : A phan ymhob cymansa-Gyngor
 y gwneid Credo newydd a deddfeu newy-
 ddion yn oestadol . Beth a ddoedase'r bobl
 ymma (dybygwyd'i) yn yz amseroedd

Deffynniad Ffydd

hynny? yna pa blaid a gymerassent hwy'n benna? a pha blaid a wrthodassent hwy? Pa Cefngyl a gredassent hwy? Pa rai a henwassent hwy'n Hereticiaid, a pha rai'n Gatholicaid? Ag etto, pa dŷin a thŷallod, maen-nhwy'n ei wneuthyŷ y pŷd hyn, ynghylch dau entw, Lutherus, a Zu-
nglius? megis oblegid darfod i'r ddau ymma
anghytuno yn rhyw beth, am hynny y dy-
lem-mi goelio eu bod nhwy'll dau melwn
amrysfledd; nad oedd y Cefngyl gan y
bn o'2 ddau, ag nad oedd y bn o'2 ddau
yn dyscu'r Gwir yn iawn?

Cith o Dduw dayonns! pa fath ddy-
nion ydyw'2 rhain sy'n beio arnom-mi
am ymrasaelion? ag ydynt hwy eu hunain
(dybygloch chwi) yn cytuno yn dda? yw
pob rhai o honynt hwy'n ddi-ammeu gen-
thynt beth a galynant? Dni bu er ioed
ddim ymryston, ddim ymrasaelion, yn eu
plith nhwy? Pa ham ynte nad yw Sco-
tistiaid, a'r Thomistiaid, yn cytuno'n well
yn eumysc eu hun, ynghylch y peth y maent
hwy'n ei alw Meritum congrui, a Meri-
tum condigni, ynghylch pethod dechreu-
adol yn y wnyfydedig fair, ag ynghylch
Addunedau, sef, Votum solenne, & vo-
rum simplex? Pam y mae'r Cannonistiaid
yn doeddydd darfod o'r deinio y gyffes-glust
dwy

d2wy gyfraith ddyn , a'r yscolheigwyz
 nhwythe, yn doeddyd ddarfod ei hordeinio
 d2wy gyfraith Dduw : Pa ham y mae
 amrafael rhwng Albertus Pighius, â Cha-
 ietanus ; rhwng Thomas, â Lombardus ;
 rhwng Scotus, â Thomas ; rhwng Occanus,
 â Scotus ; rhwng Alliensis, âg Occanus ;
 rhwng y Nominaliaid, a'r Realiaid : Ag
 nid wyf fi'n crybwyll etto am gynnifer
 amrafaelion y ffrierod ar Ddychod , fod
 rhai o honynt yn cyfleu sandeidd2wydd
 metwn bwyta pysgod, eraill metwn bwyta
 llysiu : rhai metwn gwisgo escidieu , eraill
 metwn Sandalieu ; rhai metwn gwisg lien,
 eraill metwn gwisg wlan ; rhai o honynt yn
 gwisgo dillad gwnion , eraill dillad duon :
 rhai wedi eillio'u cozzynneu yn llettach :
 eraill yn gyfyngach : rhai'n myned a
 gwadneu dan ei traed , eraill yn dzaed-
 noethion : rhai a gwzeguseu amdanynt,
 a rhai eraill heb wzeguseu.

Rhwy a ddylent goffa hefyd ; fod rhai
 o'u plaid nhwy hunain yn doeddyd fod
 corph Naturiol Crist yn Swpper yr Ar-
 glwydd ; d2ach-gefn , y mae rhai eraill
 onynt o'2 bn blaid yn doeddyd y glwzthwy-
 neb : Mae rhai onynt yn doeddyd eyn bod
 ni'n d2yllio ag yn b2itwo a'n dānedd gozph

Stephan.
 Gard. in
 Diabolica
 Sophistica.

Rich.
 Faber.

Deffynniad Ffydd

Recant.
Berégarij
Schola &
Glossa cui
mundus
de conser.
dist.2. Ego
Beren.

Thomas
Aquinas.

Gardine-
rus.

De conse.
dist.2. spe-
cies Glos-
sa.

Crist yn y Cwmun cyflegredig: yz bwn
beth mae rhai eraill o'z vn blaid yn ei
lwadu; Mae rhai onynt yn scrifenny fod
corph Crist Quantum in Eucharista, fef,
fod ei gwbl faintioli ef yn y Sacrament;
a rhai eraill o honynt yn doedyd nad yw.
Mae rhai yn doedyd ddarfod i Grist gysse-
gru d'wy nerth ei allu Duwiol: eraill o
honynt yn doedyd gyssegru ono-fo d'wy
fendithio: rhai'n doedyd may d'wy nerth
pwm gair detholedig; ag eraill o honynt,
may d'wy ddoedyd eilwaith y pwm gair
hynny, y cysegrodd ef. Mae rhai o honynt
yn tybied may'n y pwm gair hynny, Hoc,
(y rhagentw-danges) oedd yn arwyddocau
y bara gwenith; ag eraill yn well gen-
thynt goelio fod Crist yn meddwl, yn hyn-
ny, ryw individuum vagum; (sal y gal-
want hwy'z peth:) Mae rhai o honynt yn
doedyd y dichyn clwn, a llygod, wir-fwytta
corph Crist: eraill yn gwadu hynny'n syth
iatwn. Mae rhai eraill yn doedyd y dichyn
lliw, a llun, a hyd, a lled y bara, a'r gwin
borthi: a rhai yn doedyd fod sylwedd y ba-
ra, yn ymchwel drachgefn. Pa raid son
ychwaneg? Rhybir a gozmod poen fydd
coffa a chyfri pob peth, rhag mor amheus
ag ymrafaelgar hyd yn hyn o amser yw
dull holl crefydd y gwyr hyn yn eu plith

eu hunain, lle y cadd y crefydd hwn saeth a dechreuad. Antur iddynt a chytuno bn amser, yn eu mysc eu hun, oddieithz ysgatfydd fal y Pharisæaid ar Saducaeaid: neu fal Herod, a Philat, yn-nerbyn Crist. Gorreu peth fyddde iddynt wneuthyz heddwch yn eu plith eu hun gartref. Ag yn wir Dduw, nid oes ddim harddach a gweddusach i grefydd, nog vndeb a chyttynniad. Etto nid yw hyn nod addas, di-amheuol, o Eglwys Dduw: Canys cytundeb mawr oedd ym-mysc y sawl a addolodd y llo eu-raid; a ym-mysc y rhai a gyd-lefasant yn groch yn erbyn eyn prynwz Iesu Crist, Croes-hoelia ef. Ag ni ddylem-mi dybied oblegid bod amrasaelion y-mysc y Corinthiaid, neu ddigwyddo peth anghydsod rhwng Pedr a Phawl, neu fod ymryfflon rhwng Barnabas a Phawl, neu er mwyn nad oedd y Cristnogion yn medz cytuno patwb a'i gilydd, ynghylch rhyw beth, wrth ddechreuad y Ewngyl, may am hynny nad oedd Eglwys Dduw yn eu plith nhwy? Tu-ag-at am y rhai y maen-hwy o wir gas yn eu galw yn Zuingliaid ag yn Lutheranaid; digon gwir yw bod y ddeuryw hynny yn Cristnogion, yn hoff genethynt eu gilydd, ag yn frodyz. Nid yw'z amrasael rhyngthynt hwy ynghylch

Deffynniad Ffydd

gwzaidd a dechreuad eyn crefydd ni, ag
nid ynghylch Duw, na Christ, na'r Ysryd
glân, na pha fodd i'n cyflwynir, nag yng-
hylch Bywyd tragwyddol, y maent hwy'n
anghytuno; eithz yn bnig ynghylch bn
pwnc, a hwnnw heb fod chwaith dŵys
na mawr iawn. Ag nid oes annobaith
nag ammeu gennym, na bydd cytundeb
rhyngthynt ar fy o amser. Ag od oes rai
onynt a choelion amgenach genthynt nog
a wedde, di-ammeu y rhoddant hebio eu
gwyz-feddyliu au hentweu pleidiu, cyn
y bo hir; ag y hynhoda Duw iddynt hyn:
megis ag wyth ysturio'z achos yn well,
ai chwilio yn fanylach, (fal y darfu gent
yn y Gymanfa-gyngor yng Halcedonia)
y tynnir o'z gwzaidd, ag y cleddir byth
metwn angof, holl egin ag achosion ang-
hytundeb; a phod gwir fo.

Ono trymma peth yw hyn, eu bod
nhwy'n doedyd amdanom may dynion
bzention annuwiol ydym, wedi blwz
ymaeth yn ollatol ofalu am grefydd: Ag
etto ni ddyle hyn mo'n trymbau nemoz
chwaith, gan eu bod nhwy hunain y rhai a
haurasant hyn arnom, yn gwybod moz
oganllyd, ag moz ffals ydyw. Canys Iusti-
nus y Werthyz sy'n testiolaethu, pan dde-
chreuwyd pregethu'r Ewngyl a gollod
allan

allan henw Crist, may peth cyffredin y
 pzyd bynny oedd alw'2 yoll Gristnogion
 a'888, sef, dynion di-Dduw. A phan oedd
 Policarpus yn sefyll yw farnu, yna yz
 annoge'r bobl y Rhagbenrhaith i ladd a
 difa cymain-hnn y sawl a addesent yz
 Cŷengyl, gan ddoedyd fal hyn a'888 788
 a'888, sef, gwna ben am y dynion mell-
 tgedig ymma sy heb Dduw genthynt. Ag
 nid ydoedd hyn o dŷin, o herwydd bod yn
 wir nad oedd Dduw gan y Cristnogion,
 eithz o herwydd nad addolent hwy gerrig,
 a* chyffion, y pethen a addolwyd pzyd hyn, *cypullion.
 ny megis Duwiau. Ond mae'r holl fyd
 bellach yn gweled yn ddigon amlwg, beth
 a ddioddefasom-mi, a'n cyd-frodyz, gan y
 gwyz hyn; er mwyn crefydd ag bnig
 achos eyn gwir Dduw. Phwy a'n bwzia'
 sont-ni'r carchareu, i'r dyfroedd, i'r Tan,
 ag a'm dzybaeddasant yn eyn gwaed ni; a
 bynny, nid oblegid eyn bod ni'n odinebwyz,
 neu'n ladzon, neu'n lladd dynion, na
 myn yn bnig er mwyn eyn bod ni'n
 cyfaddef Cŷengyl Iesu Grist, ag yn gobet-
 thio yn y Dduw bylw:

Ag er mwyn i ni achwyn, (Dduw ti ai
 gwyddost) nid heb achos rhy gyfiaw, a
 rhy gywir, ddarfod iddynt dozri cyfraeth
 Dduw o ran eu Tradoddiadeu coegion

Deffynniad Ffydd

eu hunain : a bod eyn gwrthwynebwyr
ni'n gas iawn genthynt yz Cefngyl, ag yn
elynyon i Groes Crist , oblegid iddynt
dwy lalon wybodaeth ag o'z gwir-
gwaith-ddioddef melon cyndynrwydd
ddirmygu gozchmynion Duw.

Gan hynny, pan welont hwy na ellid
cael achos cyfiaw i feio ar eyn bathza-
wiaethni, yna rhoi eu llawnsryd a wnae-
thant ar oganu'n buchedd, gan haeru ar
* *euog-farm* **nom** * ddamnio pob gweithzed dda, ago-
ryd y dzuſſieu i bob anllywodzaeth ag
anlladwydd, a cham-azwain onom-mi'r
bobl allan o holl lwybzau rhintwedd. Ag
o ddoeddyd y gwir, nid ydyw, ag ni bu er
ioed fuchedd dynion (pe rhown a'u bod
nhwy'n ddutiol, ag yn gristnogion) cyn
bured na ellid cael peth gwall yn ymddy-
giad y rhai gozeu a'r rhai diweiriaf : he-
fyd, mae'r cyfriw naturiaeth ym hob math
ar ddyn i oglyddo at ddrygioni, a chyn
botwled hefyd gan batwb ddwylog-dybied; ag
y gellir clywed doeddyd, a pheri coelio, y
pethen ni wnaethpwyd er ioed, ag nid
amcantwyd eu gwneuthy2. Ag fal y cen-
fyddir y smoty'n lleiaf yn y dilledyn gwn-
naf, felly halodd yw craffu ar y gronyn
lleiaf o frynti yn y fuchedd lanaf. Nid
ym-mi'n tybied eyn bod ni'n hunein,
(neu'r

(neu'r cynifer a dderbyniodd athzafwaeth
y2 Cſengyl) fal Angylion, ag yn byw'n
ddi-feius ag yn ddifrychenlyd: ag ni thybi-
wn-ni chwaith, allu o'r gwy2 hyn fed
moz ddall nas canfyddant hwy d2wy'2
rhigol lleia, od oes ddim ynom a ellir cra-
ffu arno:na'n bod nhwy moz hollwddgar ag
y cymerant hwy ddim o2 eiddym-mi yn
y rhan gozeu: nag etto moz rhyfwiog eu
hysturiaeth, ag y bydd gwlw genthynt d2oi
eu gollwg yn ol, i ed2ych arnynt eu hun, a
chyd-bwyso eyn buchedd ni gyda'r cy-
ddynt eu hunain. **Od** aem-mi i chwilio
yn fantwl, hyn o beth o'2 dechzeuad, ni a
wyddom fod yn amser y2 Apostolion, ddy-
nion Cristnogion, d2wy'2 rhai y ceblid
enw'2 Arglwydd ag y gogenid ef ymblith
y cenedloedd.

Constantin y2 ymerod2 (fal y scrifen-
nodd Sozomenus) a glwynai gynt fod
llawer yn mynd waeth-waeth ar ol cymer-
y2 ernynt grefydd Crist. Cyprianus ynte, *De lapsis.*
meson Araith alarus, a ossododd allan ly-
gredigaeth ei amser ef. Segurwch a hir
Dangnefydd (heb2 ef) a lugrodd yr athra-
wïath yr hon a draddododd yr Apostolion
i ni. Pob vn yn myfyrio am helaethu ei
dref-tad, a chan ollwng drôs gôf bob vn or
ddau, beth a wnaeth y crediniaid gynt dan

Deffynniad Ffydd

yr Apostolion , a hefyd beth a ddyle pŏb
Cristion ei wneuthyr byth: nhwy a roddaf-
fant eu llawn ofal ar amylhau eu da bydol,
drwy fawr awydd cybydd-dra annigo-
nawl . Nid oes ddim cywir-Grefydd yn yr
offeiriad : nid oes mor ffydd gyfan yn y
gwenidogion ; nid oes dim trugaredd
mewn gweithredoedd ; na dim addysc ym-
moeseu dynion ; y gwyr a aethant yn wra-
geddaidd ; a'r gwragedd a beintiasant eu
hwyneb-pryd . **Achyn amser Cyprianus y**
doedodd Tertullianus ; O mor drŭain ydim-
mi a elwir y Cristnogion y pryd hyn ! byw
rydym ar ôl dull y Cenedloedd dan enw
Crist . A chweddi hynny (nid er cofio '2 holl
stozieutwy2) Gregorius Nazianzenus a
ddoedodd fal hyn am y dzuanaidd gyflwz
yn ei amser ef : Mae ini (heb '2 ef) gas a
dygafedd ym-mysc y Cenedloedd , er mwyn
cyni cam-weddeu . **A hefyd , nyni a aethom**
yn rhyfeddod , nid yn vnig i Angylion , ag i
ddynion , eithr yn ollawl i'r holl rai annuw-
iol . **Allymma'r cyflwz y2 oedd Eglwys**
Dduw yntho , pan ddechzeuodd y2 Cŷengyl
gyntaf oleuo , a phan nid oerasat etto gyn-
ddeiriolwg2wydd y frawo-Bennaethied ,
ag ni thynnestid etto mo2 cleddyf oddiar
warreu'r Cristnogion . **Sef , gwir iatwn nad**
peth newydd yw bod dynion yn ddynion , ie
er

er cael onynt eu galw gerfydd hentu Crist-
 nogion. Ond tra fo'2 gwy2 hyn mo2 atcas
 yn eyn cyhubdo ni, a feddylliant hwy yn y
 cyfamiser ddim amdanynt eu hun? A thza
 font yn cael hamdden i ed2ych cym-mbelled
 beth a wneler yng Germania, ag yn Lloegr;
 ai gyllwng d2os gof a wnaethant, ai ynte
 canfod nis gallant, beth rydis arno yn
 Rhufain? Ai'r gwy2 hyn yw'n cyhubdwy2
 ni, y rhai ni ddichyn neb grybwyll am eu
 buchedd yn ddi-warth, ddi-gwiliid? Pi
 chymertwn i arnom ar hyn o amser ddang-
 os a chyhoeddi i'r byd y petheu a ddylent
 gael eu cuddio an claddu gyda'r sawl a'u
 gweithiodd. Pid yw hynny gysson a'n cre-
 fydd ni, ag ni wedde fo chwaithe i'n lledneis,
 rwydd a'n gwladdeidd2wydd ni. Cith2 etto y
 * gwy2 sy'n gorchymyn ei allw ei hunan yn
 Vicar Crist, ag yn Ben a'r y2 Eglwys, ag y2
 dyw'n clywed, ag yn gweled, ag yn goddef,
 (ni ddoedwn ni ddim chwaneg) gwnent hwy
 petheu d2wg yn Rhufain, eso a ddichyn yn
 halwdd rhyngtho ag eso i hū, feddwl pa fath
 betheu ydyw'rhai hynny: Deled yw gof ef
 yn hysda, a meddylid, may Canonistiaid
 o'2 eiddo ef yw'rheini a ddyscalant i'r bobl
 nad pechod ydyw godineb rhwng meibion
 a merched: fegia, pe dyscassent y2 athzaw-
 iaeth hon gan Mitio yn llyfr Terens, lle

* Pab
Rhufain.

Deffynniad Ffydd

3.ques. 47.
lata extra.
De Biga-
mis. Quia
circa.

mae ef yn doedyd fal hyn: Nid yw bechod
(coelia fi) er i fab hel puteinieid. Weddylid
may'r eiddo fo yw'r rhai a wnaethant
ddeddf na ddylid symmyd offeiriad o'i le
am odineb. Gallwed i'w gof ddarfod i Gar-
dinal Campegius, Albertus Pighius, ag i
latwer eraill oi blaid ef, ddyscu i'r bobl fod
y2 offeiriad a gatwo gozdderch, neu fyzio-
nes, yn bytw'n sancteiddiach ag yn ddiwei-
riach o latwer, na'r neb a fo a gŵzaig bziod
gantho. Gobeithio na oll yngodd ef dros
gof fod llawer mil o buteinieid yn Rhuf-
fain, a'i fod ef ei hunan yn casglu ardzyeth
oddiwzthynt, ynghylch ffofwmil o Bonneu
bob blwyddyn; ag na all ef ollwng dros
gof, fod onatw ef yn cadw putteindza cyff-
redin yn Rhufain, ag ar gŵobz bzynfa,
frwy frynti a direidi, yn poztthi eu chwana-
feu eu hun. Ai pur a sanctaidd ydoedd pob
peth yn Rhufain pan oedd Iohanna, gŵzaig
gymedzalach o oedzan, nag o fuchedd, yn
Bâb Rhufain, ag yn cymryd erni fod yn
ben ar y2 Eglwys? Ag ar ol iddi chware'r
butteyn ddiwy flynedd yn y2 Eisseiddfa
sanctaidd, er diwedd w2th fynd melwn pro-
fessiwn amgylch y dref, yngwydd y Cardi-
naliaid ar Escobion, hi escozodd ar blen-
tyn ar ganol y2 heol yngollwg pawb: Pa
raid diwyn ar gof gozdderchion a llataion
pechod

Siwon
Bab.

Ma ac delw'r
wraig ym-
ma yn escor:
etto yw
gweled yn
Rhufain.

pechod cyffredinol elw-gar yw hwnnw yn Rhufain y pryd hyn. Eistedd yno mae pteyniaid yz amser ymma, nid fal yz eisteddient gynt o'z tu allan i'r dref, wedi Gen. 38. gorch-guddio eu penneu a'u hwyneben, eithz trigo y maent mewn plasseu, a thai In concilio Dilect. Cardinalium. to 3. glwchion, gan fynd wrth eu bodd, i'r llys, a'r heol, a'u hwyneben yn ddi-guddiedig; fegis na bae hyn o helynt yz vnig yn rhydd, namyn hefyd yn ganmoliaeth iddynt. Pa raid y chwaneg? Mae bynti eu buchedd hwynt yzowron yn hynod ir holl fydd. Bernardus a scrifennodd y gwir yn ddiragzith am dylwyth ty Escob Rhufain, a hefyd am yz Escob ei hun: Dy Blâs di (heb2 ef) sy'n derbyn dynion da i mewn, ond heb wneuthyr vn da: yno mae y rhai drwg yn tyccio, a'r rhai da yn tryccio. A phwy bynnag ydoedd hwnnw a scrifennodd y gwaith trirhannog a gysylltiwyd a'r Cyngor-Lateranense, cymaint rhyfyg (medd ef) ag anllywodraeth fydd heddyw, nid yn vnig yn yr yscholheigion a'r offeiriad, eithr hefyd yn y Prælatiaid, a'r Escobion, ag y mae'n erchyll clywed son amdano.

De consideratione ad Eugenium.

Arpethu hyn nid ydynt yn vnig arferedig, ag wrth hir gydfod a hwynt yn gymeradwy, fegis en holl helyntieu eraill gan-mwya, namyn bellach wedi mynd yn

Deffynniad Ffydd

hen ag yn bwdz-addfed. Canys, plwy nis gwy2 pa ddialedd a wnaeth Petrus Aloisius (mab y Pab Pawl y trydydd) a Chosmus Cherus Escob Ffanensis? A'r peth a wnaeth Ioannes Casa Archescob Bencuentanus, ydoedd genadwz oylwrth y Pab, at Wennaethieid tref Venis, y2 hwn Archescob a scrifennodd yng-hanmoliaeth pechod ffiaidd erchyll, y2 hwn ni ddylid crybwyll amdano, ag ai gosododd ef allan a geirieu o2 fath serthaf, melwn cymhendod melledigedig? Plwy ni chlywoodd mo2 ddi-ffaith ag mo2 ech2yflawn y lladdodd Alphonsus Diazus (ydoedd Spaniard) ei frawd Ioannes Diazus, gtwz gwirion sancteiddiol d2osben, oblegid ddarfod i'r Ioannes hwnnw dderbyn Efengyl Iesu Grist, ag na fynne ef ddysfod i Rufain ond hynny; o achos pa ham y danfonessid y2 Alphonsus uchod o Rufain i Germania yw ladd ef? Ond fo alle, y2 atebant hwy y dichyn y fath betheu a'r hain weithieu ddi2gwydd, lle y bo gozeu llywodzaeth, a hynny'n erbyn elwpllys y llywodzaethwy2: a bod cyfreithieu da i gospi y cyfriw gam-weddeu.

Gedwch i hynny fod; ond trwy ba gyfraith dda y colpwyd y petheu byntion hyn? Petrus Aloisius a'r ol gwneuthy2 onaw ef y diffaithwch a gzybwyllwyd o2 blaen,

blaen, a gafodd yn wastad wedi hynny ei goledd fal antwplyd ym-mynwes ei Dad y Pâb Pawl y trpdydd. Diazius yntef, a'r ol iddo ladd ei frawd, a ddiangodd dylwy waith y Pâb fal na chai'r gyfraith dda a fael arno iŵ golpi. Ag am Ioannes Cafa Archescob Beneuentanus, mae'r gŵr hwnnw etto'n fyw: ie, a byŵ y mae efe yn Rhufain, yngwydd y Pâb sancteiddiol, a chey2 bzon ei lygeid ef. Phwy a laddasant beth anneirif o'n bzdwy2 ni heb achos yn y byd, ond am gredu o honynt yn Iesu Grist dylwy wirionedd a dulwioldeb. Cith2 o gy-maint llu o butteynieid, o rai aflan, ag o odinebwy2, pa bn a ddarfu iddynt bn amser, ni cheisai ddoedyd ei ladd, namyn pa bn a ddarfu iddynt ei escumuno bwaith, neu roi dylaw arno? Ai Anllaw dylwydd, Godineb, Butteindza, lladd cerynt,* gwarthus aſtendid rhwng cerynt, a

*Lloſc-ach.

ffieidd-dza mwy no hynny, nid ydynt bechodeu yn Rhufain? Neu os pechodeu ydynt, ai rhydd i'r Pâb sydd Vicar Crist, sy'n dilyn ſwydd Pedr Abostol, ag sydd sancteiddiolaf Dad, ai rhydd (meddaf i) iddo ef mor holwddgar, ag mor yſcaſn eu dioddef, fal na baent bechodeu mo honynt; a hynny hefyd yn-rhef Rufain, ag yng-bastell y Sancteid dylwydd?

Deffynniad Ffydd

☩ Scrifenyddion a Pharisaïd sanctaidd !
y rhai ni wybuont beth oedd y sancteiddo-
rwydd hyn ! ☩ Sancteiddorwydd ! ☩ yz
ffydd Catholic ! Ffid y fath betheu a'r rhain
a ddyscodd Pedr i bobl Rufain : Ffid oedd
Bawl yn bytu yn Rhufain yn y modd hyn.
Ffid oeddynt hwy'n cynnal Buteindra
cyffredin . Ffid oeddynt hwy'n mynnu
treth ag ardreth bob blwyddyn gan But-
teinnieid : Ffi ddioddefent hwy i odineb,
lwy, a lladdwy, hynod , fyw yn ddi-
gospedigaeth : Ffi chymmerent hwy mor fath
ddynion i'w myntweseu, nag i'w cyngor,
nag i'w teulu, nag i gynulleidfao'r crist-
nogion . Ag am hynny ni buase raid i'r
glwy, hyn wneothwy cymaint ffowf a
thzin am eyn buchedd ni . Synhwyrolach
fuase, y naill ai p'rofi yn gyntaf peth, fod
eu buchedd nhwy eu hun yn dda : neu yn-
teu guddio eu buchedd, au beiau, y chydg
yn ddirgelach.

Cany's mae gida nynti etto mewn llaw
gryn a nerth, yz hen gyfreithieu gynt, a
chym-mhelled ag y galler (yz amser) fydd
oni'rolwron, pan yw buchedd dynion a
phob peth wedi llugru) gossod allan rydym
yz addyslo Eglwysig yn astud ag yn ddirag-
rith . Ffid oes gennym-mi deie cyffredin
puttenillyd, na tlu o o'dderchion, a godi-
neb,

nebwy: : **Ʒ**id ym-mi chwaiſth yn goſſod
 allan godineb o flaen pſiodas , nag yn
 ym-arfer a bzynti anifeillaid ; nag yn
 caſclu ardſeth oddi wrth butteindſa , nag
 yn cynntwys godineb ym-mylc cerynt,
 nag erchyll aſlendid , nag yn gadel heb
 goſpedigaeth, y cyfriſto laddwy ag ydoedd
 Aloifiſus, Caſa, a Diazius. **O**blegid ni buaſe
 raid i ni ymado a chymdeithas y gſwy
 hyn, pe buaſe fodlon gennym y petheu
 gwentwynllyd ymma , y rhai ſydd gyda
 hwynt-hwy melwn clod a chymeriad . **A**g
 ni buaſe raid i ni chwaiſth o ran ymadel a
 nhwynt-hwy gael caſ dynion, a bod hefyd
 melwn enbydwydd aneſcoſatwl . **Ʒ**id oes
 etto allwer **M**iſ er pan ydoedd gan y **P**âb
Pawl y pedwerydd ſagad o ffrierod Awſti-
 niaid, llawer o **E**ſcobion , a rhif matw o
 wyſ duſwiol eraill yngharchar am achos
 crefydd: ef a'u rhoes nbwy melwn poenau,
 ag a fu yn ymboli a hwynt : ag a dſeiodd
 bob modd i beri iddynt gyſadde : **O**nd yn
 y diſwedd peſatwl dyn anllad, peſatwl put-
 teiniſw, peſatwl godinebw, peſatwl bzynt-
 tyn a alle ef gael yn eu plith nbwy y gyd:
In **D**uſw ni bo'ſ diolch, er nad ydym ſal y
 dylem, ag ſal yz ym-mi'n cymeryd arnom
 fod , etto plwy ddynton bynnag ydym, os
 cyſtedlir ni a hwynt-hwy, di-ammeu may

Deffynniad Ffydd

- may pobl wrth-ryfelgar gyndyn oeddynt
yn dirmygu gozchmynion Tywysogion.
1. Reg. 18. Ahab frenin afrablaŵn a ddoedodd wrth
Elias bẏophẏwẏd Duŵ , Tydi yw'r hwn
ſy'n blino Iſrael . Amazia offeiriad Bethel
- Amos.7. a gyhuddodd y pẏophẏwẏd Amos o gyd-ſẏw-
riadaeth, geyẏ bẏon y bẏenin Icroboam;
Wele (hebẏ ef) Amos a gyd-ſẏwriadodd yn
d'erbyn di ynghanol ty Iſrael . Ar ſẏẏr o
eirieu, peth arferedig (medd Tertullianus
yn ei amſer ef) ydoedd y cyhuddiad hẏwn
yn-nerbyn yẏ holl Criſtynogion, ſef , may
- In Apo-
log. 37. Trauturid, Gẏwrth-ryfelẏẏẏ, a gelynyon
rẏylwiogaeth ddyn oeddynt . Am hẏnny od
yẏw'ẏ Gẏwir yn yẏ bn agwedd yn cael go-
gan y pẏẏd hẏn; a chan ſod y Gẏwir yẏ bn
ſath beth ag ydoedd yẏ amſer hẏwnnẏw , od
yẏw efe yn cael yẏ bn ſath ddirmig a di-ẏſ-
turẏwch yẏ atẏ hon ag yẏ oedd ef arferedig
o'i gael gynt , er bod hẏn yn ofid ag yn ad-
ſẏd, etto ni ddylem-mi dẏbied o honaẏw, ſal
peth a ſae nẏẏẏd, a dieithẏ . Hawdd oedd
iddynnt ddeugain mẏlynedd i heddyẏw, neu
y chẏwaneg, ddẏchmẏgu y petheu mell dige-
dig hẏn , a gẏwaeth no hẏn , yn eyn herbyn
nt; pan ynghanol tyẏẏẏllẏwch yẏ oes honno
y dethẏeuodd gobi a thẏẏẏẏnny beth pẏẏdẏ
o'r Gẏwir, nid adẏweinid ag ni chloẏſid ſon
amdano'ẏ pẏẏd hẏnny: pan ddaeth gyntaf i
ẏẏbo'

wybodaeth yz Eſengyl, Martin Luther,
 a Hulderic Zuinglius, deu-wz ragozalwl
 iatwn a ddarfuale i Dduw eu danſon i
 oleuo'z byd; pan oedd yz athzalwiaeth yn
 nelwydd, ag yn analwdd gwybod pa fodd y
 cynnyddde : pan oedd meddyliu dynion
 yn llawon ammeu a rhyfeddod, au clustieu
 yn lled agozed i wzando pob anair ag an-
 wir : a phan ni ellid dychymmig rhemp
 moz erchyll, na bae'r bobl yn ei goelio yn
 ebzwydd, o ran nelwydd-der a dieithzwydd
 y peth. Llymna'r modd gynt y cychwyn-
 nodd Symmachus, Celsus, Iulianus, Por-
 phirius, ben elynion yz Eſengyl, gyhuddo
 yz hell Gristnogion, o derfysg a thzautur-
 iaeth, cyn gallu nag o'z Pennaethied, nag
 o'z bobl wybod, pa beth yz oeddynt yn
 ei gredu; na pha beth a fynnent. Cithz yz
 olw' on ar ol i'n gelynyon ni weled, ag na
 allant wad, ddarfod i ni bob amler dzyw
 air ag yſcrifen yn ddysfal iatwn goffau'r
 bobl am y peth a wedde iddynt, ſef. ymu-
 fuddhau iſw Tywysogion a'u ſwyddwyz
 (pe rhoem au bod nhwy'n annuwiol) a
 chan fod hyn moz hynod dzyw hir arſer a
 phzoſiad, ag y mae llygaid palwb, (plwy
 bynnag ydynt a ph'le bynnag y bont) yn
 ei lwyz ganſod, ag yn teſtiolaethu gida ni;
 bzwnnt iatwn y gwnaethant hwy roi'r

Deffynniad Ffydd

phennaf llywodraeth Pab Rhufain ; yng
 bylch deucan mplynedd cyn yz bn o2 ddau,
 na dechreu o Huldericus Zuinglius bzege,
 thu'r Cefngyl, na'i eni ef pchwaith. Ag er
 y pzyd bynny etto , e fu bob peth genthynt
 hwy yn heddychlatwn ag yn dangneddefol
 heb na thwzwsf gelynion dieithz, na ther-
 fyst yn eu plith eu hunain . Ag os ydoedd
 byn bechod yn y Swisseriaid , ryddhau
 onynt eu gwlad en hun oddi dan lywo-
 draeth Cffron-genedl, ag yn enwedig pan
 oeddynt yn cael eu gozthzechu d2wy ddir-
 fawz falchder a thzowlder ; etto anghys-
 iatwn ag anrhelymmol yw b2wzws beieu
 rhai eraill arnom-mi , neu f2wzws arnynt
 hwythen seieu eu henafieid.

Cithz o Dduw tragwyddol ! wzth hyn-
 ny ynte , a gychudda Pab Rhufain nynt o
 dzanturiaeth ? A ddysc ef ir bobl ymufudd-
 hau a rhyngy bodd i2w Pennaethieid : Neu,
 yw ef yn glwneuthyz bzi yn y byd am
 fraint a mowzedd Twyslogion : Pa ham
 y mae ynte (y peth ni wonai yz bn o hen
 Cffobion Rhufain gynt) yn gadel i2w wen-
 iethyddion ei alw ef yn Arglwydd yz Ar-
 glwyddi, segis mynny ono-so i'r holl fren-
 hinoedd a'r Twyslogion plwy bynnag y-
 dynt, a ph'le bynnag y maent , fod yn wei-
 sion chwibanogl iddo ef : Pa ham y mae
 ynte

August.
 Reuchus
 Anton. de
 Rosellis.

ynte yn glwneuthy? ffrost may Bzenbin y
 Bzenbinoedd ydyw ef, a bod iddo frenhinol
 lywodzaeth ar ei ddeiliaid? Pa ham y mae
 ef yn peri i'r holl Pmerodzeu, ar Twyslo-
 gion, roi llwff ffyddlodeb, ag bfudd-dod iddo
 ef? Pa ham y mae efe yn ffrostio fod yn
 blych ei radd ef, no gradd y? Pmerod? aros
 y deu-can cymaint, a hynny'n enwedig
 oblegid i Dduw lweuthy? dan oleuad yn
 y ffef; ag er mwyn iddo lweuthy? y ffef
 ar ddayar, nid melon dan ddechzeuad, eith?
 melon bn? Pa ham y darfu iddo ef, a'i ga-
 lnywy?, yn ol dull y? Anabaptistiaid a'r
 Libertiniaid, ffwrw? Fau heibio ag ym-
 ryddhau oddi dan pob alwurdod yn y
 byd, fal y gallent hwy foelstotta'n ben,
 rhyddach, ag yn ddi-ogelach? Pa ham y mae
 gentho ef Gennadwy?, sef yw hynny, Spi-
 ryw? ffel iawn, yn dirgel-ddisgwyl ofelwn
 llysoedd, cymghozaau, a chyfrinach ffafellau
 pob bzenin? Pa ham y mae ef pan fynno
 fo yn rhoi'r Twyslogion Cristnogaidd yn
 erbyn eu gilydd, ag wrth ei chwanten ei
 hun, yn aflonyddu'r holl fydd, dŵy gyn-
 nwyf a chynhenneu? Pa ham y mae ef yn
 escumuno ag yn peri cymeryd fal Ethnic,
 a Phagan, pob Twyslog o Gristion a ym-
 wrthodo a'i lywodzaeth ef? A pha ham y
 mae ef yn addo enaid rhydd a phardynneu

De maior.
 & obed.
 solit.

De maior.
 & obed.
 vnam
 sanctam.

Deffynniad Ffydd

cyn haeled, a chyn helaethed, i bwy bynnag
a'r a laddo yn oi elynion ef, melwn ffozdd
yn y byd: ydyw ef yn cynnal Pmerodzae-
theu, a Bzenhiniaetheu, neu yw ef yn
waith yn chwenyche heddwch cyffredin:
Mi a ddylid, ddarlleydd duwiol, fadde i ni,
er dy fod yn tybied adzodd o honom-mi y
petheu hyn yn chwerwach, ag a geirieu
duach, nog a wedde i wy? Eglwysig eu har-
fer; Dblegid mae'r destyn mor wriadwy,
ddus, ag alydd y Pab i ddwyn rhwysc
yn y byd, mo' anrhaith-ddioddef, ag na ellir
traethu hyn yn llarieiddiach, nag a geirieu
amgenach. Canys nid oedd gywilydd arno,
na gwladdeiddwydd yntho, ddoedyd melwn
cymansa-Gyngor, may efe'i hun yw atteg
holl awdurdod y holl frenhinoedd. Ag o
ran poztbi ei chwant alyddus ef, i lywo-
dzaethu ag i deynastu fal Bzenin, ef a
ddylliodd yn ddarnen Pmerodzaeth Rhu-
fain, ag a rwygodd holl Gzed dwy d'allod
a therfysc. Diffaith ag fal bzadwz y gwn-
aeth ef ryddbau'r Rhufeiniid, ar Italiaid,
ag esof i hun befyd, o'z llwf a gymerasai ef
a nhwytheu, i fod yn gywir i Pmerodz
Graecia, gan wyz-dzoi deilliaid yz Pme-
rodz oddi wytho; a galw Carolus Magnus
Martellus, o Ffrainc, i Italia, ai wneuthyz
ef yn Pmerodz; yz hyn beth ni wellso er
ioed

Clement.
5. in con-
cil Vien-
nensi.
Leo Papa.

ioed mo'i fath. **Ef** a fwrziodd Chilpericus Zacharias
 bzenin Ffrainc (y2 bwn nid ydoedd ddyfag Papa.

d2wg) allan o'i deyrnas, yn bnig er mwyn
 nad oedd ef yn rhyngy bodd iddo-so; ag a
 wnaeth Pipinus yn frenin yn ei le ef. Ag
 ar ol iddo fwrz allan bzenin Philip Dêg,
 ef a ozdeiniodd ag a farnodd (pe y gallase ef
 gwplau ei amcan) frenhiniaeth Ffrainc i Clemens
 Albertus bzenin y Rhufeinieid. **Ef** a an Papa.7.

rheithiodd yn llwyz ddifadde ddinas a lly-
 wodzaeth Florentia ei wlad ei hun: ef a'i
 dygodd hi o rydd-did a thangneddyf, ag ai
 dododd dan reolaeth bn gwr fal y galle
 hwnnw wneuthy2 pa lywodzaeth a fynne
 ef, wrth ei ewyllys a'i dachwant ei hun.

Efe a osododd y2 Pmerod2 Carolus y.5. Idem Cle-
 o'2 naull du, a Francis bzenin ffrainc mont.

o'2 tu arall, i ddinistr Duciaeth Sauoy
 cyn llwyzed, ag na adawyd ir Duc
 aflwyddianus bzaidd bn ddinas i roi
 ei ben ynddi.

Blin ydym yn adzodd y fath bethen ar
 rhain, a phoenus iatwn fyddde goffau holl
 gampau glwchion Pabau Rhufain. A ba
 blaid y dolwg oedd y sawl a wenwynodd
 y2 Pmerod2 Henri'r.7. fed, wrth Guma-
 no? ag a wenwynodd y Pab Victor yn
 derbyn y caregl? ag a wenwynodd Ioan
 bzenin y deyrnas ymma, wrth yfed diod?

Deffynniad Ffydd

Pwy bynnag, ag o ba blaid bynnag yz
 oeddynt, diau nad oeddynt hwy na Luche-
 ranaid, na Zuingliaid. Pwy heddyw sy'n
 cynnwys Bzenhinoedd a Thwyslogion ga-
 llua'wg i gustanu ei dzaed bendigaidd ef?
 Pwy sy'n peri i'r Pmerod2 sefyll wrth
 ben ei farch; ag yn gorchymyn i Frenin
 Ffrainc ddal y warthol iddo? Pwy a rwy-
 modd melwn cadwyni Francis Dandalus, yz
 hwn ydoedd Dduc o Venis, bzenin Creta,
 a bzenin Cypres, ag a'i taslodd ef dan ei
 fwrdd, i gnoi esgyzn ymblith cwn? Pwy,
 nid a'i law, ond a'i dzoed, a gozonodd yz
 Pmerod2 Henri'r 7. fed, ag a'r bn troed a
 fwrziodd y gozon oddiar ben yz Pmerod2,
 gan ddoedyd, allu o hono-fo wneuthy2
 Pmerodzeu, a'u dad-wneuthy2 hwynt, sal
 y mynne ese? Pwy a barodd i Henri'r mab
 godi melwn arfen yn-nerbyn yz Pmerod2
 Henri y pedwerydd ei dad ef, ag a wnaeth
 i'r mab ddal ei dad ei hun yn garcharoz;
 a phwy wedi cneifio a dirmygu'r Pme-
 rod2, a wnaeth ei fwrw ef melwn Pynach-
 log, lle, dzyw newyn, a nychdod, a thzym-
 der, y bu ef farw? Pwy mo2 frwnt aruth-
 rawl a rodd dan ei dzaed ioddw ef yz Pme-
 rod2 Frederic, a rhag na bae bynny ddigon
 trahaus, ef a dzaethodd yn y chwaneg y
 geirieu hyn o'2 Psalmeu, Ar yr Asp a'r

Basi-

Sabellicus.

Cælesti-
nus Papa.

Hildebrād:
Papa.

Basilisc y cerddi, a thi a fethri dan dy draed, Alex.3.
 y Llew a'r Ddraic : y fath ddirmyg a di-
 ystywch ar fraint a motwedd Twysog
 ni chlywyd son amdano mewn oes yn y
 byd, na chynt na chweddi ; oddieithz y peth
 a wnaeth Tamberlan Wzenin Scithia, yz
 hwn ydoedd wz ffrom-wyllt di-ddysc
 di-ddawn ; neu'r hyn a wnaeth Saporez
 Wzenin Persia ?

Wabau ydoedd y rhain cymain bn , a
 phob bn yn cadw eisteddle Pedr Abostol,
 a phabw o honynt ceddynt Sancteiddiolaf, a
 helyd rhaid cymeryd amryw eirieu pob bn
 o honynt segis amriw Cefngylon.

Wd ydym-mi dzauturieid y sawl ydym
 yn anrhydeddu'n Twysogion , ag yn ym-
 mufuddhau iddynt segis y mae Gair Duw
 yn ei erchi , a helyd yn gweddio dzostynt ;
 Wa fath ddynion ynte , ydynt hwy, y rhai
 heblaw glwenthwz onynt y cwbl o'z pe-
 theu rhag-ddoededig , y mae helyd yn gy-
 meradwy genthynt y fath bethau , segis
 pettent weithredoedd da dzof-ben : ydynt
 hwy ynte , yn dyscu'r bobl fal rydym-i , i
 ym-ufuddhau i'w Pênaethied ; neu a allant
 hwy dzwy onestrywdd haeru arnom , may
 dynion cynnursus ydym , yn terfyscu'r
 heddwch cyffredin, ag heb fri genynm ar
 fraint a motwedd Twysogion : Wn wir,

Deffynniad Ffydd

nid ydym-mi'n bŵlŵ ymimaeth Jan'r
 bŵdd-dod oddi-arnom ; nag yn cyffroi
 Teyrnasloedd; nag yn gwneuthy2, nag yn
 dadwneuthy2 Bzenhinoedd ; nag yn ne-
 widio llywodzaetheu; nag yn rhoi gwen-
 wyn i'n Bzenhinoedd iŵ yfed : nag yn
 estyn eyn traed iddynt iŵ cyffanu ; na
 thŵy anfeidol ddirmygŵch yn gollod
 eyn traed ar gy2n eu gyddŵen hŵynt.
 Chwaethach hyn yŵ'n haddysc a'n bathza-
 wiaeth ni, may dyledus i bob perchen enaid
 o ba allwedigaeth bynnag fyddo, ai Dy-
 nach, ai Efengylŵ2, ai Pzophŵyd, ai
 Apostol, ymddarostŵng i'r Bzenhinoedd
 a'r Pennaethiaid ; Ag y dyle'r Pab ei hun,
 allw a chyfadde'r Pmerod2 yn Arglŵydd
 arno, ag yn feistr iddo; megis y glwnai C-
 scobion Rhufain gynt yn y byd a fu ; oddi-
 eith2 mynny o'2 Pab gael ei gymeryd yn
 bŵch o radd na'r Efengylwyr, na'r Pro-
 phydi, ag na'r Apostolion . Dyscu i'r bobl
 yn gyffredinol rydym-mi, may rhaid iddynt
 ymufuddhau iŵ Tŵyslogion, fegis i
 ŵy2 wedi eu danfon oddi ŵyth Dduw ei
 hun ; a phŵy bynnag a safu yn eu herbyn
 hŵynt, sefyll y mae ef yn-nerbyn ordin-
 haad Duw. Hyn yŵ addysc eyn hyscol ni :
 hyn fydd allŵg iŵ weled ag iŵ glywed yn
 eyn llyfreu a'n pzegetheu ni ; a hedyd ym-
 mŵ

Chriſoſt.
 in 13. cap.
 ad Roma-
 nos.

Gregorius
 Papa ſæpe
 in Epilt.

muchedd ag yn llarieidd-ymddygiad eyn
 pobl ni. A lle maent hwy'n doedyd ddarfod
 i ni ymado ag vndeb yz Eglwys Catholic,
 peth atcas iawn yw hyn; a hefyd, er nad
 gwir mo'naw, etto y mae llith a llun Gwi-
 rionedd arno. Herwydd y cyffredin a'z gy-
 nylleidda anwybodus, ni choeliant yn vnig
 y pethau sydd wir a di-amheuol, eithz hefyd
 y pethau a ddamweiniant yn debig i wir.
 Ag am hynny ni a welwn, beth yn oestadal
 a wna'r rhai ffel-gyfrwys, oblegid nad
 oedd wirionedd ar eu tu hwynt, ymddadle
 ag ymrasael a wnaent ymblaid pethau cy-
 fflybus i wir, fegis y tswyllid ddyw rytu
 eulon, a chyffelybwydd gwir, y rhai ni
 allent weled gwaelod ag eigion yz achos.
 Yn yz amseroedd gynt pan weddie'r crist,
 nogion cyntaf eyn henafiaid ni, gan ddiol
 eu hwynebeu tu ar ddywain, yz oedd rhai
 addoede arnynt eu bod nhwy'n addoli'r
 haul yn lle Duw. Ag er mwyn doedyd
 o'n henafieid ni gynt, tu-ag-at am fywyd
 fragwiddol difariol, nad oedd gēthynt fodd
 i fyw ond ar gig a gwaed yz oen di-amliw,
 sef, eyn barglwydd Iesu Crist; yna y rhai
 cennigennus, gelynyion croes Crist, nid oedd
 arnynt ofal mwy na pha fodd y gallent
 ddwyn y Grefydd Cristnogaid bod ffydd
 melwn cam-ogan, a wnaent i'r bobl goelio,

Tertul. in
 Apolog.
 cap. 16.

Deffynniad Ffydd

may pethen echzussalon oeddynt hwy, yn
abertby cig dynion, ag yn yfed eu gwaed.

Tertul. in
Apolog.
cap.7.8.9.

Ag er mhwyn doedyd o'2 Cristnogion gynt,
nad oedd ger-bron Duw, na gwoyw, na
banyw, na gwahan-ragoziaeth yn y byd
rhwng dynion, tu-ag-at am allu dyfod i'r
bniownder; ag o ran iddynt allw batwb ei
gilydd yn frodyr, ag yn chweodydd, twyth
ymgyfarch; yna, rhai a haerent, y pryd
bynny ar y Cristnogion, nad oedd yn eu
plith nhwy odim gwahan, nag o oed, nag o
rhwogaeth, eithr cyd-ozwedd onynt batwb
gyda'i gilydd yn ddilwabaroddedig fal ant-

Idē ca. 39.

feilieid. A phan ymgysfarydde'r Cristno-
gion, yn fynych, melwn lleoedd dirgel
neulltuol, o ran gweddio yngbyd a gwozan-
do praegethu gair Duw, ag er mhwyn bod
gwoth-ryfellowr yn atferu ymgunnull yn
y2 bn modd, se roed y gair allan, may cyd-
fwrriadu, a chyd-ymgyngbozi y2 oeddynt,
y naill, ai i ladd y Bennaethieid, ai ynte i
ddadwzeiddio'2 llywodzaeth gyffredin. A
phan gwymerent hwy fara, a gwin, i gwo-
plau'r Sacrament gyffeigr-lan, yn-ol defod
Crist, llawer a dybiaffant nad oeddynt yn
addoli Crist, namyn, Ceres, a Bachus; er
mhwyn arferu o'2 bobl Ethnic, a bara, ag a
gwin, addoli'r coeg ddutwieu bynny, yn y
gyffelib agwedd, d2wy gam-grediniaeth.

Augustin.
contra
Faustum.
lib.20.cap.
13.

Yr oedd llawer yn coelio'z pethau hyn, nid o ran eu bod hwynt yn wir, (cany's beth a alle fod yn anwirarh:) eithz o blegid eu bod nhwy'n debyg i'r gwir, a thwy lun gwirionedd yn hatodd iddynt ddypllo'z anghyfarwydd.

Felly y maent hwy'n camhaeru arnom, eyn bod ni yn Hereticiaid, a darfod i ni ymadel ag Eglwys, ag a chymdeithas Crist: Ffid er mwyn eu bod nhwy'n coelio fod hyn yn wir (oblegid nid mawr gen' theynt am hynny) ond o herwydd y galle y rhai anghyfarwydd dybied ddywy rwyfodd, yscatfydd, mae gwir ydyw. Canys nid ymadodwom-mi ag Eglwys Crist yn ol arfer yz Hereticiaid, eithz ymadel a wnaethom a dynion ddywg, ag a rhagrithwyz, sal y dyle bob rhai da, rhag ofn gwaethygu o honom wrth fod ynghyd a nhwy. Etto er hynny, gwnenthur ffrost a rhodzes rpfedd y maent hwy, gan ddoeddyd may hwynt-hwy ydyw'z Eglwys: may eu Heglwys nhwy ydyw Priodaf-ferch Crist, Colofn y Gwirionedd, Arch Noë, allan o'z hon nid oes obaith cael dim Jechydwrziaeth. Dd tu arall, doeddyd amdanom-mi y maent hwy, ddarfod i ni gilio ymaeth; ddarfod i ni rwygo gtwisc Crist; ddarfod eyn tynny ni y ffydd oddi wrth

Deffynniad Ffydd

gorph Crist; a darfod i ni wzthod y ffydd Catholic. Ag er na adowsont bwy ddim heb ddoedyd, ar a ellid d2wy anwiredo ag enllib ei gam-hanru arnom; Etto ni allant bwy fyth ddoedyd (a doedyd y gwir) ddarfod i ni ymadel a gair Duw, nag a'r Apostolion, nag ar Brif-Eglwys.

¶ I a farnassom y Brif-Eglwys o'z eiddo Crist, a'r Apostolion, a'r Tadeu sanctaidd, yn Eglwys Catholic; ¶ Iid amheuwn y chwaith alw'z Eglwys honno, yn Arch Noë; yn Briodas-ferch Crist; yn Golofn ag yn gynhaliacth y Gwirionedd: Ag nid amneu gennym hefyd gyfleu yntbi hi holl hanfod eyn Diechydwrziaeth.

¶ Ii-amneu may peth gwrth-gas yw ymadel a chymdeithas y sawl y buoch chwi gynefin a blypnt, ag yn enwedig a'r rhai a gant eu gadel a'u galtw yn Cristnogion, er nad ydynt. Ag o ddoedyd y gwir, nid ydym-mi'n dirmygu Eglwys y gwyrbyn (pa drefn bynnag sydd arni yz olw' on) er mwyn ei henw cristnogaid, a hefyd er mwyn i Cefngyl Iesu Crist gael gynt ei gollod allan yn yz Eglwys honno, d2wy burdeb a gwirionedd. Ag nid ymadowsom mi ag y hi chwaith, oni buale melwn angbenrhaid, ag o'n hanfodd. Ond beth ynte, o gollodwyd i fyny Culun yn Eglwys Duw.

Dduw, a bod y diffaethwch hwnnw a bzo-
phwydodd Crist amdano, yn sefyll yn am-
lwg yn y lle sanctaidd? Beth os yspeilydd,
neu birat, sy'n meddiannu Arch Noë d2wy
d2ais? P dynion hyn cyn fynyched ag y
crybwyllant hwy, am y2 Eglwys, medd-
wl y maent hwy, may nhwy eu hun yn
bnig ydyw? Eglwys; gan gyfrododi holl
henwau'r Eglwys iddynt eu hun; a ffrostio Ioan. 8.
fal y rhai gynt a lefent Teml yr Arglwydd,
Teml yr Arglwydd: Peu fal y Phariseaid
a'r Scrifenyddion y rhai a wnaent ffrost eu
bod nhwy yn etifeddion i Abraham.

Llymma ichwi trwy goeg-wych ym-
ddangos, fal y maent hwy'n tŵyllo? rhai
antwybodus: ag yn ceisio rhoi bachell yf-
gwydd i ni d2wy nerth hento? Eglwys yn
bnig: y2 bn agwedd a lleid2, ar ol iddo bn-
waith frathu y sewn ty gw2 arall, ag y naill
ai gwithio allan, ai ynte lladd perchen y ty,
a ddoede gwedi hynny, may esof i hun pi-
oedd y ty, ag a gadwe'r aer allan o feddiat.
Peu yn y2 bn modd a phe y dywede Ang-
hrift ar ol ei ddysfodiad i sewn teml Dduw,
bellach syn-nhy i yw hwn, nid oes i Grist
ddim a wnel ag esof. Canys y gwyr2 hyn,
er na ddarfu iddynt adel dim yn Eglwys
Dduw sydd gyffelybus i'r Eglwys, etto
nhwy a fynnet gael eu cymeryd yn ymge-
leddwyr2, ag yn ymddeffynwyr2 y2 Eglwys:

Deffynniad Ffydd

Ar ol y cyfryw ffordd, ag yz ymddiffynne Grachus, gynt, y cyfoeth cyffredin yn Rhufain, pan ddywy ehud-traul, a gwario lledynfyd, ni ddarfuale iddo ef adel dim o'z cyfoeth heb wneuthy'z pen ambano.

¶ I bu ddim er ioed etto mo'z annuwiol, ag mo'z anrhesymol, na ellid ei hilio a'f ymddiffin, dan enw'z Eglwys. Canys e lwna'r cacklon ddilieu mel, fal y gwenyn: a chynnullidfaeu sy gan y rhai annuwiol, segis gan Eglwys Dduw. ¶ Blegid nid ydynt, yn ebywydd, yn bobl Dduw, yz holl rai a elwir yn bobl Dduw; Ag nid Israeliaid mo'z cwbl a ddaeth o'z tad Israel. ¶ Arriaid, nid anllai er eu bod nhwy'n Heretici-aid, etto ffrostio a lwnaent may hwynt-hwy'n bnig oeddynt Gatholiciaid, ag a elwent batw eraill, weithie'n Ambrosiaid, weithie'n Athanafiaid, weithie'n Ioanniaid. Ag er bod Nestorius ynte'n Heretic, (fal y doedodd Theodoretus) etto er hynny, ef a fedze ei hilio i hunan τῆς ὁμοδοξίας προσήματι, sef, yw hynny, dan ryw rith a gorchudd y ffydd gywir. ¶ Er bod Ebion o'z bn feddwl ar Samaritanaid, etto (fal y doedodd Epiphanius) ef a synne ei alw yn Gristion. ¶ Mahometistiaid heddyw, er bod yz holl ystoziaeu'n dangos, a nhwy eu hunain hwyd ni allant wad, ddyfod de-
chreuad

August.
Epist. 48.
ad Vincen.

chrenad eu holl rieni hwynt o Agarra y
gaeth-fozwyn, etto er mwyn yz enw, a'r
genedl-lwyth, gwell gantbynt eu gallw
yn Saraçeniaid, fegis pettent wedi dyfoda
Sara y wraig rydd, yz hon ydoedd bziod i
Abraham.

Fellyz gau-bzophwydi o bob oes, y
rhai a'mosodasant yn-nerbyn Bzophwydi
Duw, yn-nerbyn Esai, yn-nerbyn Hiero-
mi, yn-nerbyn Crist, ag yn-nerbyn yz
Apostolion, nid oeddynt bn amser yn bo-
stio o ddim cymaint, ag o henwz Eglwys.
Ag nid oeddynt moz aruthzalwl yn ymgyn-
ddeiriogi wzthbynt, ag yn eu gallw nhwy'n
williaid, ag yn Apostatiaid, am achos arall
yn y byd, ag am iddynt ymadel au cym-
deithas nhwy, ag na chadwent ddesodau'r
henastaid. Am hynny ps y calynem ni'n
bnig farn y gwyz hyn, a oeddynt yn rheo-
li'r Eglwys y pzyd hwnnw, ag na cheisient
wnenthyz ysturiaeth o Dduw, nag o'i air,
nag o ddim arall; yna ni ellir gwad nad
yn gyfreithlawn ag yn ddigon cyflawn y
condemniwyd yz Apostolion, am iddynt
ymddidoli oddiwzth yz Escobion a'r offei-
riaid (yz hyn yw, meddant hwy oddiwzth
yz Eglwys Catholic) ag am iddynt newid
a newyddhau lawer peth yn y Breydd, o
anfodd yz Escobion a'r offeiriad, ag er eu

Deffynn iad Ffydd

bod nhwŷ yn doedyd yn erbyn hynny. Am hynny fal y gozfu i Hercules gynt wrth ymeulyd ag Antæus y catwz, ei windio ef oddiar y ddapar ei fam, cyn gallu o honatw ozchfygu'r catwz, felly mae'n rhaid gwin-
dio'n gwrthwynebwz ni, oddiwrth eu mam nhwŷ, sef yw hynny, oddiwrth goeg eulyn a chyscod yz Eglwys; dzwŷ'z hyn y maent yn ym-rithio ag yn ymddyffin eu hun; ag onid e, ni ellir peri iddynt roi lle'i air Duw. **D** ran hyn y doedodd Ieremi'r prophwyd, Na wnewch cymaint rhodres fod Teml yr Arglwydd gyda chwi, nid yw hyn ond coeg hyder: canys celwyddau yw'r geirieu hynny. Ag medd yz Angel yng-weledigæth Ioan Efengylwr; Doedyd y maent hwy may Iddewon ydynt, eithr Synagog Sathan ydynt. **A** Christ a ddoedodd wrth y Pharisæaid, pan ffroffient eu bod nhwŷ o genedlaeth a gwaedogaeth Abraham, Och Tad Diawl (heb'z ef) yr ydych chi, nid tebig monoch i'ch tâd Abraham. **C**ymaint oedd hynny a phe y doedaf fo, nid ydych'i moz dynton a fynnech moz chwannog gael eych cymeryd: twyllo'z bobl yz ydych trwy ofer henlweu; a cham-arfer yz ydych'i henw'z Eglwys, i gwbl anrheithio'z Eglwys. **A**han eyn gwrthwynebwz ni, a fuaf gan hynny, yn gyntaf dim
lwc

lwnenthyz praf gwir di-amhenol, fod Eglwys Rufain yn Eglwys iatwn byfforddedig y gwir Dduw, a'i bod hi'n y modd y mae hi'n cael ei llywodraethu'r pryd hyn, yn gyfattebol i Brif-Eglwys Crist, a'r Apostolion, a'r Tadeu sanctaidd, yz hon Brif-Eglwys nid amhenwn nad ydoedd y twir Eglwys Catholic.

Amdanom-mi, pe y barnesem y gellid rhyngy bodd i Dduw ag ennill Iechyd, lwyiaeth tragwyddol, dŵy anwybodaeth, amryfseidd, coel-fuchedd, addoliaeth eulynnod, a thŵy ddychmygion dynion, a'r rheini'n fynych yn gŵrthwynebu'r Scrpthur lan: Pe pe y meddasef ym-roi i goelio ddarfod scrifenny gair Duw dros sy'n o flynyddodd yn vnig, ag y blwyd ef beibio wedi hynny: Peu pe y meddyliafem fod yn rhaid i archiad a gozchymynion Duw ymdarostwng i ewylllys dyn; Peu beth bynnag a ddoette, neu a arche Duw, na ddylid cymryd mo'naw namyn fal peth di-ddim di-ddoededig, oddieithz i Bâb Rhufain ozchymyn, ag erchi'r vn peth; Pe y clywsfem-mi (meddaf) ar eyn calonneu goelio a chzedu'r petheu ymma, cyfaddaf yz ydym na buase achos yn y byd i ni ymadel a chymdeithas y gŵy hyn. Ond am a lwnaethom-mi, sef, ymadel a'r eglwys hōna ydoedd a'i hamryfseidd yn amllwg wedi ei

Deffynniad Ffydd

destiolaethu ir byd, a chweddi darfod iddi
 gysfeliognti oddiar ffozdd gair Ddu ; Ag
 ymadel onom, nid oddiwzth yz Eglwys,
 namyn oddi wzth ei hamrypsedd, a bynnp
 nid melwn cynnwzth, neu'n anweddu,
 eithz dzwy dangneddyf a llarieiddzwydd :
 Si wnaethom-mi'n hyn o beth, doim
 gwrthwyneb i Grist, na'r Apostolion.
 Herwydd nid ydyw Eglwys Dduw'r
 fath beth na dichyn llwch, a byrheu, ddig-
 wydd arni, neu nad rhaid bn amser at-gy-
 weirio mo honi: pette hi felly, pa raid fydd
 wzth cynnifer Gymäfaeu a Chyngbozeu,
 y rhai (medd Aegidius) ni all ffydd Grist
 sefyll hebboynt? Herwydd cyn fynched
 ag y peidier a dyfyn cymansa-Gyngbozeu,
 cynnifer-gwaith y mae'r Eglwys yn cael
 ei gadel heibio gan Grist.

Neu, onid rhaid bnon na ddichyn dim
 fraingwydd ddamwain i'r Eglwys, pa
 raid ynte wzth henweu di-les yz Escobion,
 fal y maent ymblith eyn gwrthwynebwz
 nt'r pryd hyn? Canys, pa ham rybis yn
 eu galw nhwy'n fugeilliad, onid oes moz
 defaid a allant fyned a'r walscar? Pa ham
 y gelwir nhwy'n warcheidwad, onid oes
 bn ddinas a ellir eu bzadychu? Pa ham
 y maen-nhwy'n cael eu galw yn Golofn-
 eu, onid ydynt yn attal dim rhag syzthio
 i lawz

In latera.
 concil. sub
 Iulio.

i lawr : yn eb2wydd, ar ol creadlwylaeth y
byd, y dechreuodd Eglwys Dduw gynnw-
ddu, ag yna, fei cynnyscaeddwyd hi a'r
gair nefawl, y2 hwn a lefarodd Duw ol
enau ei hun. Ei dodrefnwyd hi a defodeu
duwiol: hi a gafodd ei dyscu gan y2 Psp2yd
glan, gan y Patrierirch, ar Pzophwy-
di, ag felly y parhaodd hi, byd y2 amser i'r
ymddangosfodd Crist ei hun yn y cnaud.

Cith2 o Dduw fragwyddol ! mo2 fynych,
ag mo2 erchyll, yn y cyfamser, y tywyllwyd
ag y difwynwyd hi ! herwydd ym-ha le y2
oedd y2 Eglwys y2yd hynny, pan ddar-
fuase i bob cnaud ar y ddayar aflanhau ei
ffordd ei hun? Ym-ha le'r oedd hi, pan o holl
anneirif bobl y byd, nid oedd onid wyth-
nyn o ddygnion (na'r rheini chwaith y gyd
yn ddiwair ag yn dduwiol) y rhai a fynne
Duw eu cadw a'i coleds yn fyw, oddiwyth
y2 aruthzawol gelanedd a'r farwolaeth a
fu o'2 holl fyd : Pa le y2 oedd hi pan glw-
nodd y Pzophwyd Elias mo2 alarus ag ^{i. Reg.}
mo2 doff, na adolwsid end esof i hun, o holl ^{cap. 19.}
ddygnion y byd, yn addoli Duw'n gywir
ag yn gyfiawn : A phan ddoeddodd y Pzo-
phwyd Esay, Fod arian pobl Dduw (sef y2 ^{Esay. 1.}
Eglwys) wedi myned yn sothach : a bod
y ddinas honno a fuasse ffyddlon gynt,
wedi myned yn butteyn : Ag nad oedd

Deffynniad Ffydd

Math. 21.

ynodi fan iach ddyw'2 holl gozph, o was-
 tad y pen, hyd wadn y troed? Neu pan
 ddoedodd Crist ddarfod i'r Pharisaïd, a'r
 Offeiriad, wneuthy2 ogof-ladron o dy
 Douw? Swir ydyw am y2 Eglwys, yn
 y2 bn modd ag am faes yd, onis erddir, onis
 llafur yir, onis triniir, ag onis trwmir, yn
 lle gwenith fe a dyf yscall, ller, a danabl.
 Am hyn y danfonodd Duw'n gynestinatwl
 Bzophwydi, ag Apostolion, ag yn ddiwae,
 thaf o'2 cwbl, ei fab ei hun, i ddwyn y bobl
 i'r ffozdd bniatwn o gyfeiliozni, a hefyd i
 adnewyddu adail, ag i gryfhau gwendid
 a gogwyddiad y2 Eglwys. Ond rhag i ryw
 rai ddoedyd ddarfod i hyn ddamwain yn
 bnig yn amser y ddeddf, ar cyscdeu, ag
 ieffeingtyd, pan guddiio y Swirionedd dan
 arwyddion a ceremonia, pan nid oedd dim
 etto wedi ei ddwyn i berffeidd2wydd, pryd
 nid oedd y ddeddf wedi ei scrifenny yngha-
 lonneu dynion, eith2 mewn llechen o ger-
 rig; (er nad ytw hyn ond doediad lledffol)
 herwydd yn y dyddieu bynny y2 oedd y2
 bn Duw ag sydd y2 o'w2 on, y2 bn Psp2yd,
 y2 bn Crist, y2 bn ffydd, y2 bn ath2atwiaeth,
 y2 bn gobaith, y2 bn etifeddiaeth, a'r bn
 nerth, a rhinwedd i air Dntw: A hefyd
 medd Eusebius: y2 holl rai ffyddlatwn, o
 Adda hyd yn amser Crist, oeddynt y gyd
 yn

Lib. 1. cap. 1

yn Cristnogion (er na elwid mo'nynt
felly) Dnd, meddaf, rhag i rywrai ddoedyd
y fath beth a hyn, Pawl Abostol a gansu
y2 bn fath amryfysedd a chwympiaden
yn ei amser ef, pan oedd y2 Efengyl
melwn perffeiddwydd a goleuad, hyd
oni ofu iddo scrifenny fal hyn at y Gala-
tiaid, y rhai a ddarfuase iddo eu hyffo2,
ddi o'2 blaen; Mae arnaf ofn amdanoch
rhag darfod i mi gymeryd poen yn ofer
yn eych plith, ag i chwi wrando'r Efen-
gyl yn ofer, fymhlant bychein, y rhai yr
wyf fi yn eu hail escor hyd oni ffurfer
Christ ynoch.

Ag am Eglwys y Corinthiaid, pa wedd
y2 oedd hi wedi ei thrabaeddu melwn bryn-
ti, nid rhaid crybwyll. Mele ynte gan
hynny, a alle Eglwys'r Galatiaid a'r
Corinthiaid ogwyddo, a mynd a'r fai, ag
Eglwys Rûfain yn bnig ni ddichyn na
gwy2o na gogwyddo: Crist yn ddiau a
ddoedodd, gybyd o'2 blaen, am ei Eglwys
ef, y deue amser pan safe ddiffaethwch yn
y lle sanctaidd. Math. 24.

A Phawl a ddoedodd y gossode Anghrist 2. Theff. 2.
ei babell yn heml Dduw: ag y deue'r amser 2. Tim. 4.
pryd na ddioddese dynion ath2awiaeth
iachus, nam yn troi a'wnaent at chwedlen,

Deffynniad Ffydd

Math. 21.

ynodi fan iach d2wy'2 holl gorph, o was-
 tad y pen, hyd wadn y troed: Neu pan
 ddoedodd Crist ddarfod i'r Pharisaïd, a'r
 Offeiriad, wneuthy2 ogof-lad2on o dy
 Douw: Gwir ydyw am y2 Eglwys, yn
 y2 bn modd ag am faes yd, onis erddir, onis
 llafuryir, onis triniir, ag onis trwmir, yn
 lle gwenith fe a dyf yscall, ller, a danabl.
 Am hyn y danfonodd Duw'n gynestnawl
 Bzophwydi, ag Apostolion, ag yn dditwae,
 thaf o'2 cwbl, ei fab ei hun, i ddwyn y bobl
 i'r ffozdd bniatwn o gysfeiliozni, a hesyd i
 adnewyddu adail, ag i gryfhau gwendid
 a gogwyddiad y2 Eglwys. Ond rhag i ryw
 rai ddoedyd ddarfod i hyn ddamwain yn
 bnig yn amser y ddeddf, ar cyscobeu, ag
 iefieingtyd, pan guddiid y Gwirionedd dan
 arwyddion a ceremonia, pan nid oedd dim
 etto wedi ei ddwyn i berffeidd2wydd, p2yd
 nid oedd y ddeddf wedi ei scrifennu yngha-
 lonneu dynion, eith2 mewn llechen o ger-
 rig; (er nad yw hyn ond doediad lledffol)
 herwydd yn y dyddieu hynny y2 oedd y2
 bn Duw ag sydd y2o2w2'on, y2 bn Psp2yd,
 y2 bn Crist, y2 bn ffydd, y2 bn ath2awiaeth,
 y2 bn gobaith, y2 bn etifeddiaeth, a'r bn
 nerth, a rhinwedd i air Dnw: A hesyd
 medd Eusebius: y2 holl rai ffyddlatwn, o
 Adda hyd yn amser Crist, oeddynt y gyd
 yn

Lib. 1. cap. 1

yn Bristnogion (er na eltwid mo'nynt
felly) Dnd, meddaf, rhag i ryw rai ddoedyd
y fath beth a hyn, Pawl Abostol a gansu
y2 bn fath amryfysedd a chwympiaden
yn ei amser ef, pan oedd y2 Efengyl
mewn perffeidzwydd a goleuad, hyd
oni osfu iddo scrifenny fal hyn at y Gala-
tiaid, y rhai a ddarfuale iddo eu hyffoz-
ddi o'2 blaen; Mae arnaf ofn amdanoch
rhag dar fod i mi gymeryd poen yn ofer
yn eych plith, ag i chwi wrando'r Efen-
gyl yn ofer, fymhlant bychein, y rhai yr
wyf fi yn eu hail escor hyd oni ffurfer
Christ ynoch.

Ag am Eglwys y Corinthiaid, pa wedd
y2 oedd hi wedi ei thrabaeddu mewn byn-
ti, nid rhaid crybwyll. Mele ynte gan
bynnu, a alle Eglwys i'r Galatiaid a'r
Corinthiaid ogwyddo, a mynd a'r fai, ag
Eglwys Rûfain yn bnig ni ddichyn na
gwyzo na gogwyddo: Crist yn ddiau a
ddoedodd, gybyd o'2 blaen, am ei Eglwys
ef, y deue amser pan safe ddiffaethloch yn
y lle sanctaidd. Math. 24.

A Phawl a ddoedodd y gollode Anghrist 2. Theff. 2.
ei babell yn heml Dduw: ag y deue'r amser 2. Tim. 4.
pryd na ddioddese dynion athzawiaeth
iachus, nam yn troi awnaent at chwedlen,

Deffynniad Ffydd

1. Pet. 2. a hynny yn yz Eglwys hefyd . A Phedr a
 Daniel. 8. ddoedodd y bydde athrawon celloyddu yn
 Math. 24. Eglwys Grist. A Daniel y prophwyd wrth
 fynegy am amseroedd diwaethaf Ang-
 hrist, y Gwir (hebz ef) a fwy yir dan dzaed
 y pryd hynny, ag a sethzi'r arno yn y ddayar.
 A Christ a ddoedodd, y bydde cymaint go-
 fid a gozthz ymder yn y byd , a phe bydde
 bosibl y dygid y rhai etholedig mewn
 amryfystedd . Ag y deue hyn y gyd i ben,
 nid ym-mysc y Paganaid , uen'r Turciaid,
 eithz yn y lle sanctaid, yn heml Dduw, yn
 yz Eglwys, ag ynghynnulleidfa, a chym-
 deithas, y rhai a gyd-addefent enw Crist.

Er gallu o hyn yn bnig o rybudd was-
 naethu i ddyn synhwpzol, na adawo ef ar
 fyzbwyll mo'i diwylllo dzyw henw'r E-
 glwys, segis na bae iddo edz ych ymbellach
 o'z plegit, yngair Duw; Etto heblaw hyn
 y gyd, llawer o Dadeu, a llawer o wyz dyf-
 cedig Dutwiol, a glwynasant yn dost ialwn,
 ddarfod digwyddo'z holl betheu hyn, yn eu
 hamseroedd nhw . Herwydd ynghanol
 niwl y tywyllwch , e fynne Dduw fod
 rhai, er na roddent oleuni gloyw-amllwg,
 etto a gynneuent segis rhyw wreichionen,
 fal y galle'r dynion yn y tywyllni ei chan-
 fod . Hilarius pan oedd petheu Eglwysig
 yn ddilugredig, yn ei herwydd, ag yn ddi-
 wall ;

wall; Drwg (heb2 ef) y gwnaethoch chwi Contra
 garu'r parwydydd: Drwg yr ydych chwi Auxentiū.
 yn addoli Eglwys Dduw, gan eych bod iw
 haddoli hi mewn tai ag adailadeu; Drwg
 yr ydych yn dwyn i mewn henw Tangne-
 ddyf dan fargodeu. Ai ammheuol ydyw
 nad eistedd Anghrist yn yr adail hyn? dio-
 gelach, dybygwn i, yw'r Mynyddoedd, a'r
 Coedydd, a'r llynnoedd, a'r Carchareu, a'r
 Suglennydd; oblegid y Prophwydi, yn aill
 ai yn aros, ai ynte wedi boddi yn y lleo-
 edd hynny, a brophwydasant drwy yspryd
 Duw. Gregorius fal vn oedd yn gweled ag
 yn canfod o'2 blaen yn ei feddiwl, ddestru-
 iad pob peth, a scrifennodd at Ioan escob
 Constantinopl, y2 hlwn ydoedd y gw2 cys-
 taf o'2 cwbl a ozchmynnodd ei alw'i hun
 yn Ben-Escob Eglwys Crist y2 wy2 holl
 fyd; Os ar vn gwr, (heb2 Gregorius,) y In registro
 rhoir pwys yr Eglwys, hi a gwymmp y gyd i Epist. ad
 lawr. A phwy nid yw'n gweled, ddarfod Mauriciū.
 cwplau hyn er ys-talm byd: Herwydd hir lib. 4. epist.
 iawon ydyw, er pan fynnodd Pâb Rhufain 32.
 i'r holl Eglwys ozphwys arno fo'i hunan;
 ag am hynny nid rhyfedd ddarfod iddi
 gwynmpo y gyd er ys-talm o amser. Bernar-
 dus y2 Abad, er ys mwy na phedwar can
 mylynedd i heddyw, a scrifennodd fal hyn:
 Nid oes yrowron ddim yn bur ag yn ber-

Deffynniad Ffydd

ffaith yn y gwyr Eglwyfig : Nid oes bellach yn ol, onid dat-guddio dyn y pechod. **Ar vn rhyw** Barnardus a scrifennodd yn y llyfr a lwnaeth ef o Droadigaeth Pawl i'r ffydd: Cyffelyb yw (heb2 ef) ddarfod peidio bellach ag erlid: Nag-e, cyffelyb yw may dechre erlid yrowron y mae'r rhai sy'n dwyn penna rhwysc yn yr Eglwys. Dy hoff-ddynion ath gymydogion a ym-nesafant ag a safafant yn d'erbyn di; O wadn dy droed hyd yng-wastad dy ben, nid oes vn fan iach. Enwi-redd sy'n deilliaw oddi wrth yr Henuriaid, a'r Barnwyr, a'r rhag-Bennaethiaid, y rhai sydd yn cymryd arnynt lywodraethu dy bobl. Ni allwn i ddoedyd yrowron, fal y mae'r bobl, felly mae'r offeiriaid: oblegid nid yw'r bobl cynddrwg ag ydyw'r offeiriaid. Och, ôch, Arglwydd Dduw! yr vn gwyr hynny sydd bennaf ith erlid ti, yr rhai a welir yn hoffi'r lle pennaf, ag yn dwyn y llywodraeth penna'n d'Eglwys di. **32 vn** Barnardus **hesyd**, ar Ganiadeu Selef ddoeth, a scrifennodd fal hyn: Dy hoff-ddynion ydynt y gyd, ag er hynny dy elynion ydynt y gyd; maent hwy y gyd yn gerynt it, ag er hynny dy wrthwynebwy'r ydynt y gyd: ydynt wasnaethwyr Crist, yn gwasnaethy Anghrist. Wele, yn fyingor phwys fy chwer-wedd sydd chwerwaf.

Sermone
33.

*Roge-

*Rogerus Bacon glwz entwog iawn, ar ol * *Hwn a eilwr rhai ymthith y y Cymry, Dafydd ddu o Hiraddug.*
 iddo melon araith bagr oflod allan pa fydd
 diffaith gresynol oedd o honi yn ei amser ef,
 Y cymaint hyn (medd ef) o Amryfysedd, sy'n
 taer-ofyn ag yn edrych am Anghrist. Mae
 Gerson ynte'n cwynfan yn ei amser ef,
 ddarfod troi holl rym a myfyrddod cyfsegr-
 lan ddutioldeb i goeg philozeg, ag i chiwe-
 nychy clod trwy ffrost-ymrafael plwy ozen
 ei synwz. A'r mynachod o Lions, glwz
 diddylwg o ran ei buchedd, oeddynt arfer o
 ddoedyd yn hyderus, may Eglwys Rufain
 (oddi wrth y hon yn bnig yz oeddid yn cei-
 so pob cyngor a threfn y pzed hynny) ydo-
 edd y Butteyn o Babilon, a'r llu o gythzet-
 lieid y rhai y mae'r bzophwypoliaeth yng-
 weledigaeth Ioan Efengylwr moz hynod yn
 son amdanynt. Mi a won yn hysbus na
 wna eyn glwthwynebwz ni falwz fri ar
 awdurdod y glwz hyn. Beth ynet, o dygaf
 fi'n dyfion y rhai yz oeddynt hwy'u hunain
 arfer o'u haryddedu. Beth o doedaf ddarfod
 i Adrian Escob Rhufain gysadde'n rhwydd
 may o ozuch-eisteddfa'r Pab y deuth'e'r
 drugioni hyn gyntaf. Pighius hedyd sy'n
 addef ddarfod glwneuthyz ar fai, ddwyn
 cymaint o gam-arferau i'r offeren; yz
 hon offeren a synne efe (oni bae hynny)
 gael ei gadel yn beth sanctaidd parchadwy.

Platina.

Pighius.

Deffynniad Ffydd

Gerson.

Eddoeddodd Gerson ddarfod dŵy luosog-
rlydd ceremonïa coegion, ddiffoddi holl
rintwedd yz **P**ŵy glan, yz hŵn a ddyll
lawn-tweithio ynom, a hysyd ddarfod di-
ffodd pob diwioldeb. Holl toledydd Gre-
cia, ag Asia, sy'n cŵyno ddarfod i Babau
Rhufain dŵy ffeirieu eu **P**urdan, a'u
Pardyneu, dzeisio cydwybodeu dynion ac
yspeilio'u pyzŵeu.

Tu-ag-at am dŵolsedd **P**abau Rhufain
a'u hanfeidzol falchder **P**ersianaidd (er na
foniom am eraill, y rhai y scatsydd, y mae'r
Pabau'n eu cymeryd yn elynion, oblegid
iddynt, yn hyf, ag yn ddiragrith, ddangos
eu dzug-campeu,) nid amgen no'z gŵy
ymma, sef, Laurentius Valla, Marfilus
Patauinus, Francis Petrarcha, Hieronimus
Sauanarola, yr Abad Ioachimus, Baptista
Mantuanus, ag o'u blaen nhŵytheu, yz
Abad Barnard; y rhai hyn y gyd(meddaf)
a gŵynasant yn synych, ag yn ddirfawr
iawn, ar y **P**abau. A'r gŵyr hyn oeddynt
yn dŵyn ei byd yn Rhufain, yn y dŵel
santaidd, yngollwg y sancteddiolaf **D**ad, ag
oeddynt yn gallu gŵeled holl gyfrina-
cheu'r **P**abau: A'r rhain nid ymadowsont
ddim a'r ffydd gatholic: ie, a then eych cen-
nad, nhŵy a roent tweithie ar ddealld i'r
bobl, may'z **P**ab eu hun ydyw'z Anghrist;
pŵy

plwy bn ai gwir, ai celwydd a ddoedasant,
 ni cheistwn-ni yngen : ond diau ddoedyd
 onyn-nhwy hynny'n ddi-arswyd. Ni ddi-
 chyn neb ddoedyd may dyscyblon Luther,
 neu Zuinglius, oedd y rhai hyn : Herwydd
 yz oedd y rhai hyn nid yn bnig syzn o fly-
 nyddoedd, eithz syzn o oesau cyn clywed
 gair son am henwau Luther a Zuinglius.
 Phwy a wellent, y pzyd hynny, ddarfod i
 amryfysedd ymlysco i'r eglwys, ag oeddynt
 yn chwennych cael dywygiad o honau. Ag
 o ddoedyd y gwir, pa rfyddod er bod yz
 Eglwys, yz amser hwnnw'n entwedig, yn
 llawn amryfysedd, pzyd nad oedd na'r Pab
 (ydoedd yn dwyn yz holl rwyfsc ei hunan)
 na neb arall yn gwneuthy yz petheu oedd-
 ynt ddyledus, nag y chwaith yn gwybod
 beth oedd ddyledus iddynt ei wneuthy.
 Wz in y gellir coelio tre'r oeddynt hwy'n
 segy2llyd, fod diawl ynte hyd yz amser
 hwnnw, ynaill ai'n cyfscu heb ddeffro, ai'n
 segy2 heb ozchwy1. Eithz beth yz oeddynt
 arno yn y cyfamser, ag mo2 ffyddlon yz
 oeddynt yn gofala am dy Dduw, er telwi
 onom-mi, etto gwzanda1wont Barnard en
 cyfell nhwy eu hun.

Nid yw'r Escobion (heb2 ef) sy'n rheo- Ad Euge-
 li'r Eglwys y pryd hyn ddyfscawdwyr, ond nium.
 twyllawdwyr ; nid ydynt fugeiliaid, na-

Deffynniad Ffydd

myn hudoliaid ; nid Prelatïaid, eithr Pila-
tiaid ydynt . Llymma fal y doeddodd Bar-
nard am y Pâb y2 hwn oedd yn galw'i hun
yn ben Escob ar y cwbl ; a llymma'i fedd-
wl ef am y2 Escobion eraill, a oeddynt yn
llywodzaethu'n y2 amser hwnnw . Ffid
ydoedd Barnard yn Lutheran , nid ydoedd
ef Heretic, nid y madawse efo a'r Eglwys
gatholic ; etto er hyn y gyd , ni rufodd ef
allw'2 Escobion a'r oeddynt y p2yd hynny,
yn dwyllodwy2 , yn Hudoliaid, ag yn Bi-
latïaid . Gan hyn pan oeddid yn amlwg-
dwyllo'2 bobl , ag yn blw2w hud ar lygaid
y cristnogion, a phan oedd Pilat yn eistedd
ar farnedigaeth, ag yn barnu Crist a'i au-
lodau i2w lladd ag y2w llosgi , D Dduw
dayonus , ymha gyflw2 y2 oedd Eglwys
Grist y2 amser hwnnw ! Eith2 o gymaint
nifer o gamweddeu aruth2ol a hyn , pa vn
er ioed etto a ddarfu iddynt ei ddiwygu ?
Ffeu pa gamwedd a ddarfu iddynt vn-
waith ei gydnabod a'i gyfaddel ? Dnd gan
eu bod nhw2y'n doedyd may nhw2y pian
meddiant y2 Eglwys gatholic trw2y'2 holl
fyd , ag er m2wyn iddynt eyn galw ni yn
Hereticïaid , ani nad ydym yn coelio fegis
y maent hwy ; moelwch weled ar nawdd
Dduw, pa nod neu arwydd fydd gan y2 Eg-
lwys honno o'2 ydydynt hwy, modd y gellir
gwy2

gwybod may Eglwys Dduw ydyw. Diani
nad yw cyn anbotwled adnabod a chael
Eglwys Dduw, od aiff dyn yn astud ag
metwn llofnfryd yw cheisio. Canys y mae
Eglwys Dduw wedi gollod metwn lle
bchel amlwg ar ben bryn, a chweddi ei
hadail ar wadnau a * sylfeini i'r Apostolion * *Seilian.*
a'r Prophwydi.

Ceisiwn yno'r Eglwys, (medd Awstin) August. de
Treiwn cyn hachos yno; Ag (fal y doedodd vnitate
ef metwn lle arall) rhaid yw dangos yr Ecclesiae
Eglwys allan o'r Scrythurau glan canone- cap.3.
dig; a'r hon ni ellir mo'i dangos allan o ho- Cap.4.
nynt hwy, nid yr Eglwys mo honi. Er hyn
y gyd, ni wn i pa fodd, pwy bn ai o barch,
ai o gydwylbod, ai ynte o ddylwg-obaith ga-
llu gofod; (fal y lleid2 am y crog-pren,) y
maent hwy'n arfwydo ag yn cilio oddi
wzth air Dduw. Ag yn wir nid rhyfedd mo
hynny: herwydd fegis y doedir y bydd
marw y Cantharus yn gytffrym ag y gollo-
dir ef metwn Balm, nid anllai er bod Balm
o honatw ei hun yn enaint arogl-ber iatwn;
felly'2 gwy2 hyn a welant ddinistr a dar-
fod am eu hachos nhwy yngair Dduw, y2
bn agwedd ag metwn gwenwyn. Am hyn-
ny'2 Scrythurau glan y2 rhai a ddar-
fu i'n pzenw2 Iesu Grist nid yn bnig eu
barfer yn atedurddod ymhob ymadrodd,

Deffynniad Ffydd

* enbyd-
rwydd.
Albertus
Pighius in
Hierarch.

eith; hefyd eu selio yn y diwedd a'i waed ei
bun; y mae y gŵy2 hyn, ar hyder gallu
ymlid y bobl oddi wrthynt, ag y chydig o
boen, fegis oddi wrth peth yn llawn perigl
a niwed, yn arfer o'u galw yn Llythy-
ren noethlyd, amheuks, ddiles, fud, llythy-
ren yn lladd, a llythyren farw: y2 hyn ry-
dyn: mi'n ei ddeualld fegis pe doedent
nad yw'2 Scrythurau i ddeunydd yn y byd;
ag nad ydynt ddin, yn ei herwydd. Ag yn
y chwaneg i hyn, y mae genthynt gyffely-
biaeth nid addas iawn moni, sef, fod y
Scrythurau'n debig i dŵyn o gŵy2: y
gellir eu troi, a'u plygu bob ffordd, i wal-
naethy ei wyllys pawb. Ai ni wy2 y Pab
may ei anwyl-ddynion ef a ddoedodd y
pethau hyn? ffew, ai nid yw efe yn deualld
fod gantho'2 fath ymddeffynniwy2 a'r
rhain? Gwrandawed ynte mo2 sanctaidd
ag mo2 ddurwiol ynghylch hyn o beth y scri-
fennodd Hosius, (Escob ym-Mholonia fal
y mae eu eirieu ef ei hun yn dangos) y2
hwn yn wir ydoedd wr ymadzoddus ag
nid annyscedig, a hefyd ydoedd ymddeffyn-
niwy2 olwch-lym dihafarch ymhlaid y Pab.
E ryfedde bn, dybygwn i, pa fodd y galle
wr da dybied mo2 amharchus, neu icrifen-
ny mo2 ddirmygus, am y geirieu hynny, y
rhai a wydde ef ddarfed iddynt ddeilliato o
enau

enau Duw ; ag yn enwedig scrifenny
onaw ef yn y fath agwedd , na ellid tybied
may ei far'n ef yn vnig oedd hynny , eithz
may coel pasob o'z fu hwnnw.

Nyni (medd ef) a barwn roi heibeio'r Hosius in
Scrythurau hynny, o'r rhai y gwelwn gy- libro de
meryd, nid yn vnig cymaint amryw dde- expreffio
ualld, eithr gwrthwynebus ddirnad; a ge- verbo Dei.
dwch i ni glywed Duw'n ymadroddi, rha- Hyn a scri-
gor na chyrchy onom at yr elfennau noeth- fennoad
lymmion hyn , a chyfleu'n hiechydwrïaeth Hosius yn
ynddynt . Nid rhaid i ddyn fod yn gyfar- ddichelgar
wydd yn y ddeddf, a'r Scrythur, eithr rhaid fegis nid o
iddo gael ei ddyscu gan Dduw . Ofer yw'r hono i hun,
boen a gymerer yn y Scrythureu. Herwydd eithr yn em
creadur a llythyren noeth-lom yw'r Scry- arall , er
thur. doedud o
honaw yn
llathraidd

Dymma ddoediad Hosius ; dylwy'z vn yr vn peth
yspwyd , a'r meddwl yn ollawel , ag oedd mewn modd
gynt gan Montanus , a Marçion, y rhai y amgenach
mae'r gair pan wrthodent hwy'n dzaheus yn yr vn
ialon y Scrythuran glan , arferu onynt o lyfr.
ddoedyd, eu bod nhwy'n gwybod llawer
peth mwy , a gwell , nog a wybu , na
Christ, na'i Apostolion. Beth ynte a ddoe-
da'i ymma wrth hynny ? Dchwychwi ge-
lofnau crefydd ! Dchwychwi Arch-lywo,
dzaethwyz Eglwys Crist ! Ai dymma'r
parch sydd gennych i air Duw : y Scry-

Deffynniad Ffydd

er yn amser Abraham, o blegid yn yz a, chau hynny y gellid gweled a gwybod yn batodd, ag yn ddi-ambenol, o ba lwyth a chenedlaeth yz oedd pawb o honynt yn dyfod. Felly yz gwyz hyn nhwytheu yn gwbl, gan geisio parch a chymeriad i'w holl ofergoelion eu hunain, megis pettent wedi traddodi o'z Apostolion, neu ynte o Crist ei hun, rhag ofn adel dim yn vn-lle a alle argroeddu'r fath freuddwydion a chellwyddau sydd genddynt; eu harfer ydyw, y naill ai llosgi'r Scrythurau glan, ai ynte eu gwneuthy'z ymmaeth oddiar ffordd y bobl.

Chrisost.
in opere
imperfecto.

Gwir iawn a digon cymmwys y mas Chrisostomus yn doedyd amdany'n hwy; Yr Hereticiaid (medd ef) a gauant y drussieu yn erbyn y gwir: Canys nhwy a wyddant yn dda, pe bae'r drussiau'n agored, na bydde'r Eglwys ddim yn eiddyn-nhwy. A Theophilactus a ddoedodd, may Gair Duw ydiw'r ganwyll, wrth oleu'r hon y cenfyddir y lleidr. Medd Tertullianus ynte, Y Scrythur-lan sy'n eglur-ddangos twyll a lledrad yr Hereticiaid. Canys pa ham y maent yn cuddio, ag yn cadw i lawz yz Efengyl, a synne Crist ei phzegethu yn groch o ben y ty: Pa ham y maen-nhwy yn rhoi dan bobaid, y ganwyll a ydole

sefyll

sefyll mewn canwyll-pren? Da ham y
 maent hwy'n rhoi mwy hyder mewn di-
 wybodaeth, a dall anghyfrwyddid y bobl,
 nog mewn daponi eu hachos? Ai tybied y
 maen-nhwy nad ydis bellach yn chwbl-we-
 led eu ffled, a'u dichellion nhwy? Pe-
 allu onynt y pryd hyn fyned yn ddi-ganfo-
 dedig, legis pe bae modrwy Gyges gen-
 thynt, ag wrth wisco honno na ellid mo'u
 gwled? May pawb bellach yn gwled di-
 gon, ag yn ddigon amlwg, pa ddeunydd
 fydd ynghist-dwyfron y Pâb. ffe a ddichyn
 hyn fod yn braw goleu nad oes na gwirio-
 nedd, na dim yn iawn, yn y peth y maen-
 nhwy arno. Da y dyle'r achos hwnnw
 gael ei ddwng dybio, a gilio oddiwrth treia-
 digaeth ag a ofno'r goleuni. Herwydd fal
 y doeddodd Crist, ceisio'r tywyllwch, a cha-
 sau'r goleuad, y mae'r neb a wnel ddwng.
 Cydwybod gwirion a ymddengis yn ddi-
 gon parod, fal y gellir gwled y gweithze-
 doedd sy'n hanfod o Dduw. Nid ydynt
 hwytheu chwaith cyn ddalled na welant
 yn amlwg ddarfod am eu feyrnas hwy, o
 chaiff y Scrythur lan vnwaith y llaw'n
 bchaf: Ag fal yz ydis yn doedyd am Culu-
 nod y cythzeuliaid gynt, gan yz rhai yz
 oeddi arfer o gael ateb ymhob cyfing-
 yngo'r pryd hynny, eu myned nhwy'n

Deffynniad Ffydd

fudion yn ddi-symmlwth, wrth welediad Crist, ar ol iddo ddysfod i'r byd ymma; yn yz vn ffurypd maen-nhwy'n canfod y cwymp eu holl ddichellion nhwy i lawr yn y man wrth welediad yz Cŷengyl. Herwydd ni fwyzir Anghrist i lawr ben-dra-mwnwgl, ond wrth ddiscleiriad dyfodiad Crist.

Amdanom eyn hun, nid ydym-mi'n rhedeg at y tan i losci dynion am gresydd, fegis y mae arfer y gwyz byn: eithz rhedeg yz ydym-mi at y Scrythurau glan; Nid ydym-mi chwaith, yn eu hamgylchu nhwy a dur ag a hayarn, eithz a gair Duw. A hwnnw, fal y doeddodd Tertullian, rym-mi'n porzhi eyn ffydd: dzyw hwnnw ry, dym-mi'n codi eyn gobaith, ag yn cadarn-hau eyn hyder. Herwydd ni a wyddom may Cŷengyl Iesu Grist ydyw galluowg, rwydd Duw i iechydwiiaeth, ag may yn yz Cŷengyl y mae bywyd tragwyddol. Ag fal y mae Pawl i'n rhybuddio, ni wzandawn-ni pette fo Angel Duw'n dysod o'z Nef, o chais ef yn tynny ni oddi wrth vn darn o'z athrawiaeth hon. Je ag y chwaneg i byn, (fegis y doeddodd Iustin y Merthyz sancteiddiolaf amdano'i hun) ni roem-mi ddim coel i Donw ei hun, pe bae ef yn mynny dyscu i ni Cŷengyl arall
amge,

amgenach. Oblegid lle mae'r glwyz hyn yn peri troi ymmaeth y Scrythurau glan, fal petheu mud, diffwrth, gan arwain y bobl yn rhogorach at Dduw ei hun, sydd yn siarad yn yz Eglwys ag meiwon Cyngorau; sef yw hynny, i wrando ar eu chwedlau, ag i goelio eu rhingcynnau nhwy: Dyna wrth geisio'z gwirionedd, ffordd yw honno anhyfedz iawn, a pheruglus aruthz, ie yn ei herwydd, ffordd led-ynfyd, yz hon ni bu er ioed gymeradwy gan y Tadeu sanctaidd.

Chrisostomus a ddoeddodd fod llawer yn gwneuthyr ffrost o'r Yspryd glan; eithr y fawl sy'n doedyd ar eu penneu eu hun, celwyddys yw eu ffrost nhwy fod gendd at yr Yspryd glan. Canys, hebz ef, megis y gwadodd Crist ei fod ef yn doedyd o honaw ei hunan pan oedd ef yn trauthu all o'r ddeddf a'r Prophwydi; felly row'ron o cheisfwr gwrthio arnom yn enw yr Yspryd glan ddim amgenach no'r Efengyl, ni ddylem-mi goelio mo honaw. Herwydd fegis y mae Crist yn gyflownder y ddeddf a'r Prophwydi, felly'r Yspryd glan sydd gyflownder yr Efengyl. Hyn yw meddwl Chrisostomu.

Ag ymma nid hwyzach y doedent hwy, er nad oes mōz Scrythurau glan genthynt,

Deffynniad Ffydd

Etto scatfydd y mae gyda nhwyr² hen Athrawon, ar Laden sanctaidd. Yn hyn y bu falwr iawon eu ffrost nhwyr a'i rhodres er ioed, sef, fod holl henafiaeth ag oestadol gytundeb yz holl oesoedd yn pwyso ar eu tu nhwyr. Ag nad yw holl bynciau'n crefydd ni, onid pethau newyddion, diweddar, a phethau hyd ychydig o2 blynpyddoedd diwaetha ymma, ni chlowlid er ioed som amdanent.

Diau na ellir doedyd dim atcaffach yn erbyn crefydd Dduw no'i gphuddo o newyddwch, fal peth newydd ddyfod. Canys fegis nad oes dim o newydd yn-ffulu ei hun, felly ni ddyle bod na newid na newyddwch yn ei grefydd ef. Ond etto er hyn, ni wyddom-mi pa fodd, ni a wellwn yn wastad may peth arferedig ydyw er y dechreuad, cyn fynyched ag yz enynnodd Duw ei wirionedd ag yz eglurhaodd ef fo i ddynion, er bod y Gwirionedd nid yn bnig o'2 henafiaeth mwyaf, eith2 o holl dzagwyrddoldeb, etto yz rhai melldigedig annuwiol, a'r gelynyon, a'i galsvent ef yn beth diweddar, wedi ei newydd wneuthy2. Haman gythreulig greulon yn ceisio gwneuthy2 i frenin Assuerus fod yn gaserchyll gantbo'2 lddewon, ef a'u cyhuddodd nhwyr wrth y brenin yn y modd hyn; Y mae ymma

ymma (heb2 ef) gennyd ti (o frenhin) bobl
 a chenddynt fâth a'r gyfreithiau newydd;
 eithr cyndyn a gwrth-ryfelgar ydynt yn-
 nerbyn dy gyfreithiau di. **Pan ddechreuodd**
Pawl gyntaf bzegethu a dibengly'2 C-
fengyl yn Athens, ei gallwed ef yn yma-
dzoddw2 Duwieu newydd, sef yw bynny,
crefydd newydd . Oni allwn-ni (eb y2
Atheniaid) gael gwybod gennyd-ti pa a-
thrawiaeth newydd yw hon?

Celsus ynte, pan oedd ef o wir lolwnfryd
 yn scrifenny'n erbyn Crist, fal y galle fo
 dzwy dzaba, watwar y2 Cefengyl, dan ei
 galw'n beth newydd, Ai (heb2 ef) ar ol
 cynnifer o oesoedd, yrowr'on yn y diwedd,
 mor hir ag mor hwyr y daeth hyn ynghof
 Duw? **P** mae Eusebius hefyd yn testiolae-
 thu fod yn arferedig er y pryd cyntaf o
 alw'2 grefydd Cristnogatol dzwy wir
 gas, a chenfigen, yn *νέα και ἔξνη*, sef yw
 bynny, yn beth dierth, newydd. Llymma
 i chiwi'r modd y mae'r gwy2 byn yn barny
 ag yn bwy2w pob peth o'2 eiddom-mi yn
 ddierth, ag yn newydd; ond nhwy a fgn-
 nant ganmol y2 eiddynt ei hun, beth byn-
 nag font, fal pethen o'2 henafiaeth hwyaf.
Pn y2 vn-ffunydd a'r Swnny2, ag a'r
 Cyfaredwy2 y pryd byn, y rhai (gan fod
 iddynt a wnelont a rhythzeuliaid,) ydynt

Deffynniad Ffydd

arfer o ddoedyd, fod eu llyfren, au holl
 gysfegr-ddirgelion nhw, wedi dyfod oddi
 wrth Athanasius, Cyprianus, Moeses, Abel,
 Adda, a hefyd oddi wrth y Archangel Ra-
 phael, legis o ran deylliaw eu celfyddyd
 nhw oddi wrth y fath athrawon a diffyn-
 nwyd a'r rhain, y gellid eu barnu yn ar-
 dderchocchach, ag yn ddutiolach. Ar ol y
 bn rhyw agwedd, y gwyd hyn er mlyn
 mynny onynt yn hollach, ag yn rhago-
 rach, beri i'r rhai ffolion, ag i'r sawl nid
 mawr genthynt beth a wneler, goelio a
 chosleiddio y crefydd hwnnw o'2 eiddoyn-
 nhw (a ddarfu iddynt eu hunain-ei ddwyn
 i'r byd, na hynny er y chwaith hir o amser
 mo honaw) y maent hwy arfer o ddoedyd,
 gael onyn-nhw ei crefydd oddi wrth Aw-
 stin, Hieronimus, Chrysostomus, Ambrosi-
 us, oddi wrth y Apostolion, ag oddi wrth
 Crist ei hun. Canys nhw a wyddant yn
 hysbys nad oes dim groesatwch, na chyne-
 finach, gan y cyffredin-bobl, no'2 bentheu
 hyn. Ond beth o cheir gweled may'2
 hyn y maen-nhw'n ei allw'n newydd,
 yw'2 petheu hynaf o'2 twbl: Os tu arall,
 am y petheu y maen-nhw'n eu gollod
 allan d'wy faint henafiaeth; beth, ar ol eu
 dyfal-chwilio, a'u manwl-chwalu, o cheir
 gweled yn y diwedd, nad yw'2 holl betheu
 hynny

hynny gan-mwpaf ond pethen newydd,
 wedi eu dychymig yn hwy2 o amser? Diau
 iawn, am gyfreithieu a deddfodau'2 Iddew-
 on, na ddichyn yn dyn a fae melon pwyll
 uniawn, dybied may newydd oeddynt, er
 darfod i Haman haeru hynny; herwydd e
 ddarfueidd eu scrifenny melon llechen hen
 iawn o henafiaeth. Ag er i lawer dybied
 ddarfod i Crist gymryd llwyb2 amgenach
 no'g a gymerase Abraham a'r hen Dadeu,
 a dwyn o honaw ef i blith y bobl ryw fath
 newydd ar grefydd, yn ei enw ei hun, etto,
 ef a'u hattebodd yn uniawn: Pettech yn
 coelio Moses, chwi am coeliech inne hefyd.
 Nid yw f'athrawiaeth i cyn newydded ag y
 rydych yn ei chymeryd. Herwydd Moses
 yr Athro hynaf ei henafiaeth, i'r hwn yr
 ych'i, yn rhoi coel am bob peth, efc, a fy-
 negodd amdanaf fi. A S. Pawl a ddoedodd,
 er bod llawer yn barnu may peth newydd
 ydyw Efengyl Iesu Cristetto y mae genthi
 deltiolaeth henaf y ddeddf, a'r Prophwydi.
 Ond am eyn bathrawiaeth ni, (neu'n hyt-
 trach y2 hon allwn ei galw'n athrawiaeth
 gatholic Crist) y mae hi cym-mhellod oddi
 wrth newyddwch, a darfod i Dduw (y2
 hynaf o'2 twbl) a thad eyn harglwydd Ie-
 su Crist, ei gadel hi 'ni yn y2 Efengyl, ag
 yn llyfren'r Prophwydi a'r Apostolion,

Deffynniad Ffydd

yz rhai sydd uchel-fraint holl henafiaeth.
 A chan hynny, ni ddichyn neb bellach dy-
 bied may newydd yw'n bathzawiaeth ni,
 oddieithz y neb a dybio fod ffydd y Bzoph-
 wydi, ar Efengyl, a Chzist ei hun yn ne-
 wydd. Os yw eu crefydd nhwyo gymaint
 a chyhyd henafiaeth, ag y mynnen-nhwyo
 i'r byd goelio, pa ham ynte nad ydyn-
 nhwyo'n pzofti hynny'n twir, dzwy samplen'r
 Bzif-eglwys, a'r hen Wadeu, a'r cymansa-
 Gynghozau o henafiaeth gynt: Pa ham y
 mae achos cyn hyned yn aros gpyhd yn y
 llwch heb ddadleuydd: yz oedd tan, a dur
 a hayarn, genthynt garllaw'n oestadol,
 eithz am yz hen Gymansa-Gynghozau,
 a'r Wadeu, maiwz yw'z gofeg. Pn twir,
 anrheffymmol iawon y gwnaethont dde-
 chzeu a'r moddion lldiog creulon hyn, pe
 y medzallent gael ffydd eraili a fuale
 hofwsach, a hynofwsach eu trammwy. Ag os
 ydynt o ddifri yn bwozw cymaint hyder ar
 lyfreu henafiaeth, pa ham ofetwn y chyddig o
 flynpyddoedd a aeth heibio, y darfu i Ioan
 Clement gwz o'n gwlad ni, yngwpydu
 gwyz da, a ddylent gael ei coelio, rwygo a
 bwozw ir tan syzn o ddolennau allan o lyfr
 Theodoretus vn o'z Wadeu o henafiaeth
 ag Escob yng-Grecia, yn yz hyn ddolenneu
 yz oedd yz Escob yn dangos yn eglur, ar

yn dyscu i ddynion yn hyffordd, nad ydylw
 naturiaeth y bara yn y Commun yn mynd
 ymaeth, nag yn distannu? A hynny a
 lwnaeth Ioan Clement gan dybied nad
 oedd bn copi arall o lyfr Theodoretus onid
 hwnnw'n vnig. Pa ham y doetodd Alber-
 tus Pighius, ddarfod i'r hen Dad Awstin
 dybied ar gam ynghylch pechod glwz-
 ddiol? Ag iddo gam-gymryd dylwy gel-
 wydd a ffals ddialectigydiath, oblegid
 doedyd o bonatw am bziodas ar ol adduned
 a diosfyd o' blaen, may pziodas deilwng
 ydylw, ag na ellir mo'i dattod? Heblaw
 hyn hefyd, pa' rowlont hwy ymrhint yn
 hwy' o amser, y llyfr a scrifennas i'r hen
 Dad Origenes ar Efengyl Ioan, pa ham y
 gadolwont hwy allan y chweched bennod
 yn ollatw!lle mae'n gyfflybus, neu chwae-
 thach, yn ddiaw, ag yn ddi-ammieu, ddar-
 fod i Origenes scrifenny llawer am y Sa-
 crament, yngwzthwyneb elwyllys y glwz
 hyn; a nhwy a'i gossodasant ef allan yn
 amherffaith felly, wedi ei anafu, rhag ofn y
 beiafe fo ar eu hamryfysedd nhwy. Ai rhoi
 yder yn henafiaeth y gelwch'i rwygo,
 warn-guddio, anafu, a llosgi llyfren i'r hen
 Dadau sanctaidd? Ag am y Taden yz rhai
 naen-nhwy'n gwneuthy' ffrost o ho-
 nt, sef eu bod yn plwyslo ar eu tn nhwy;

Distin. 27.
 Quidam.

August de
 bono Vidu
 cap. 10.

Liber ho-
 die extat
 & circum-
 fertur mu-
 tilus.

Deffynniad Ffydd

Cap. 3.

odieth yw gweled moz hyfryd o ran crefydd, y maent yn cyttuno ar rheini. **P**hen Gemanfa-Gyngor Elibertin atwnaeth ddeddf, na bae rydd peintio yn y Eglwysyddim ar y bo' bobl yn ei addoli. **P**hen Dad Epiphanius sy'n doedyd may peth erchyll a diffeithwch annioddefol yw gollod llun peintiedig yn Eglwys y Cristnogion, ie pette so lun Crist ei hunan. Etto y maen-nbwytheu yn llenwi pob Eglwys a phob cilsach o' eiddynt a delwau ag a lluniau, fegis na thale'r Grefydd odim heb ddynt.

Origen in
Leuiticum
cap. 16.

Chrisost.
in Mat. 1.
hom. 2.
Idem in
Ioan. 3 1.

Cypr. epi.
11. lib. 1.
Epipha.
contra
Apost.
Heres. 61.
Hieronimus
ad
Demetri-
adem,

Phen Dadau, Origenes, a Chrisostom, sy'n annog y bobl i ddarllen y Scrythurau glan, i bryny llyfreu, ag i'mresymmu, gwy a gwagedd, taden a phlant, gartref rhyngthynt eu hunain ynghylch pethen dulwiol. **P**hwytheu ydynt yn blw'w' Scrythurau yn elfennau meirw, a chy-maint byth ag allont yn gwahardd ag yn cadw' bobl o ddiw'zthynt. **M**edd y Taden sanctaidd, Cyprianus, Epiphanius, a Hieronimus, am y neb a wnelo adduned ag a roddo ddiofryd pziodas, a chweddi hynny a fo'n byw'n aniswair heb allu diffodd tan y chwantau cnothdol, may gwell iddo bziodi, a byw'n ddiwair melwn pziodas. Ag y mae'r ben Dad Awstin yn barnu'r bziodas

das honno yn berffaith gymeradwy, ag
 na ddylid moi dattod. Rhwytheu am y
 neb a rwydmo'i hun unwaith a llwŵ, ag a
 diosrŵd, er ei fod ef yn losci wedi hynny,
 er ei fod yn ymarfer a phuteintaid, er
 iddo lugu, a halogi ei fuchedd, yn frwnt
 anrhaith-ddioddef, etto er hynny, ni adaw-
 ant hwy iddo mor pŵlodi: Peu o dam-
 wain iddo scatsydd bŵlodi, etto nid ydyw
 hynny bŵloddas m'oni yn eu dysc nhwy. A
 gwell, a sancteiddiach meddant, yw cadw
 gordderch, a phutteyn, na byw'n bŵlodi yn
 y modd hwnnw. Yn hen Dad Awstin oedd
 o ceremonia o'z rhai yz oedd ef yn gwel-
 led fod gormod llwyth ar feddyliu a
 chydwybodau dynion yn ei amser ef. Eithz
 y gwyz hyn fegis na bae Duw'n gwne-
 thyz ysturiaeth o ddin onid ceremonia,
 a ddarfu iddynt amylhau yz rheini i beth
 mor anfeidzol, nad oes gan mwyaf ddin
 arall amgenach wedi ei adel yn eu heg-
 lwyf au capelau nhwy. Hefyd medd yz
 hen Dad Awstin nid rhydd i fynach dyu-
 lio'i oes yn fusrrell ag yn segurllŵd, a
 byw ar eraill dan gymryd arno liw a llun
 sancteiddzwydd. A phwy bynnag a fo byw
 felly, tebig yw ef i leiddz, medd yz hen
 Dad Appollonius.

Ad Ianua-
rium.

De opere
mona-
chorum.

Deffynniad Ffydd

Dnd genthynt hwythau, y mae, pa bn a
 ddoeda'i ai llawer gyrr, ai llawer mintai o
 fynachod, yz rhai er nad ydynt yn gwnen-
 thyz dim, nag y chwaith yn cymryd arnynt
 nag ail na chyffelybiaeth sandeiddo2wydd,
 etto nid ydyn-nhwy'n bnig yn byw, na-
 myn hedyd yn gloddest ar dda eraill. **P2**
 hen Gynanfa-Gyngor yn Rhufain a o2,
 deiniodd na bae rydd i neb ddyfod i wzan-
 do'2 gwasanaeth a ddoede'r offeiriad, yz
 hwn y gwyddid arno yn bysbus ei fod ef
 yn cadw gozdderch. Eithz y gwyz hyn, sy'n
 llogi gozdderchion i'w offeiriad, ag yn
 chwaneg i hyn, yn gyrru'r bobl o'n han-
 fodd i wzando'2 melldigedig wasanaeth
 a ddoetto'2 offeiriad hynny. Canoneu
 hen yz Apostolion sy'n peri symmyd o'i
 swydd yz Escob hwnnw a fynno fo'd yn
 swyddog llyg, a hedyd yn w2 Eglwysig.
 Etto hwynt hwy ydynt, ag a fynnant was-
 naethy bob bn o2 ddau. A chwaethach i hyn
 hedyd, nid ymyrran-hwy ar bn o'2 swyddde;
 yz hon a ddylent ei dwyn yn bennaf; ag
 etto nid oes neb yn gozchymyn eu sym-
 myd nhwy o'u lleoedd.

P2 hen Gynanfa-Gyngor Gangrense
 sy'n peri na wnelo neb y fath ragoziaeth
 rhwng offeiriad pziodol, ag ambziodol, a
 bod iddo dybied fod ynaill o ran ambziodol-
deb

Concil.
 Rom.ca.3.

Can.8.

deb yn sancteiddiolach no'2 llall. Eith2 y
 mae'r glwy2 hyn yn gwnethy2 cymaint
 rhagoziaeth, a bod onynt yn tybied yn y
 man, ddarfod diwyno eu holl sanctaidd wa-
 sanaeth, os glw2 duwiol pziad a fydd yn ei
 gylch ef. ¶2 hen Pmerod2 Iustinian a o2ch-
 mynnodd draethu pob peth yn y gwasa-
 naeth bendigaidd, a llaferydd rhywdd, bchel,
 llathzaidd, megis y galle'r bobl dderbyn
 ffrwyth o hona1w. Phwytheu, fal na allo'2
 bobl ddim o'u dealld, nid yn bnig sissial eu
 gwasanaeth y maent melwn llaferydd issel
 afrwydd, namyn hefyd melwn taith ddieith2
 ddi-ddealld. ¶2 hen Gymanfa-Gyngor
 yngh Carthago a o2chmynnodd na ddar-
 llenydyd dim ynghynlleidfa Crist onid y
 Scrythurau glan canonedig; eith2 darllen
 y mae'r glwy2 hyn yn eu heglwyss, y pe-
 theu y glwyddant hwy eu hunain may cel-
 wyddau a choeg chwedleu ydynt.

In nouvel-
 lis constit.
 123. & 146

Concil.
 Carthi. 3.
 cap. 47.

And, od oes neb yn tybied fod y2 atwdr-
 dodeu a fynegwyd o'2 blaen, yn lle1g ag
 yn ddi1ffrwyth, herwydd darfod eu gollod,
 a'u gozchymyn, trwy archiaid Pmerod2eu
 ag E1ebion go-issel, a chymansa-Gyng-
 borau nid o'2 fath gyflownaf; a bod yn
 byfrydach gantbo o lawer, gaet testiolaeth,
 yn enwa than atwdrdd y Pab; bid hynod
 ynte i'r neb a fo o'2 meddwl hwnnw, erchi

Deffynniad Ffydd

De conse.
dist.2.
Cū enim
nemo.

o'z Pab Iulius yn anad dim, na wlyche'r offeiriad mo'z bara yn y caregl, w'zth wal, naethy'z Commun. Phwythau yngw'zthwyneb go'zchymyn Iulius y Pâb, ydynt arfer o ranny a gwlychy'z bara yn y gwin.

Medd y Pâb Clemens nid rhydd i Escob ddwyn pob bn o'z ddau gleddyf (sef, a wurdod llyg, ag a wurdod llên) Herwydd (heb'z ef) O mynni di'r ddau gleddyf, ti ath dwylli dy hun, a'r sawl a'mufuddhaont icci. Ond y mae'r Pâb y pryd hyn yn rhoi bawd ar y ddau gleddyf, ag yn mynnu dwyn beb bn o'z ddau; ag am hynny y gellir tybied yn llai rhyfeddod, ddamwain o'z peth a ddoeddodd Clemens, nid amgen, no bod y Pâb yn ei dwyllu i hun, ag yn t'wyllo'z sawl sy'n y'mufuddhau iddo. E ddech, dodd y Pâb Leo na ddylid doedyd onid bn offeren, yn bn dydd, mewn bn Eglwys; ag etto arfer y gwyr hyn yw doedyd weithie deg, weithie b'gain, yn f'nych iawn deg ar b'gain, ag weithie eraill mwy no hynny o'fferenau, segis na w'z y truan a edrycho arnynt, pa ffozdd o'zeu iddo ymd'zoi. Me'dde'r Pâb Gelasius peth diffaith a chyfsegrled'zad yw gwahanu'r Cūmun dan gymryd y naill r'w, a pheidio a'r llall. Cith, hwynt hwy yngw'zthwyneb i air Duw, ag yngw'zthwyneb i'r Pâb Gelasius, ydynt yn perſ

peri iſw offeiriad na roddont i'r bobl onid
 yn rhyw yn vnig o'r Cwmun, a thwy
 hyn y maent hwy'n gwneuthy eu offe-
 riad yn euog o gyſſegr-ladrad.

Ond o doedant hwy ddarfod heneiddio a
 diflannu'r holl betheu hyn, ag nad ydynt
 berthynafol i'r amſer ſydd oni'r olw'on:
 Etto, ſegis y gallo pawb weled pa goel ſydd
 iſw roi i'r gwy hyn, ag ar ba obaith y
 ydynt arfer o ddyfyn Cymanfa-Gyngho-
 rau: Doefwch weled ar ſy o eirieu mo
 drefnus y maent hwy yn cadw y rheithieu
 a ddarfu iddynt eu hunain eu gwneuthy
 yn ſantaidd, au gozchymyn o ddisfri, mew
 Cymanfa-Gyngoz reithlawn, a hynny'n
 hwy o amſer, o ſew y blyneddodd di-
 waethaf, y hyn ſydd gof iawn gan ddynt-
 on. Yn y Cymanfa-Gyngoz diwaethaf a
 gynhaliwyd yn-nrhef Tridentum, (nid oes
 er hynny namyn pzin pedair blynedd ar
 ddeg,) ſe a ordeiniwyd dŵy fodd a bod-
 londeb pob gradd, na bae rydd roddi i
 yn gŵy ddwy offeiriadaeth ynghyd a'r
 vnwaith. Pa le'r olw'on y mae'r or-
 dinhaad honno? Pw hitheu hefyd wedi
 heneiddio a diflannu cyn gynted? Canys
 chiwi a welwch eu bod nhwy'n rhoi, nid
 yn vnig ddwy offeiriadaeth, ond yn
 ſynych llawer Pynachlog, ie weithie.

Deffynniad Ffydd

dwy Escobaeth, weithie tair, weithieu pe-
 dair, i bn glw; a blwnnw, nid yn bnig yn
 annyscedig, eithz hefyd y rhan fynycaf,
 yn w2 o Kysfel. A hefyd yn y Cymansa-
 Cyngoz honno, y2 ozdeiniwyd ozfod i bob
 Escob bregethu'r Cefngyl. Phwythen nid
 ydynt nag yn pregethu, nag yn mynd bn-
 waith i'r pulpyt, nag y chwaith yn tybied
 fod hynny'n perthyn dim i'w swydd nhwy.
 Pa beth, wrth hynny, yw'z gwychder ar
 rhotzes y maen-nhwy'n ei gynnal yng-
 bylch henafiaeth: Pa ham y maen-nhwy'n
 gwneuthy2 ffrost o henwau'r hen Daden,
 a'r Cymansa-Cynghozau, hen, a newydd?
 Paham y cymerant arnynt roi byder yn
 awdurdod y2 hen Dadeu, ar Cynghoran, y
 rhai y maent pan fynnon't hwy, weithie
 eraill, heb wneuthy2 pris amdanynt?

Ond mae arna fi chwant ymliw ychydig
 a'r Bab ei hun, a doedyd hyn wrth ei wy-
 neb ef. Doedwch chwithe i ni (santeiddiol
 Bab) gan eych bod chwi'n ffrostio cy-
 maint o henafiaeth, ag yn bostio fod palw
 yn rhwymedig yn bnig i chwi, plwy er ioed
 o'z holl hen Dadeu a'ch galkwodd chwi'n
 Bzelat uchaf, neu'n Escob pennaf trwy'z
 holl fyd, neu'n ben ar y2 Eglwys? Pwy
 onynt er ioed a ddoedodd ddarfod rhoddi'r
 ddau gleddyf i chwi? Pwy o honynt er
ioed

De maior.
 & obedi-
 entia V-
 nam san-
 ctam. In
 Extrau.
 Bonifa. 8.

ioed a fynegodd may iatwn i chwi , a bod
 atwurdod gennych , i ddyfyn Cymansa-
 Nghorau : Pwy onynt er icod a son-
 niodd nad yw'z holl fyd onid eych Dices
 chwi : Pwy onynt a gryblwyllodd ddarfod Durandus
 i'r holl Escobion dderbyn och cyflownder
 chwi : Pwy onynt a yngenodd ddarfod
 rhoddi i chwi holl alluowgrwydd yn y nef, Concil.
 yn gyftal ag ar y ddayar : Pwy onynt a Lateranē-
 dzaethodd na alle na Bzenhinoedd , na'z se sub Iulio
 holl wy : Eglwysig, na'r holl fyd y chwaith, 2. Dist. 9.
 mo'z barnu arnoch i : Pwy onynt a ddoe,
 dodd fod Bzenhinoedd ag Pmerodzeu,
 dzyw efwylls a gozchymyn Crist, yn cym-
 ryd eu hatwurdod gennych : Pwy onynt,
 dzyw mo'z ystrowgar gyfrowddid mathe-
 maticaid , a ddangosodd eych bod chwi
 ddeng-waith a thzugain saith-waith mwy
 no'z Bzenhinoedd mwyaf : Pwy onynt a De maior.
 fynegodd ddarfod rhoi i chwi mwy o allu ag & obediē.
 atwurdod, nog i'r Patrieirch eraill : Pwy solite.
 o honynt a sonniodd may chwyechwi yw'z
 Arglwydd Dduw : neu, nad oeddych yn Extra. Ioā.
 bnig o rywiogaeth dyn , eithz rhyw syl- 22. Cum
 wedd wedi ei wneuthy : a'i dyfu ynglwydd, o inter.
 Dduw, ag o ddyn : Pwy o honynt a gryb- In Glossa.
 wyllodd may chwyechwi yw prif ffynnon in editione
 holl Gyfraith : Pwy o honynt a yngenodd impressa.
 fod ichwi alluowgrwydd ag atwurdod Parisijs
1503.

Deffynniad Ffydd

Antonius
de Roscel-
lis.

ar y Purdan? Wly o honynt a dzaethodd
y gellwch i ozchymyn Angylion Duw
fal y mynnoch eych hunan? Wly onynt
er ioed a ddoedodd may chwyhwi yw
Wrenin y Wrenhinoedd, ag Arglwydd y
Arglwyddi? Pyni a allwn fynd etto ym-
mhellach a chwi'n yr vn modd? Wly er
ioed o gynnifer holl ben Escobion a Tha-
dau, a ddyscodd i chwi na doedyd offeren
neulltuol, tre fae'r bobl yn llygeid-ry-
thu arnoch, na chwaith codi'r Sacrament
bwch eych pen, yn yz hyn y mae'ch holl
grefydd chwi' rowz'on yn sefyll? Pheu
pwy a ddyscodd i chwi gwttagi Sacramen-
tau Crist, a sommi'r bobl am y naill ran,
yn-nerbyn ozdinhâd a gwir eiriau Crist ei
hun? Ag fal y gallom-mi vnwaith wneu-
thyz pen: Pa vn o'z holl ben Daden a
ddyscodd i chwi gyfranny a chyfroddi gwa-
ed Crist, a haeddedigaethu'r Werthyron
gwynfydedig, a gwerthy'ch pardynau, a
holl stafellau a chyfloedd y purdan, segis
marliandieth yn y farchnad? P mae arfer y
gwyz hyn o siarad llawer am ryw fath a'r
ddirgel athzawiaeth, ag am lawer amryw
fath a'r ddyfc a darlleuad sydd genthynt.
Danghbolant hwytheu ryw beth y pryd
hyn, fal y caer gweled ddarfod iddynt ddar-
llen, a'u bod nhwy'n gwybod peth. Phtwy

a lefasant yn groch ym hob man amgylch
ogylch, fod pob darn o'u crefydd nhwyr'n
hen anianol, wedi gwneuthyrru yn gymerad-
bwy, a'i gadarnhan, nid yn bntig dŵy luo-
solwgrlwydd, eithyrr hysp dŵy gyttun-
deb, a chyd-barheuað holl genedloedd ag
amseroedd.

Danghosant hwythau, yz henafiaeth
honno o'z eiddynt, bnlwaith yn ei hoës.
Moesont gael gweled yn amlwg y petheu
y maen-nhwyr'n gwneuthyrru cymaint rho-
dzes yn eu cylch, pa fodd y colwont gyn-
nydd gybydd a chyn helaethed. Adzoddant
pa fodd y darfu i'r holl genedloedd Crist-
nogaid gyttuno dŵy fodlondeb i'r cre-
fydd hwn o'z eiddyn-nhwyr. Eithyrr yn hyt-
trach, fal y mynegasom-mi o'z blaen, cilio
y maent oddi wrth eu rheithieu ei hun:
ag e ddarfu iddynt dozri dŵach-gefn, a
di-ddimio metwn byz amser, yz bn rhyw
betheu ag a ozdeiniasent hwy o fewn y
chydig flynyddoedd o'z blaen i barhan byth.

Pa ddellw ynte y gellir eu coelio nhwyr
yn llyfreu'r Tadeu, yn yz hen Gynghozau,
ag yn y Geirieu a ddoedodd Dulw ei hun?
Bid oes genthynt (D Dulw dayonus)
nid oes genthynt, mo'z petheu y maent yn
gwneuthyrru cymaint rhodzes yn eu cylch:
Bid oes genthynt na henafiaeth, nag

Deffynniad Ffydd

ollatol-feddiannaeth , na chwaith cyftundeb holl wledydd ag amseroedd . Ag er eu bod nhwyr yn chwynnrych cymryd arnynt, etto nhwyr a wyddant hyn yn ddigon bysbys; ie ag ni rustant hwyr weithieu gyfadddef cymaint a hyn yn gyhoeddedig. Ag o ran hyn y doedant am reithieu'r hen Gymanfa-Gynghozeu a'r hen Dadeu, nad ydynt amgenach, nas gellir eu netwid weithie, ag mae rhaid wrth amryw orddinhâd bob amryw amser yn y Eglwys. Dymma i chiwi fal y maen-nhwyr'n chware mic ynguddio dan enw'r Eglwys, ag yn troyllo'r truain-gwerin dylwy goeg rithio. A rhyfedd ydyw fod pobl, y naill ai mor ddall na welant hyn, ai ynte mor ddio, ddef-gar os ydynt yn gweled, a gallu onynt cyn llonydded gyd-ddwyn ar chwbl.

Eithl lle y darfu iddynt beri adel ymmaeth y rheithieu a'r trefnaden bchod fal petheu di-rymmus wedi gozmod heneiddio, nid hwyrach ossod onynt yn lle'r rheini, rai eraill gwell a chymwysach ar les dynion. Eu harfer nhwyr yw doedyd, pette Crist a'r Apostolion eilwaith yn fyw, na ellent lywodzaethu'r Eglwys yn well neu'n ddulwiolach, nog yw eu llywodzaeth nhwyr y amser fydd oni yzowr'on. Ond nhwyr a ossodasant yn lle'r rheini,

rheini, rai eraill; gwir iatwn, Peistwyn a
 ddarfu iddynt ossod yn lle'r Gwenith, fal y
 doedodd y Pzophwyd Ieremi. A'r fath be-
 theu ag ni cheisiodd Duw er ioed genthynt,
 fal y dyfwed y Pzophwyd Esay. Phwy a
 arganasant (heb'2 ef) holl nentydd y dyfro-
 edd byw, ag a gloddiasant i bobl Dduw
 byllau twyllodrus, tomlyd, yn llaw
 bynti, a budzeddi; yn yz rhai nid oes dim
 dwfr glan, ag ni allant ddal dwfr glan y
 chwaith. Phwy a gipiasont o ddiair y bobl
 y Cymmun sanctaidd, a gair Duw, yn yz
 hwn y mae ceisio pob diddanwch. Phwy
 a gipiasont ymaeth wir addoliaeth Duw,
 ag iatwn arfer y Sacramenteu, a Gwe-
 ddiaa, a nhwy a rowsont i ni o2 cyddynt
 eu hun, i'n dibuddo yn y cyfamser, halen,
 dwfr, blychau-olew, poeriadau, canghen-
 neu blodeu, bullae, iubilæau, par yneu,
 croeseu, arogl-darth, a pheth anneirif o
 goeg ceremoniæ, a chwareudd-betheu, i
 beri chware (fal y doedodd Plautus.) Yn y
 petheu hyn y darfu iddyn-nhwy gyfleu
 crefydd yn ollaw: gan ddyscu i'r bobl
 may trwy'2 petheu hyn y gellir cwbl-fod-
 loni Duw, gy2ru ymmaeth yspzpdion, ag
 esmwythau cydwybodau dynion. Dym-
 ma, wele, liwieu hyfryd, ag Arogl-eneint-
 au crefydd Cristnogaid. Pz rhain yw'2

Deffynniad Ffydd

pethen y mae Duw yn edrych arnynt, ag
yn ei cymeryd yn ddiolchus; mae'n rhaid
dysod yz rhain i gael addoliant, a thzot
ymaeth deddfodau Crist a'r Apostolion. A
megis gynt y gwnaeth bzenin Ieroboam
annulwiol, pan ddygodd ef o ddjar y bobl
wir wasanaeth Duw, gan eu harwain-
nhwy i addoli lloyeu euraid; yna, rhag
ofn iddynt a'r ol hynny newidio'u me-
ddyliau, a heulltuo oddiwztho ef, a my-
ned i Gaer-Selem i deml Dduw: Et
au hannogodd nhwy dzywy hir araith, i
fod yn ddi-aniwadal: dan ddoedyd fal hyn;
O Israel y lloyeu ymma yw dy Dduwieu
di: yn y modd ymma y gorchmynnodd
Duw i chwi ei addoli ef. Herwydd blinder
alludded mawr fydde i chwi gymeryd taith
gyhyd gan fynd i fyny i Gaer-Selem bob
blwyddyn i wasnaethu ag i addoli eych
Duw yno. En yz bn-ffunydd (er da'r holl
fyd) wedi darfod i'r gwyz hyn nhwythen,
ddiffwrwytho bntwaith cyfraith Dduw,
dzywy eu traddodiadau eu hun: rhag ofn
i'r bobl egozud eu llygeid ar ol hynny, a
llithzo ymmaeth gan geisio rylw ffozdd
arall fodd siccrach o'u hiechydwziaeth; D
Dduw, moz fynydd y llesasant hwy'n
groch; Dyma'r Gwasanaeth fydd fodlon
gan Dduw a'r hwn a fyn ef ei gael gennym,
ag

ag er mwyn yr hwn, y try ef ei ddigofaint
 oddi wrthym ! Trwy'r moddion hyn y
 cedwir cyttundeb yr Eglwys: drwy'r rhain
 yr rhydd-heuir holl bechodau, ag yr esmwy-
 thir holl gydwybodeu; a phwy bynnag
 a'mwrthodo a'r petheu hyn, nid oes iddo
 ddim gobaith o gael ei achub yn dragy-
 wydd. Herwydd (meddant hwy) blinder
 a lludded natur fyddde i'r bobl ymchwelyd
 drach-gefn at Grist, at y2 Apostolion, ag
 at y2 hen Dadeu, gan ddyfal-graffu'n wa-
 stad beth y maen-nhwy'n ei ozchymyn. At
 hyn (edrychwch) yw arwain pobl Dduw
 oddiwrth lesg-elfenneu'r byd, oddi wrth
 *sur-does y Scrifennyddion a'r Phari- * *Lofen.*
 saeid, ag oddiwrth traddodiadeu dyni-
 on: Ai cymwys ydoedd symmyd ymmaith
 ozchymynion Crist a'r Apostolion, a gollod
 y2 rhain yn eu lle nhwy? Wele, ynte,
 achos cyfion gwych, pa ham y dileuid y2
 hen athzawiaeth ydoedd gymeradwy la-
 wer oes, ag y dygid i mewn i Eglwys
 Dduw fath newydd a'r Grefydd! Ag etto
 pa fath bynnag ydyw, llefain y maen-
 nhwy nad rhaid newid dim o bonatw, her-
 wydd fod hyn yn cwl-sodloni meddylieu
 dynion, a darfod i Eglwys Rufain ozdeinio
 hyn: a hysyd na ddichyn Eglwys Rufain
 mo'2 cam-gymeryd. Canys (medd Siluester

Deffynniad Ffydd

Prierias) Eglwys Rufain yw uniolwnder a Rheoledigaeth y Gwir, a darfod i'r Scrythurau glan gael coel ag awdurdod oddi-yno. Athrawiaeth Eglwys Rufain (heb' ef) yw di-amheuol Reoledigaeth y ffydd, oddi wrth yr hon Eglwys, y mae'r Scrythur lan yn cymryd nerth. Ag ni hysbyllwyd i ni mo'r pardyneu drwy awdurdod y Scrythur lan, eithr eu hysbyllwyd nhwy drwy awdurdod Eglwys a Phabau Rhufain, yr hyn fydd fwy. Nid amheuodd befyd Pighius ddoedyd na ddylid credu mo'r Scrythur rwyddaf, ag egluraf, heb archiad Eglwys Rufain. Os vn agwedd a phe bae vn o'r rhai ni fedzant ddoedyd lladin pur-gowir, (ag er hynny a fedzant yn ddigon parod ag yn ddi-rwystr fioesc-siarad peth o'r fath gyfraith-ladin ag sydd arferedig yn y llys) yn dal dadl may dyledus yw i balwb eraill ddoedyd ar ol y' vn ffozdd ag y doedodd Catholicon a Mametrectus er y' llawer blwyddyn deg; (y' hwn fath ar ddoediad sydd arferedig etto yn eu plith nhwy wrth ddadleu'n y llys;) oblegid felly y gellir dealld yn ddigonol beth a ddoetter, a chyflawni ehwyllysau dynion; ag may ffolder, yzow'zon yn y diwedd, yw gwneuthy'z trin a thzallod yn y byd, d'wy fath netwydd a'r ymadzoddiaid, dan adgyfodi dzachgefn

p2 ben burder a'r odidoiwg2wydd gynt
 ydoedd arferedig yn lladin gan Cicero ag
 Julius Cæsar yn eu hamser nhw. Felly p2
 bn faint y mae'r gwy2 hyn nhwytheu, yn
 rhwymedig i antwybodaeth a thywpllwch
 y2 oesoedd a aeth heibio. ¶ mae llawer peth
 (fal y doeddodd bn ,) mewn parch a chyme-
 riad er mwyn darfod eu rhodd-offrymmy
 bnwaith i demlau'r Duwieu paganaidd.
 Felly, ni a welwn y2 amser sydd y2owron,
 fod y gwy2 hyn yn gwneuthy2 bzi a phzis
 ar lawer peth, nid o ran eu bod nhw' n
 barnu y dylid gwneuthy2 cymaint cyfri
 o'2 fath bethen, eith2 yn bnig er mwyn
 darfod eu derbyn d2wy hir arfer, a dar-
 fod eu rhodd-offrymmy i deml Dduw.

C. Plinius.

¶ Si ddichyn (meddant amdany'n eu hun)
 eyn heglwys ni, na chyfeilio2ni, na cham-
 gymryd: Doedyd hyn (dybyga'i) y maen-
 nhw, segis y2 oedd arfer y Lacedemoniaid
 o ddoedyd gynt, na ellid cael bn godineb-
 w2 o fetwn eu holl lywod2aeth nhw; lle'n
 hyttrach, o ddoedyd y gwir, godinebw2
 oeddynt y gyd, heb ddim gwaftadod yn-
 eu pziodasseu, euth2 eu holl wzagedd yn
 gyffredin i balw o honynt. ¶ Eu, fal y mae
 arfer y Canonistiaid, er mwyn eu bolien,
 o ddoedyd y p2yd hyn am y Bap, gan ei fod

Summa
Angelica
Dist. Papa.

Deffynniad Ffydd

Theode-
ricus de
Schismate

Plutar-
chus.

er iddo werthp̄ Escobaethu, Mynachlo-
gydd, ac offeiriadaethu, ag nad ymadawo
fo a dim yn rhâd; etto gan eu fod ef yn do-
edp̄d may fo piau hyn y gyd, am hynny na
ddichyn bod simmoni yntho fo, pe rhoiwn
ag iddo chwenychp̄ simmoni swya ag alle.
Eithz ni fedzwn-ni etto ganfod mo2 ga-
darn ag mo2 gys-attebol i reswm y ga-
llant hwy ddoedp̄d hyn, oddieithz ddarfod
iddyn-nhw̄y dozri edenydd y Bwir; fal
y2 oedd arfer y Rhufeiniaid o wneuthp̄z
gynt a 'u duwies Victoria, (Gorfodaeth,)
sef, wedi iddi unwaith ddyfod attynt, dozri
eu hedydd segis na alle hi fyth mwy he-
deg oddi wrthynt, a'r bn rhyw edenydd
hynny. Ond, beth os dywed y Bzophwyd
Ieremi wrthynt (fal y mynegaloni-mi o'2
blaen) may celwyddu yw'2 rhain? Beth
os dywed y2 bn Bzophwyd mewn man
arall, may'2 gwy2 a ddylent fod yn war-
cheidwaid ar y winllan, a ddarfu iddynt
fathu ag anrheithio gwinllan y2 Argl-
wydd? Beth os dywed Crist ddarfod i'r
gwy2 a ddylent yn bennaf ofalu am y
Deml, wneuthp̄z Dgof lladron o deml
y2 Arglwydd? Os gwir na ddichyn Egl-
wys Rufain gyfeillioz ni nag amryfello,
diau ynte, may rhaid fod happusrwydd y2
Eglwys yn swy no'u pwyllineb nhwy.

Der.

Derwydd o'z cyfryw ydyw eu buchedd a'u hathzawlaeth, au hastudzwydd, na alle'r Eglwys yn vnig gyfeiliozni, eithz hefyd gael ei difa a chwbl ddarfod âdeni erddynt hwy. Yn wir, o dichyn yz Eglwys honno gyfeiliozni, a ddarfu iddi ymadel a Gair Duw, a Gorchmynton Crist, a Threfnau deu'r Apostolion, a'g Arferau'r Brif-Eglwys, a Rheoledigaethen'r ben Dadeu a'r Cynghorau; yz hon hefyd a ddarfu iddi ymadel ai deddsodau ei hun, a'r hon ni ellir dal mo honi, o fewn cyfreithieu'n y byd, na hen na newydd, nag o'z eiddi ei hun, nag o'z eiddo eraill, nag o fewn cyfreithieu Duw, nag o fewn cyfrieithieu dyn: yna, diau, a di-ammeu iawon, ydyw, nid yu vnig allu o Eglwys Rufain gyfeiliozni, eithz darfod iddi gyfeiliozni yn wzadwyddus ag yn frwnt ar uthz.

Andanom-mi y doedant, chwi a fuoch gynt on crefydd a'n cymdeithas ni, ond yz o'wz'on e ddarfu i chwi ymadel ag ymwasbanu a ni. Gwir ydyw, ddarfod i ni ymadel a nhwy, ag mae gēnym ddiolch i'r gozuchaf Dduw, a llawen iawon ydym, ar eyn rhan eyn hun, wneuthyz onom-mi hynny. Ond etto ni ddarfu i ni moz ymadel ar brif-Eglwys, nag a'r Apostolion, nag a Christ. E'n dyggpwyd ni syny gyda'r gwyz byn mewn

Deffynniad Ffydd

fyllwch, ag mew'n gwall gwybodaeth
 am Dduw, fal y cafodd Moeses ei ddysc a'i
 ddwyn i fyny yn athzawiaeth ag ym-
 myntwes yz Aiphitiaid. Ni a fuom (medd
 Tertullian) o'ch cymdeithas chwi; rwy'n
 cyfaddef ag nid oes dim rhyfeddod, (medd
 ef:) Herwydd nid yw dynion yn Gristnog-
 ion wrth enedigaeth, eithr wrth wneu-
 thuriad. Ond, pam y ddiwg, y darfu iddyn-
 nhwy sydd ddinaswyz Rhufain, symyd, a
 dysod i lawz i dzigo i'r Gwastad a elwir
 ***Paes Mars**, o ddjar y saith bryn ar y rhai
 yz oedd Rhufain yn sefyll gynt? **Spid hwy**,
 rach y doedan-nhwy, may am ballu a fychu
 yn y bynniau bynn y clondidau diwz,
 heb yz rhai ni ellent hwy moz bylw yno'n
 iatwn. Rhôn nhwytheu (ar nawdd Dduw)
 i ni, wrth geisio diwz y bywyd tragwyddol,
 yz bn fath gennad ag a fynnan-nhwy
 gymryd eu hunain wrth geisio diwz y py-
 delw. Dblegid, yn wir, e ballase'r diwz yn
 eu plith nhwy; Yr henuriaid (medd Ieremi)
 a ddanfonafont eu rhai bychain i'r dyfro-
 edd, nhwytheu druein yn meirw o fyched,
 gan na fedrent gael dwr, a'mchwelasant a'u
 llestri'n wâg. Yr anghenus a'r rhai tlodion
 (hebz Esay) a chwiliafant o amgylch am
 ddwr, ond ni fedren-nhwy gael dim yn vn-
 lle: yr oedd eu tafodeu nhwy wedi gwywo
 odra

***Campus
 Martius.**

o dra fyched . Felly'2 gwy'2 hyn a dozra-
 sant yn gandryll y2 hell bibellau a'r
 cwndidau dŵz: nhwy a argauasant y2 holl
 ffrydiau , ag a lenwasant ffynnon y dŵz
 byŵ â thom ag â bynti. A megis yn Rhu-
 fain y glwnaeth Caligula gynt am gau a
 chloi'r holl yscybozieu yd , gan beri'n y
 modd hwnnw newyn a djudaniaeth cy-
 ffredinol ynhlith y bobl, felly'2 gwy'2 hyn
 nhwythen, w2th gau a phzidd-lenwi holl
 ffynnonen gair Duw , a lwnaethant ar y
 bobl fyched gresynol . Phwy a barasant
 newyn a fychedd ar ddynion (fal y doedodd
 y Pzophwyd Amos,) nid newyn bara, na
 fyched dŵz, ond newyn, a fyched, glwzan-
 do gair Duw . P trnein glwerin a aethant
 amgylch ogylch , dan geisio rhyw wzichi-
 onen o oleuni duwiol, i lawenhau eu cyd-
 wybodau , eith2 y goleuni hwnnw oedd
 twedi diffodd cyn llwyzed na fedzen-nhwy
 gael bn gronyn. Llymma'r cyflwz , llym-
 ma'r dzefn reffynol , oedd ar Eglwys
 Duw . Anhysfryd ydoedd byŵ ynddi heb
 y2 Efengyl , heb oleuni , heb ddiddanwch
 yn y byd.

Wrth hynny, er bod yn erwin genthynt
 ddarfod i ni ymado a nhwy , etto hwy a
 ddylent ystyrio moz gyfialwn ydoedd y2
 achos a lwnaeth i ni ymadel . D doedan-

Deffynniad Ffydd

nhwyr nad rhydd metwn modd yn y byd i
neb adel y gymdeithas lle y dyrcpwyd ef y
fyny; nhwyr a allant felly yn eyn cyfscod
ni gondemnio '2 Wrophwydi, a'r Aposto-
lion, a Chyrist ei hun. Canys pam na
achwynant hwy hyn hefyd, fyned Lot
allan o Sodom, fyned Abraham ym-
maeth o wlad Caldea, fyned y2 Hebreaid
allan o '2 Aipht, fyned Crist oddi wrth y2
Iddewon, a myned Pawl oddi wrth y Pha-
risaaid? Werwydd oni ddichyn bod achos
cysiatwni i neb ymadel (na chynt na chwe-
di) ni wellwn-ni rellwn pam na ellir cy-
buddo Lot, Abraham, y2 Hebreaid, Crist, a
Phawl Abostol, o gynnwrs a gwyrs-bleid-
iaeth yn gyflal ag eraill.

Ag od yw'r gwyrs hyn yn mynnys'n bwr-
rw ni 'n Hereticiaid, er mwyn nad ydym
yn gwneuthys pob peth wrth eu barchiad
nhwyr: Wyr, (er Duw) pa rai, neu pa
fath ddyrnion a ddylent hwy hunain gael
eu gadel, sy'n dirmygu gozchmynnion
Crist a'r Apostolion? Ad ydym-mi Scis-
maticiaid oblegid ddarfod i ni eu gadel
nhwyr; gersydd pa bentw ynte y gellwir
nhwyr hunain a ddarfu iddynt ymadel a'r
Broegiaid, (gan y rhai y cofwont hwy
eu ffydd gyntaf) ymadel a'r Wrs-Eg-
lws, â Chyrist ei hun, ag â'r Apostolion,
fal

fal yz y madawe plant au fadan ag a'u mammeu? Canys am y Groegiaid, heb ddyw, sy'n cyfadde crefydd ag enw Crist: er bod llawer peth wedi llugru 'n eu plith nhw, etto y mae genthynt, syth, ran sawz o'z hyn a gofiant gan yz Apostolion. Pid oes genthynt-nhw na fferennau neu lltuol, na Sacramentu wedi darn-gwtfogi, na Phurdan, na Phardyneu chwaith.

Am stiloedd gozuch-Escobion a'r fath henweu ffrost-feilchion, y mae cymaint serch genthynt i'r rheini, a phwy byn, nag fyddo a gymro arno 'z cyfryw hen-wau, gan beri ei allw nag yn Escob gozuchaf trwy 'z holl fyd, nag yn ben a'r yz holl Eglwys; ni rustent hwy ddoe, dyd amdano, ei fod ef yn ddyn balch anl-anol, trahus yn-nerbyn ei frodyz yz Escobion eraill, ag yn Heretic cynhwynol.

A chan fod hyn mor eglur-bynod na ellir dim gwa'd o honatw, ddarfod i'r gwyz hyn gwympo ymmaeth oddi wrth y Groegiaid, gan y rhai y cofiant hwy 'z Efen-gyl, y ffydd, eu crefydd, a'u Heglwys; beth yw 'z achos na allan-nhw 'rowz'on aros mo'u galw adref, drach-gefn at yz rheini, segis at eu dechzeuad?

Deffynniad Ffydd

Wan y maent yn ofni cymeryd sampleu
wrth amseroedd y Apostolion a'r hen Da-
deu, segis bod y rhelni heb ganfod dim a
wedde? Ai tybied fod y gwyb hyn yn can-
fod mwy, neu'u gwneuthy mwy cyfri o
Eglwys Dduw no'2 rhai a draddodaient
i ni y pethen sy gennym? Ni a'madwslom,
yn wir, a'r Eglwys honno, yn yz hon ni
ellem-mi na chael gwzando gair Duw'n
buraid, nag ialon weinidogaeth y Sacra-
menteu, na galw ar entw Duw fal y dydd;
y hon Eglwys hefyd, y maen-nhwy eu
hun yn cyfaddel fod llawer bai erni: ag
yn yz hon nid oedd dim a alle attal dyt
synhwyrol yn y byd, a fae'n gofalu am ei
ddiogelwch ei hun. Heblawhynny, ni'ma-
dwsom a'r Eglwys honno, yn y cyflwr
ymae hi'r o'w'zon, nid fal yz oedd hi gynt:
ag ni a aethom oddi wrthi fal yz aeth Da-
niel o Dgo'2 llewod, a'r tri Mab meibion
allan o'2 tan. Ag, o ddoeddyd y gwir, nhwy
a'n blwziason-ni ymmaeth, d'wy fellidithi-
on, a sennau, chwaethbach na mynd o'nom
oddi wrthynt o'n gwaith eyn hun.

Ag ni a ddaethom at Eglwys arall, yn
yz hon ni allant wad eu hun (o doedan-
nhwy'2 gwir a wyddant) fod yn llywo-
dzaethu pob peth mewn parch a gwedd-
eidd-dra, ag yn nesa i gallom am yz
einioes,

einioes, i'r drefn ydoedd arferedig yn y
 hen amser. Cyfstadlon-nhwy 'n beglwy,
 si ni, a'u beglwyfi eu hun; a nhwy a
 gânt weled ddarfod iddynt hwy 'n frwnt
 aruthr ymadel a'r Apostolion; ag i ninnen,
 nid heb achos mawr iawn, ymado a nhwy
 theu. Canys rhoi 'r ydym-mi 'r cŵbl Cym-
 mun i'r bobl, yn ôl y modd y gwnaeth
 Crist, a'r Apostolion, a'r Taden sanctaidd:
 Phwytheu yn-nerbyn yz holl hen Da-
 deu, yn-nerbyn yz Apostolion, yn-nerbyn
 Crist ei hun, ydynt (fal y doeddodd Gela-
 sius) dŵy anrheithiol gyssegr-ledrad yn
 gwahanu 'r Sacrament, ag heb roddi na-
 myn y naill ddarn i'r bobl.

E ddarfu i ni ddwyn dŵy-gefn Swpper
 yz Arglwydd i ordinhâd Crist, ag a fyn-
 nwn fod y Cymmun, yn ol yz henw priod,
 (gymaint fwy ag a aller) yn gyffredin ag
 yn gyfrannedig i lawer iawn o bobl ar
 bntwaith. Phwythau yn-nerbyn ordin-
 haad Crist, a newidialant y cŵbl, gan
 wneuthy offeren neualltuol o'r Cymmun
 cyssgr-lan: ag yn y modd hyn rydym-
 mi 'n rhoi gwir Swpper yz Arglwydd i'r
 bobl; a nhwytheu 'n rhoi iddynt geeg degan
 i edrych arno. Doedyd yz rym-mi (gyda
 thaden 'r benafiaeth) nad yw 'n bwyta
 corph Crist onid y rhai ffyddlon, y sawl a

Deffynniad Ffydd

gynnyfcaeddwyd ag yspŷd Crist. Eithz eu hathzabwiaeth nhwŷ o'z tu arall, ydyw, na ddichyn yn bnig yz rhai echzyslawon, anffyddlon, fwyta gwir gozph Crist yn ddeunyddiaol, ag yn sylweddol, (fal y doedan-nhwŷ;) namyn hedyd (peth erchyll i'w adzodd) y dichyn clwn a llygod fwyta'r bn rhyw gozph yn yz bn modd.

2. Cor. 14.

Gweddio ydy'm-mi'n yz Eglwys, yn-ol archiad S. Pawl, fal y gallo'z bobl ddealld beth y bom-mi'n ei weddio, ag ateb Amen d'wŷ gyffredin gyttundeb. Ond y gwyz hyn, segis tongcio pŷes, ydynt yn swnnial yn eu heglwys nhwŷ eirieu dieithz ang' hpdnabyddus, heb wybodaeth, heb ysturiaeth, heb ddyfsc, heb ddawon; a hyn y maen-nhwŷ arno o'z gwir gwaith ddio' ddef fal na chaffo'z bobl ddealld bn gro'nyn.

Eithz nid er mynegu bob pŷunc o rago-riaeth rhyngom-mi a nhwŷ, herwydd peth anneirif gan-mŷya fydde hynny: yz ydy'm-mi'n cyfieuthu'r Scrythur lan ymhob iaith: phwythau, bzaid y gadalwan-nhwŷ'z Scrythur lan i fod melwn iaith yn y byd. Gwahadd y bobl yz ydy'm-mi i ddarllen ag i wzando gair Duto: eu hym-lid nhwŷ ffordd y maen-nhwŷtheu. Chwē, nych yz ydy'm-mi gael o balwb wybod
eyn

eyn bachos : cilio oddi wrth farn y maen-nhwytneu. Wrthw 'n plwys ar wybodaeth rydym-i : plwyso ar anwybodaeth y maen-nhwytneu. Rhoi 'n hyder yn y geleani yz ydym-mi : hyderu 'n y tywyllych y maen-nhwytneu. Perchu (fal y gwedde) scrifen nadeu'r Apostolion a'r Prophwydi rydym-mi ; au llosgi nhwy y maen-nhwytneu. Pn ddiwaethaf o'z cwbl, yn achos Duw, sefyll wrth farn Duw ei hun a synnw-ni : sefyll wrth eu barn eu hunain a synnan-nhwytneu. Am hynny, os nhwy a ystyriant hyn y gyd â meddwl plwyllys, parod i wzando, ag i ddyscu ; ni bydd yn bnig cymeradwy genthynt y ffordd a gerddasom-mi (gan i ni gilio oddi wrth amryfysedd, a chaly'n Crist a'r Apostolion,) eithz hefyd nhwy a'm wrthodant a nhwy hunain ag a ddônt ar eyn tu ni o'u gwaith eu hun.

Dnd, yscatfydd, nhwy a ddoedant nad rhydd oedd i ni gychwyn yz helynt hon, heb gyfarch Cymāfa a chysleggr-Gyngor, yn yz hyn y mae holl rym yz Eglwys : a darfod i Crist addo y bydde ef gymmorth a chanor-thwy yn y cyfryw gynnullidfa. Ag etto nhwy hunain heb aros am Cymāfa-gyngor, a dozrasant ozchmynion Duw, a deddfodau'r Apostolion. Ag fal y doedasom-mi

Deffynniad Ffydd

o'z blaen,nhwy a anrheithiaffant agos holl reithieu , ag a ddwynasont athzawiaeth y Wzif-Cglwys.

Lle y maen-nhwy 'n doedyd,nad rhydd glwneuthyz newidiad heb Cymāfa-Cyngor , plwy a wnaeth i ni'r cyfrylw gyfrei-thieu? Neu,o ba fan y calwd hyn o ozchymyn: Digon ffol oedd ben y bzenin Agelilaus,wedi cael o honaw atteb cyflawn beth ydoedd meddwl ag etwyllys Iupiter alluawg ; pan ae fo dzach-gefn at Apollo am yz bn achos,i ofyn ydoedd ef o'z bn meddwl a'i dad.Cithz ffolach o lawer fydde'n penneu ni , os ar ol i ni glywed Duw ei hun yn doedyd yn ddigon rhtwydd wzthym yn y Scrythuran glan , lle y gallom gael llawn ddealld o'i feddwl a'i etwyllys ef ; od aem-mi ar-ol-llaw (fegis na bae hyn yn talu dim) i geisio treio'n bachos geyz-bron Cymansa-Cyngor : yz bn agwedd a phe baem-mi'n gofyn i ddynion ai cymwys(dybygen-nhwy)plw'z peth y mae Duw'n ei dybied yn gymwys ; Neu,ofyn ai gwiw gan ddynion,dzwy eu halwurdod nhwy,wneuthyz gozchmynion Duw'n gymeradwy . Pam , y dollwg , ai nid Gwir ydyw'r gwir, neu nid Duw ydyw Duw, oddieithz i'r Cymansa-Cyngor fynny erchi hynny? Ne y buale Crist yn Darpar y cyfrylw

Plutar-
chus.

cyfrytu belynt o'z dechzeuad, ag na wnae-
the fo na dyscu, na doedyd dim o anfodd yz
Escobion, eithz cymmwyso'i athzawiaeth
wzth fodd Annas a Chaiphaz, ple y buase
ynte'r ffydd Cristnogawl y pzyd hyn: neu
pwy, fyth, a gofse glywed pzegethu'r C-
fengyl? Pedr Abostol (yz hwn fydd fyny-
chach yngenau 'r Pab ag yn cael mwy o
barch gantho nog Iesu Grist,) a safodd yn
ddigon hyf yn-nerbyn cyflegwr Gymansa-
Gyngor, gan ddoedyd may cymmwyssach
pdyw ymufuddhau i Dduw, nag i ddyni-
on. Pawl Abostol, hefyd, ar ol iddo bntwaith
dderbyn yz Cfengyl yw galon, a hynny
nid oddi wzth ddynion, na thzwy waith
dyn, eithz dzwy elwyllys Duw 'n bnig, ni
cheisiodd ef gymryd cyngor gan gnawd a
gwaed, na dwyn y matter geyz-bron ei
gerynt a'i frodyz; ond ef aeth yn gyflym i
Arabia i bzegethu'r dirgeledigaethen sanc-
taidd dzwy alwurdod Duw.

Yn wir, nid ydym-mi 'n dirmygu cyng-
horau, na chymansaeu, na chyd-ddadlennau
Escobion a gwyz dyscedig; ag ni ddarfu
i ni wneuthyz, y chwaith, mo'z hyn a
wnaethom, yn ollatol heb Escobion, a heb
Gyngor. E ddarfu dzwy hir ymgynghori
gwbl-ddadlen am yz achos melwn Par-
lament lluosafwg ag melwn cyflawn

Deffynniad Ffydd

*condem-
nio.

Cymanfa. Ond am y Cymanfa-Cyngoz y mae'r Pab Pius yn cymeryd arno ei dyfyn yz amser hwn, lle yz ydis yn * euogfarnu, mo2 eb2wdd, yz rhai ni chofiant na'u galw, na'u gweled, na'u clywed; halodd yw dychymig beth a ellir edrych amdano, a pheth fydd i'w obaith o'z fath Cyngoz.

Yn welodd Nazianzen gynt yn y fath Cymanfaeu a'r rhain, fod gwy2 mo2 ddall ag mo2 gyndyn, a chweddi ymroi cymaint i'w meddylieu eu hun, may ceisio goz fod yz oeddynt, chwaethach na cheisio' 2 Gwiri- onedd ef a dzaethodd yn gyhoeddedig na welle fo er ioed ddiben dayonus o bn o'z Cymanfa-Cynghozau. Beth a ddoede fo pe bas ef fyw yn yz amser ymma, wrth ganfod, a gwybod, trin a dichellion y gwy2 hyn? Derwydd, er bod calyn pleidiau y p2yd hynny, etto yz oeddidd yn gwrando achos pob plaid, ag yn gwrthladd amryfys- sedd hynod pob plaid, d2wy eiriol fodd a bodlondeb pawb. P gwy2 hyn, nhwythau, ni fynnant na bod yn rhydd diwyn yz achos i seton dadl, na chwaith netwid diun amry- fysedd er maint fyddo.

Canys en harfer nhwy ydyw ffrostio yn ddigwilydd na ddichyn en heglwys nhwy syzthio melon amryfysedd; nad oes ddim
bai

hai yn thi; ag nad rhaid iddynt roi'r gozeu i ni mewn dim. Peu, od oes fai, yz Escobion a'r Abbadeu a ddylent fod yn farnu iwy arno; oblegid nhwy piau cyf-bniolwri achossion, a hwynt-hwy ydynt Eglwys Dduw. Medd Aristoteles ni ddichyn di-nas fod o blant gozdderch: Eithz pwy bn a wna Eglwys Dduw ai gallu bod o'z gwyz hyn ai peidio, ystyriant hwy hunain. Diau, nad yw'z Abbadau gyfreithlaton Abbadau: na'r Escobion, chwaith, Escobion naturiol. Ond nhwynt hwy yw'z Eglwys; gedwch i hynny fod: Gwzanda wer nhwy yn y Cynghorau, bydded genthy-nhwy'n bnig, alwurdod wztb ddadl i wneuthyz a fynnon: Etto'n yz ben amser pan oedd Eglwys Dduw'n cael ei cho-ledd a'i llywodzaethu'n dda iawn, (o chyf-fedlir hi a'u heglwys nhwy) yz oeddidi (medd Ciprianus) yn galw henuriaid, a Diaconiaid, a syzn o'z cyffredin bobl hefyd, ag yn eu gwneuthyz nhwy'n gydna-byddus ag achossion eglwysig.

Eithz beth od yw'z Abbadeu, a'r Escobion hyn, heb ddim gwybodaeth genthynt? Beth, od ydyn-nhwy heb ddeallid pa beth yw crefydd, na pha fodd y dylem-mi feddiwl am Dduw? Beth o darfu pa-llu llaferydd a glwenidogaeth y ddeddf

Deffynniad Ffydd

yn yz offeirïaid, a phallu cyngoz befyd yn
 yz Henuriaid : Beth (fal y doedodd y Pzoph-
 phwyd Micheas) os nos fydd iddynt yn
 lle gweledigaeth , a thywllwch yn lle
 pzophwydoliaeth : Peu (fal y doedodd y
 pzophwyd Esay) od yw holl wilwyz y ddi-
 nas wedi mynd yn doall : Beth o diflasodd
 yz halen gan golli ei hallter : Ag (fal y doe-
 dodd Crist) na thâl ef ddim, ie, na thâl ef
 mo'i dafu i'r dommen ?

Wlele, etto , nhwy a fynnant ddwyn
 pôb peth geyz bron y Pab , yz hwn ni doi-
 chyn gam-gymryd dim . Pn gentaf ,
 llymma ynfydwydd mawr yw hyn , dy-
 bïed fod yz Pspzwd glan yn bedeg yn gyl-
 lym o'z Cymansa-Cyngoz i Rufain, fegis
 o bae ef yn ammeu , neu'n rhuffo mewn
 dim, y galle ef gymryd cyngoz gan ni wn
 i pa yspzwd arall a fae a mwy o ddysc
 gantho nog ef . Hertwydd, os felly y mae'r
 belynt, pa raid fuale i gynnifer o Escobïon
 dzyw gymaint o dzaul , a chybyd teithïau,
 gynnpyll Cymansa 'r pzyd hyn yn-nhref
 Tridentum? Synhwyzolach, a gwell fuale,
 neu ynte byzrach , a chymwylach fuale,
 ddwyn y cwbl geyz-bron y Pâb , a myned
 yn unïon deg, i geisio ateb a chyngoz gan
 ei ddwyfron fendigaïd ef . Pn ail peth, ang-
 bysiownder mawr ydyw coethi'n bachos ni
 oddi

oddi lwzth cynnifer o Escobion, ag Abbadeu
 a'i ddwyn o'z diwedd i gael ei dzeio geyz
 bzon vn*glwz yn vnig; yz blwn wz, yn en* * Pâb
 wedig, a ddarfu i ni ei gyhuddo o ddzyg- Rhufain.
 campeu erchyll, ag y mae ef etto heb atfêb
 i'r hawl: yz blwn wz hefyd, sydd wedi 'n
 blwz ni 'n euog (heb farn gyfreithlon) cyn
 cael onom na'n gallw, na'n glwzando.

Beth meddwch, ai tybied may dychymig
 yz ydym y petheu hyn? Onid dymma he-
 lynt y Cymansa-Gynghozan yz yd hyn?
 Ond ydis arfer o symmyd yz holl ddadl
 o'z Cymansa-Gyngoz, a'i ddwyn ger-bzon
 y Pâb yn vnig? A megis na ddarfuesid (yn
 ei herwydd) ddibenny dim dzyw farn a
 chyftundeb cynnifer o wyz, y mae'n rhydd
 iddo ef yn vnig, ychwanegy, newid, llei-
 hau, di-ddimio, gollod yn gymeradwy,
 rhyddhan, a chaeth-rwymmo beth bynnag
 a fo elwyllys gantho fo? Ag onid e, geirieu
 plwy, ynte, yw'r rhain; a pham y darfu i'r
 Escobion a'r Abbadeu yn hwyz o amser o-
 phenny 'z Cymansa-Gyngoz diwaethaf
 yn-nrhef Tridentū gan ddoedyd y geirieu
 hyn: Namyn bod yn rhag-gadwedig bob
 amser Awdurdod yr * eisteddfa Aposto- * Sef yw
 laidd? ffen, pam y darfu i'r Pâb Paschalis hynny aw-
 scrifenny moz falchiaidd o honatw ei hun, durdod y
 fegis (medd ef) allu o Gymanfa-Gyngor Pâb ei hun.

Deffynniad Ffydd

De electi-
one & c-
lecti pote-
state, cap.
Signifi-
casti.

yn y byd roi rheoledigaethu i Eglwys Ru-
fain; gan gaffael o'r holl Gymanfa-Gyng-
horau eu grym a'u gwneuthuriad drwy
awdurdod Eglwys Rufain: Ag ymhob or-
dinhâd a wnelo'r Cymanfa-Gynghorau,
bod yn rhag-gadwedig awdurdod Pâb
Rhufain? Dymnnant hwy i'r pethen hyn
sefyll mewn grym, i ba ddeunydd ynte yz
ydis yn dylun Cymanfa-Gynghorau? Dd
tu arall, os yn bethen diffwrth y maent
yn cymeryd yz rhain, pa ham ynte'r ydis
yn eu gadel nhwy yn llyfreu'r gwyz hyn,
segis yn gwbl safadwy?

Hieron.ad
Euagrium

Bio felly wrth hynny, moestoch fod
Pâb Rhufain yn unig yn bwrch no'z Cy-
manfa-Gynghorau; sef yw hynny, ge-
dwch fod bn deryn yn fwy no'z cwl;
moestoch fod onatw ef yn alluocach, ag
yn ddoethach na'r holl blaid o'z eiddo.
Ag yn-nerbyn gwaethaf i Hieronimus,
moestoch fod awdurdod (Rhufain) bn ddi-
nas, yn fwy nog awdurdod yz holl fyd.
Beth, ynte, os y Pab ni wyz oddi wrth
hyn; ag na ddarllenodd ef er ioed na'r
Scrythurau glan, na llyfreu'r ben Dadeu,
na'r Cynghorau o'z eiddo i hun chwaith?
Beth o bydd ef yn dal gyda'r Arria-
naid fal yz oedd y Pâb Liberius gynt?
Peu i fod ef a meddiwl erchyll gantbo
yn

yn tybied yn ffrwnt anheilwng o'2 by-
wyd a ddaw, ag o ddi-farwolaeth y2 e-
neidieu, fal y2 oedd Pâb Ioan, yn tybied,
o setwn y2 ychydig o flynyddoedd aeth
heibio?

Peu, o ran gallu onaw gynnyddu ei
orzuchafiaeth ei hun, beth os llugru a ffals-
dori a wna ef y Cynghozan eraill, fal y
glwnaeth y Pâb Zosimus am y Cyngoz
Nîcenum gynt, a doedyd ddarfod i'r Ta-
deu sanctaidd wneuthy2 ag ordeinio y pe-
theu ni feddylodd eu calonneu nhwy er
ioed? Ag ar hyder allu onaw ef gael
llawon rwyfsc alwddod, beth o chynnig
ef gam a throwlodd i'r Scrythurau glan
megis (medd Camotensis) y2 oedd Pa-
bau Rhufain arfer o'i wneuthy2 yn fy-
nych? Beth o glwsthyd ef y ffydd Crist-
nogawl, a mynd yn apostata, fal y glwn-
aeth llawer Pab, medd Liranus? Etto er
byn y gyd, ai tybied y daw'2 Wspryd glan
yn gyflwm i daro 'i ddwyfron ef, ag en-
nyn goleuni i'r Pab o'i anfodd; ie, er-
byn diolch iddo, fal na allo fo gam-gym-
ryd na cham-wneuthy2? Ai eso, yn
y man, a fydd pen ffynnon y2 bntolw-
der? ag a geir holl dzyfsoz doethineb, a
glwybodaeth yntho ef, wedi eu rhoi i
gadw segis mewn cist? Peu, os byn

Deffynniad Ffydd

nid yw yntbo, a ddichyn ef ynte, roi barn gyfiawon gymwys yn achostion o'r maint hyn? Neu, os esof ni ddichyn farnu, a fyn ef er hynny ddwyn pob peth geyr ei fron ef yn bnig?

Cithr beth meddlwch, os yw dadleyddion y Pab, a'i Abbadeu, a'i Escobion, yn ddi-ragrith wedi ym-ddangos yn gwbl-ely-nion i'r Cefngyl, heb fynny gweled mo'r peth a welant, gan wneuthyr traws-am-harch i'r Scrythurau glan? A'u bod nhwy iwrth weled a gwybod, yn llugzu, ag yn llwy'r ddiwyno gair Duw, gan gam-droi a dirnad i'r Pab d'wy annuwiol weni-aith y pethau a ddoetpwyd yn ddiau, ag yn bziodol iawon, am Crist ei hun, ag ni ellir melwn modd yn y byd ddenalld m'o-nynt am neb arall? Beth o doedant may'r Pab yw pob peth yn ollafol, ag b'wch ben y'r holl betheu? Neu allu onaf ef wneuthyr pob peth ag allo Crist: ag may'r bn farn-cistoddfa, a'r bn Gynghozfa sydd i'r Pab ag i Crist? Neu may'r Pab yw'r Goleuni b'wnnw a ddeue i'r byd? M'r hyn eirieu a lafarodd Crist amdano'i hun yn bnig; a h'fyd may d'wng weithredw'r yw p'wy bynnag a gilio, gan ochel y goleuni b'wnnw? Neu, ddarfod i'r holl Escobion eraill dderbyn o gyflawnder y Pab? Ar
fyrr

Host. Cap.
Quanto.
Abbas
Pano. de
elect. cap.
venerabi-
lis.
Cornelius
Episcopus
in Conci-
lio Tri-
dentino.
Duran-
dus.

fŷr o eirieu, beth o glwnant hwy reithieu
 a deddfau yn gwbl wŷthwyneb i wir air
 Duw, a hynny, nid yn guddiedig, eithr yn
 gyhoeddedig ag yn amlwg: etto, ai ang-
 henthaid ydyw, yn y man, may Cŷfengyl
 yw beth hynnag a ddoetto'z gwy? hyn? Ai
 nhwy ydyw llu Duw? Neu a fydd Crist
 yn eu plith nhwy yno gar-llaw? A leinw'z
 Pŷpŷd glan yn eu tafodeu nhwy, neu
 allant hwy ddoedyd yn ddi-ffuc, Yr yspryd
 glan a ninne a dybiaffom fal hyn? On wir,
 ni rullodd Petrus a Soto, a'i gydyrnaeth
 Hosius ddoedyd fod Pŷpŷd Pŷrophwydo,
 liaeth, a'r Pŷpŷd glan, ag Pŷpŷd y Cŷwi-
 rionedd, gan y Cŷngoz hwnnw yn yz hwn i
 barnwyd Crist i'w farfolaeth. Ag nad yz vn
 o'z ddau, nag anwir, nag ofer chwaith, oedd,
 y peth a ddoedodd yz Cŷcobion hynny, Y
 mae gennym-mi Gyfraith, ag wrth y Gyf-
 raith honno ef a ddyle farw; a darfod iddynt
 wŷth ddoedyd hynny farnu gwirionedd y
 farnedigaeth. Herwydd felly medd Hosius,
 ag may barn gwbl-gyfiawn oedd yz
 hon a rofwont gan lefaru fod Crist yn hae-
 ddu marwolaeth. P mae'n rhyfodd, dyby-
 glwn'i, na ddichyn y gwyz hyn ddoedyd
 dŷostynt eu hun, ag ymddyffyn eu bachor,
 ond rhaid iddynt hefyd gymryd plaid gy-
 da'g Annas a Chaiphas. Canys y rhai a

Hosius
 contra
 Brentium
 lib. 2.

Deffynniad Ffydd

nid yw yntho, a ddichyn ef ynte, roi barn gyfiawon gymwys yn achostion o'r maint hyn? Neu, os esof ni ddichyn farnu, a fyn ef er hynny ddiwyn pob peth geyr ei fron ef yn bniig?

Cithr beth meddiwch, os yw dadleyddion y Pab, a'i Abbadeu, a'i Escobion, yn ddi-ragrith wedi ym-ddangos yn gwbl-ely-nion i'r Cŷngyl, heb fynny gweled mo'r peth a welant, gan wneuthyr traws-amharch i'r Strythurau glan? A'u bod nhwy iwrth weled a gwybod, yn llugzu, ag yn llwy'r ddiwyno gair Duw, gan gam-droi a dirnad i'r Pab dylwy annuwiol weni-aith y pethau a ddoetpwyd yn ddiau, ag yn bziodol iawon, am Crist ei hun, ag ni ellir melon modd yn y byd ddenalld m'o-nynt am neb arall? Beth o doedant may'r Pab yw pob peth yn ollafol, ag blwch ben yr holl bethau? Neu allu onaf ef wneuthyr pob peth ag allo Crist: ag may'r bn farn-eisteddfa, a'r bn Cynghozfa sydd i'r Pab ag i Crist? Neu may'r Pab yw'r Goleuni bwnnw a ddeue i'r byd? M'r hyn eirieu a lafarodd Crist amdano'i hun yn bniig; a hefyd may dylwg weithredw'r yw pwy bynnag a gilio, gan ochel y goleuni bwnnw? Neu, ddarfod i'r holl Escobion eraill dderbyn o gyflawnder y Pab? Ar

fyr

Host. Cap.
Quanto.
Abbas
Pano. de
elect. cap.
venerabi-
lis.
Cornelius
Episcopus
in Conci-
lio Tri-
dentino.
Duran-
dus.

fyrr o eirieu, beth o gwnant hwy reithieu
 a deddfau yn gwbl wrthwyneb i wir air
 Duw, a hynny, nid yn guddiedig, eithr yn
 gyhoeddedig ag yn amlwg: etto, ai ang-
 henhaid ydyw, yn y man, may Cefngyl
 yw beth bynnag a ddoetto'r gwyb hyn: Ai
 nhwy ydyw llu Duw: Neu a fydd Crist
 yn eu plith nhwy yno gar-llaw: A leinw'r
 Pŷpŷd glan yn eu tafodeu nhwy, neu
 allant hwy ddoedyd yn ddi-ffuc, Yr yspryd
 glan a ninne a dybiaffom fal hyn? On wir,
 ni rullodd Petrus a Soto, a'i gydyrnaeth
 Hosius ddoedyd fod Pŷpŷd Pŷophwydo,
 liaeth, a'r Pŷpŷd glan, ag Pŷpŷd y Cwi-
 rionedd, gan y Cyngor hwnnw yn yz hwn i
 barnwyd Crist i'w farfolaeth. Ag nad yz un
 o'r ddau, nag anwir, nag ofer chwaith, oedd,
 y peth a ddoedodd yz Escobion hynny, Y
 mae gennym-mi Gyfraith, ag wrth y Gyf-
 raith honno ef a ddyle farw; a darfod iddynt
 wrth ddoedyd hynny farnu gwirionedd y
 farnedigaeth. Vertwydd felly medd Hosius,
 ag may barn gwbl-gystawon oedd yz
 hon a rofwont gan lefaru fod Crist yn hae-
 ddu marwolaeth. P mae'n rhyfedd, dyby-
 glwn'i, na ddichyn y gwyb hyn ddoedyd
 dzoſtynt eu hun, ag ymddyffyn eu bachor,
 ond rhaid iddynt hefyd gymryd plaid gy-
 da'g Annas a Chaiphas. Canys y rhai a

Hosius
 contra
 Brentium
 lib. 2.

Deffynniad Ffydd

ddoedant may Cyngo2 cyfiatwn cyfreith-
 latwn ydoedd hwnnw yn y2 hwn y barn-
 wyd mab Duw i wzadwyddus farfolaeth:
 pa Cyngo2, ynte, gan hynny, a allwant
 hwy'n dd2wg ag yn anghyfiatwn? Ag etto
 y cyfryw fath yw eu Cynghozan nhwy
 gan-mwyaf y gyd, na allent hwy amgen
 no llefaru hyn am y Cyngho2 hwnnw a
 gynhaliodd Annas a Chaiphas. Cith2, a
 gatwn-ni ddi-wygiad ar y2 Eglwys gan
 y glwy2 hyn, y2 rhai ydynt euog eu
 hunain, a barnwy2 hefyd? Ai tybied, y
 lleihaant hwy ddim ar eu balchder, a'u
 chwant i ddwyn rhwyf? A fwrziant hwy
 eu hachos i law2, neu a farnant hwy yn eu
 herbyn eu hun may rhaid iddynt beidio a
 bod yn Escobion anyscedig, peidio a bod yn
 folieu muscrell, peidio a phen-turra offei-
 riadethen, peidio ag ymddwyn eu hunain
 fal Twysogion, a pheidio hefyd a rhyfela?
 Ag am y2 Abbadeu, y2 rhai ydynt antwy-
 l2d-feibion y Dab, ai tybied y barnant
 hwy, may carn lleid2 yw'2 mynach, nid
 ennpyllo'i fywyd ei hun. Pen, nad rhydd
 adel i'r cyfryw ddyn fyw, nag melon tref,
 nag yn y wlad, nag ar gynhaliaeth eraill?
 Pen, may dyledus i fynach o2wedd ar y
 ddatar, a byw'n galed ar lyffieu, a phys,
 myfyrion ddysfal, dableu duwioldeb, glwe-
 ddio,

ddio, gweithio a'i ddwylaw, a pharatto'i
 hun i weinidogaeth y2 Eglwys: yn wir, y2
 bn agwedd fyddde disgwyl gan y Pharise-
 aid a'r Scrifenyddion adnewyddu teml
 Dduw, a'i dad-roddi i ni'n dy gweddi, o D-
 gos ladzon. C fu rai onynt eu hun a feiasont
 ar lawer o amryfysedd yn y2 Eglwys: nid
 amgen no'2 Pâb Adrianus, Aneas Syluius,
 y Cardinal Pool, Pighius, ag eraill, fal y
 mynegasom-mi o2 blaen. Phwy a gynha-
 liasant Cyngo2 wedi hynny yn-rhes Tri-
 dentum lle y2 ydis wedi dyfyn Cymansa-
 Cyngo2 y p2yd hyn. Pna y daeth ynghy-
 lawer o Escobion ag Abbadeu, a rhai eraill
 rheidol. Pno y2 oeddyn-nhwy w2thynt eu
 hunain; beth bynnag a wneleant, nid oedd
 neb i ddoedyd gair yn eu herbyn; oblegid e
 ddarfuafe iddynt gau allan a gwahardd o'u
 Cymansa y sawl oedd o'n plaid ni. Pno y2
 eisteddasant hwy yngôd chwe-blynedd, a
 llawer o ddisgwyl oedd arnynt. Pn y chwê-
 mis cyntaf, nhwy a o2deiniasant lawer o be-
 theu yn rhith angenrheidiol, yngylch y gyl-
 segr-lâ D2indod, y Tâd, a'r Mab, a'r Ysryd
 glân: a'2 o2deiniadeu hynny oeddynt ddulwi-
 ol yn siccy2, ond nid oedd cyn rheitied w2-
 thynt y2 amser hwnnw. Cith2, yn y cyfam-
 ser, o gymaint âryfysedd goleu di-ymgudd,
 y2 hyn a ddarfuafe iddynt ei gyfaddef mor

Deffynniad Ffydd

fyfych; moelwch weled pa bn plwnc a fu
gwisw genthynt ei ddi-wygu? oddi wrth
pa bn fath ar addoliaeth eulynod y dech-
welasant hwy? bobl? Pa bn plwnc o
Gam-grediniaeth a ddileuasant hwy? Pa
bn darn o'u trowsedd a'u balch-wchder a
leiasont? Rhag na bae'r byd bellach yn
gweled may cyd-fwziadaeth, ag nid cyng-
or yw? Gynanfa hon; a bod y? Escobion
a ddarfu i'r Pab alw yngbyd y pryd hyn
wedi rhoi mowz-llwff ffyddlondeb ag u-
fudd wasanaeth iddo, ag na wnelont hwy
byth ddim ond a fo'n rhyngy bodd iddo ef,
a chynnyddiad i'w a'wburdod, fal y mynne
sfo 'i hun: Peu, nad ydyw fwy genthynt
am rif y salw sy'n doedyd gyda nhwy, nog
am y peth a doetto 'z salw hynny; Pen,
nad oes ond y trecha treisied, ar gwanna
gwaedded.

Ag am hynny, ni a wyddom ddarfod i
lawer o wy? da, ag Escobion catholic, a
ros gartref, a pheidio a dyfod i'r cyfryw
Gynanfaeu, lle y bydde 'r fath amlwg
ddilyn pleidieu, a gwasnaethu turnau:
oblegid di-ammeu oedd genthynt, na by-
dde iddynt onid colli eu poen heb wneu-
thy? lles yn y byd, gan weled a gwyrbod
fod wynebaw a meddyliu ei dygalligion
moz ollawl i'w herbyn. Pan ddyfynwyd

Atha-

Athanasius yn enw'z Pmerod2, i ddyfod i'r Theodo-
 Gynanfa-Gyngoz yn Cæsarea, ef a nag- rectus lib. 1
 caodd ddyfod er mwyn gwybod onatw'n cap. 28.
 hyllys od ae ef yno, y gozfydde iddo fod
 ym-myst ei elynion llidiog. P2 bn Atha-
 nadius hefyd pan ddaeth ef i'r Gyngoz yn
 Syrmium, a gweled o honatw ymlaen-llaw
 wrth gas a dygallodd eu elynion, pa helynt
 a geid yno, ef a barodd cludo'i ddod2efn ag
 aeth ymaeth yn gyflym. Er i'r Pmerod2 Hist. Tri-
 Constantius melwn pedwar llythyr 2 o2chy, par. lib. 10.
 myn i Ioan Chrisostom ddyfod i Gynanfa, cap. 13.
 fa-Gyngoz y2 Arriaid, etto ef a d2igodd
 gartref ag a beidiodd a dyfod. Pan oedd
 Maximus Escob Caer-Selem yn eistedd yn Eusebius
 y cyngoz Palestinum; y2 benturiad Paph- lib. 1. ca. 17
 nutius a'i cymerth ef gerfydd ei law, ag
 a'i harwenodd ef allan gan ddoedyd fal
 hyn: Nid rhydd i ni gyd-ddadleu â gwyr
 annuwiol, y petheu hyn. Hefyd ni ddoe Tripar.
 Escobion y Dwyrain ddim i'r Gyngoz Sozomen.
 yn Syrmium, wedi clywed onynt bntwaith li. 5. ca. 15.
 ddarfod i Athanasius fynd ymmaeth oddi
 yno. Cyrillus a scrifennodd llythyr2eu, i
 nol rhai d2ach-gefn oddiwrth Gynanfa-
 Gyngoz y rhai a elwid Patropassiani. Pau-
 linus Escob Treuirensis a llawer eraill a
 wrthodasant ddyfod i'r Gynanfa-Gyng-
 oz ym-Mylan, pan wybuont hwy pa d2in

Deffynniad Ffydd

a llywodzaeth yz oedd Auxentius yn ei gynnal yno. Werwydd nhwŷ a wellfont may ofer oedd iddynt fyned i'r man lle yz oedd trechach cyd-bleidio na chyd-resymmy: a lle yz oedd Dadl ag ymryson, nid am bniatwn farn yz achos, eithz plwŷ oedd fŵya 'i blaid a' i gymeriad.

Ag er bod iddynt y cyfryw elynion yn llawn cas a chyndynrwydd, etto, o'z hyn lleiaf, nhwŷ allasent gael rhyddid i adzodd ei meddylieu yn y Cymāsa-Cyngoz. Dnd yz olwz' on gan na chaiff neb onom-mi nag eistedd, nag ymddangos bnwaith yn eu

**Seneddaw.* *heisteddfaen nhwŷ, na gallu chwaiŷ cael ei wzando'n hynalws: a chan fod cēnaden'r Pab, y Patrierch, Archescobion, Escobion, a'r Abbadau (y gyd wedi cyd-fŵziadu, y gyd yn yz bn-rhyŷ affaith, y gyd wedi tyngu'r bn llwŷ,) yn eistedd melwn Cyngoz wzthynt eu hunain, ag alwurdod gen- thynt eu hunain i lunio'z ozdinhaad a fyn- nont: ag etto yn y diwedd wedi darfod iddynt wneuthyz gozeu ag allont, gorfod onynt fegis na wnaethent ddīm, ddwyn a darostwng eu holl farnedigaetheu i etwyllys y Pāb i'w rholi wzth ei chwānt ef ei hun; fal y gallo fo o bonatw ei hun lasaru ei farn ef, (yz hwn a ddyle 'n rhagozach wneuthyz atteb i'r achwyn sydd arno:)

A hefyd, gan ddarfod dŵyn ymmaeth o
 Cymansa-Cyngo2 y2 hen rydib Cristno-
 galwl a fae gymbesur ei bod yn enwedig
 ymhob Cyngo2 Cristnogaid : Er mwyn
 y2 holl achosion hyn (medda'i) ni ddyl
 le gwy2 doethion duwiol mo2 rhyfeddu
 wneuthy2 onom-mi 'r p2yd hyn, yn y2 bn
 modd ag y gwelant ddarfod i gynnifer o
 Dadeu ag Escobion catholic wneuthy2
 gynt yn y cyffelib achos : sef, fod yn well
 gennym aros gartref, a rhoi'r clwbl ar
 Dduw, chwaethach na chymeryd hir-daith
 arnom, i fynd yno iŵ Cymansa nhwy, lle
 ni chynhwysir mo'nom a lle ni thycia
 dim ar a wnelom : A hefyd lle ni allwn-
 ni gael mo'n gw2ando chwaith, lle nid
 ydis yn gwneuthy2 ond gwaŵarŵch am
 ben cennadw2i Thwysogion, a lle'r ydis
 wedi 'n condemnio ni cyn treio'n bachos,
 fegis darfod ymlaen-llaw wneuthy2 pen
 a threfn ar bob peth.

Amdanom eyn hun, nyni allwn ddioddef
 yn llariedd, ag yn llonydd, y cam rydis
 yn ei wneuthy2 a ni : eith2 pam y maent
 yn gwahardd Bzenhinoedd Cristnogawl
 a Thwysogion duwiol o'u Cymansa ?
 Pam y maent mo2 afroŵiog, neu ynte
 o wir gas, yn eu gadel nhwy allan, heb
 fynny iddynt gael gwybodaeth yn y

Deffynniad Ffydd

byd am achos y Grefydd Cristnogatol, na
deallb cyflwz eu heglwysf; megis nad
Cristnogion m'onynt, neu na wyddant
ddim oddi wrth y fath beth: Peu, o diu wydd
i'r Bzenhinoedd a'r Twysogion hynny
ddangos eu halwdu: bod gan wneuthy2 y
pethen a allant, y pethen a ozchmynnodd
Dduw iddynt, y pethen a ddylent, a'r pe-
then a wyddom-mi a wnae bzenhin Da-
fydd, bzenin Solomon, a'r holl diwysogion
da gynt: sef yw hynny, es nhwy (tre fo'2
Pab a'i Bzelafiaid, y naill ai'n cyscu
metwn diogi, neu ynte 'n gwrthbladd pob
dayoni) a fustachant dzythyll'wch y2 offei-
riaid, gan eu gy2ru nhwy i'w gwaith, a'u
cadw yn eu dyledus swydd: Peu, es y Bze-
hinoedd a'r Twysogion a swiziant i lawz
Eulunod, a delwau; Peu, a dzoant heibio
Gau-grediniaeth, dan oflod dzachgefn
metwn bzaint, ag adnewyddu, gwir Gre-
fydd a gwasanaeth Dduw: yna pam y
mae arfer y Pab a'i blaid o weiddi 'n groch
arnynt, a doedypd eu bod nhwy'n bwrw pob
peth ben-dza-mwngl dzyw ymwithio i
feton swyddau gwy2 eraill; a'u bod nhwy
yn gwneuthy2 llwy2 warth a gwzad-
wydd: Pa ddarn o'2 Scrythur-lan sy'n
gwahardd Twysog Cristnogatol o gael
hysbysrwydd yn y cyfryw achosion: Pwy
onid

onid nhwŷ hunain er ioed a wnaeth y fath
gyfreithieu ?

Phwŷ a ddoedant, y scatfydd, ddarfod i
Dwysogion a Phenaduriaid llyg ddyscu
pa fodd y triniant lywodzaethen cyffredin,
a rhyfel ; eithz nad ydyn-nhwŷ 'n deallu
dirgeledigaethen crefydd. Os gwir hynny,
beth amgenach no Bzenhin a Thwysog,
ydyw'r Pâb y pryd hyn ? Beth ydyw'r
Cardinaliaid , yz rhai ni allant fod am-
genach no meibion Bzenhinoedd a Thwys-
ogion : Beth amgen yw'r Patrieirch, a'r
Archescobion fynychaf , a'r Escobion , a'r
Abbadeu : Beth ydyn-nhwŷ y gyd ymren-
hiniaeth y Pab y pryd hyn , onid Dwys-
ogion bydol , onid Duciaid , onid Feirll , a
chynnulleidfao o wyz glwchion ar eu hol , i
ba le bynnag yz elont , melwn cadwyni a
cholerau aur y rhan fynychaf ? Iweithie e
fydd genthynt fath a'r dylawliadeu godi-
datwg , croeseu , colofneu , heriau , mitreu
* pallau , yz hyn uchder ni bu er ioed gan
yz hen Escobion, Chrysostomus , Augusti-
nus , ag Ambrosius . Ond aed hyn y gyd
beibio ; beth y maent hwy 'n ei ddyscu ?
beth y maent hwy 'n ei ddoedyd ? Pa beth
y maent hwy 'n ei wneuthy ? Pa fodd y
maent yn byw , fal y bae weddaidd nid yn
bnig i Escob, eithz i ddyn Cristion : ydyw

* SIMULAN.

Deffynniad Ffydd

gymaint gozchell wrth bynny i wr
ddwynn stil ofer , ag na bae ond newid
dillad, a chael yn y man, ei alw 'n Escob :

Yn wir, os rhoi 'r cwbl a wneid dan eu
rhol a 'u llywodzaeth nhwyn'n bnig , y
rhai ni wyddant , ag ni fynnant wybod
ddim oddi wrth y petheu hyn , ag nid
pdynt yn gwneuthy2 gwerth hatling o
bzis ar bn plwnc o Grefydd, oddieith2 am
a berthyno i'w bolieu ag i'mgyseddach : a
hefyd os nhwy 'n bnig a wneid yn farn-
wy2 , ag fal gwy2 deillion a ossodid i wi-
lied ar ben tw2 : D2 tu arall, o gozfydde i
Dwyflog Cristionaidd cyfiowngall sefyll
fal cyff , ne balwl , ag na bae rydd iddo
melwn Cymansa-Gyngor adzodd na'i farn
na 'i feddwl , eith2 yn bnig (fal bn a fae
allan o'i bum syñwy2) disgwyl beth a fyn-
nent ag a barent hwy : a derbyn yn gyme-
radwy eu gossodigaetheu nhwy : (dan gy-
fllwmi dzwy ddallineb beth bynnag ar-
chent, er maint cabledigaeth ag annuwiol-
deb fydde , ie pettent yn erchi iddo llwy2-
ddestrywio 'r holl Grefydd , ag eilwaith
groes-boelio Crist ei hun ,) Efydde hyn-
ny'2 fath dzowfodd, a dirmyg, a balchder,
ag anrhaith, na doyle Dwyflogion plwyllus
Cristnogawl na 'i gyd-ddwyn na chyd-
ddiioddef mo 'naw.

Pam

Pam a dolwg, a ddichyn Annas a Chai-
 phas ddeald rhol a llywodzaeth, ag ni
 ddichyn bzenhin Dafydd, a bzenhin Eze-
 chias? Ai rhydd i Cardinal a fo rhyfelwz
 ag yn llaw chwant gwaed, eistedd melwn
 Cymansa-Cyngor, ag nid ydyw rydd i
 merod2 neu i Frenin Cristnogawl? Diat
 nad ydym-mi 'n rhoi mwy rhyddid ag awo-
 durdod i 'n Pennaethiaid nog a wyddom
 fod wedi caniatfau iddynt yn y Scruthur
 lan, a hefyd wedi ei gadarnhau iddynt
 d2wy samplen ag arfer y llywodzaethau
 cyffredin gozef. Herwydd heblaw rhodd
 o Dduw bob un o ddwy lech y Gorchmyn-
 nion dan ddwplaw bob Twyslog ffydd-
 lon, megis y galle efo ddealld fod yn per-
 thyn y llw swydd ef, nid yn bnig achosion
 llyg, eith2 hefyd petheu cyfleg eglwys-
 sig: heblaw hefyd fod Duw 'n fynych
 d2wy ei Bzophwydi 'n erchi'r Bzenin,
 yn anad dim, do2ri y llwynau, b2wz i
 law2 a d2yllio delwau ag allo2au'r Culu-
 nod; a scrifenny llyfr y ddeddf iddo 'i
 hun: a heblaw doedyd o'2 Bzophwyd E-
 say may rhaid i'r Bzenhin fod yn ymddi-
 ffynnw2 ag yn dad-maeth i'r Eglwys:
 Heblaw hyn y gyd (medda 'i) ni a wellwn
 w2th ddarllen ystoziaeu a samleu'r amse-
 roedd gozef, ddarfod i bob Twyslog dutwiol

Deffynniad Ffydd

er ioed wneuthy2 cyfri fod gwenidogaeth
y2 Eglwysli'n berthynasol iu swydd ef.

Exod. 32. Moeses y2 hwn ydoedd Bennadur llyg a
thwysw2 y bobl, a dderbynniodd gen
Dduw, ag a ddododd i'r bobl. y2 holl drefn
am Grefydd ag Aberthau: ag a rodd ge-
rpydd hagr-dost i'r Escob Aaron am wneu-
thy2 y llo euraid ag am ddioddef llugru

Iosu. 1. crefydd Dduw. Iosuah hefyd, er nad ydo-
edd ef ddim amgen no Phennaeth llyg,
etto hwyn gynta'g y darfuase i Dduw ei
ddewis ef a'i ossod yn lylwodzaethw2 ar
y bobl, ef a gafodd orchmynnion yn en-
wedig ynghylch crefydd a gwasanaeth

1. Chr. 13. Dduw. Ar ol darfod i frenhin Saul anuw-
iol wneuthy2 llwy2 ddifrod ar y2 holl
Grefydd, bzenin Dafydd a ddygodd Arch
Dduw adref dzach-gefn; sef yw bynny, ef
a ail gododd i fyny fraint crefydd; a heb-
law fodo honaw ei hun yn rhoi cyngor a
chanhozthwy i bynny o waith, ef a wnaeth
hefyd ag a ozbeiniodd Psalmeu ag Ddeu
iu canu: ef a ossododd y teuluoedd mewn
trefn; esof i hun a luniodd y2 holl wechder,
ag ydoedd (yn ei herwydd) yn ben olygw2
ar y2 offeiriad.

2. Chro. 6. Bzenin Salomon a adailadodd i'r Arg-
lwydd y deml a amcanase ei Dad Dafydd
ei hadail: a chweddi gozphen y deml, ef a
dzaeth:

dzaethodd ymadrodd odidawg geŷ bron y
 bobl yngbŷlch gwir grefydd a gwasa-
 naeth Dduw; wedi hynny ef a symmy 3.Reg.8.
 dodd ymaeth yz offeiriad Abiathar, ag a
 ossododd Sadoc yn ei le ef. Ar ol hyn, wedi
 darfod halogi'r deml yn warthus ag yn
 wzadwyddus, dŷwy ddiffieithŷch ag elceu-
 lustra'r offeiriaid; yna, Wzenin Ezechias a 2.Chro.29
 oŷchmynnodd ei glanhau eilwaith, a dŷyn
 allan o honi yz holl sothach a'r bŷynti:
 gan beri i'r offeiriaid oleuo canhwyllau,
 llosgi arogl-darth, a thŷin y cyllsegr-wa-
 sanaeth yn ol yz hen ddeddfod: Wefŷd,
 ebarodd y Wzenin hwnnw dŷynny i lawz 4.Reg.18.
 a malurio'z Saph bŷes i'r hon yz oedd y
 bobl yn gwneuthur addoliaeth annuwiol.
 Wzenin Iehosophaŷ a dŷynnodd i lawz ag a 1.Chro.17
 dozrodd yz bchelfeudd, a'r llŷynau; dŷwy'z
 hyn y canfu ef rŷŷŷtro gwasaŷnaeth Dduw,
 a dal y bobl dŷach eu cefneu melwn cam-
 grediniaeth neu llŷtuol, oddi wŷth y deml
 gŷffredin yz hon oedd yng Haer-Selem: i'r
 blwn le yz oedd yn ddyledus arnynt dŷam-
 ŷŷo bob blŷyddyn o bob man o'z deŷŷnas.
 Wzenin Iofias dŷwy ddŷfal aŷtudŷŷydd a 4.Reg.12,
 ddŷgodd a'r gof i'r offeiriaid a'r Eŷcobion
 eu dyledus ŷŷydd. Wzenin Iohaŷ a wŷth-
 laddodd dŷŷthŷllŷch a gozuch-falchder yz
 offeiriaid blŷŷteig, Wzenin Iehu a ddiheŷ 4.Reg.10.

Deffynniad Ffydd

nyddiodd y Prophwydi annutwiol. Ag o
lweuthy2 pen a'r ddwyn samplen o'2
Scripthurau glan, nynti a'stysitwn pa wedd
er pan antwyd Crist y cafodd y2 Eglwys ei
llywodzaethu yn amser y2 Efenigyl. Y2
Ymerodzeu Cristnogatol a ddysfynnent
Gymanfa-Gyngbozau o'2 Escobion gynt.
Constantinus a ddysfynnodd Gymanfa-
Gyngoz yn Niçea; Theodotius y cyntaf,
a allwodd y Gymanfa-Gyngoz yng-Con-
stantinopl; Theodotius y2 ail, a ddysfyn-
nodd y Gymanfa-Gyngoz yn Ephesus;
Martianus a allwodd y Gymanfa-Gyngoz
yngbCalçedonia. A phan adzoddodd Ruf-
finus y2 heretic Senedd neu Gymanfa-
Gyngoz, y2 hon dygale efe ydoedd yn
pwplo ar ei du ef, yna y doede Hieroni-
mus i'w w2thwynebu ef fal hyn; Mynega
(heb'2 ef) pa'r Ymerodr a orchmynnodd
galw neu ddyfyn y Gymanfa-Gyngor
honno? Y2 vn Hieronimus ym-Marwonad
Paula, sy'n crybwyll am lythyzeu'r Yme-
rodzeu y2 rhai oeddynt yn gozchymyn dy-
fyn Escobion Græcia ag Italia i Gyman-
fa-Gyngoz yn Rhufain. Yn wastad, yngod
pwm can mylynedd, y2 Ymerodz yn bnig
oedd yn peri galw a dyfyn Cymāfaeu Eg-
lwyfelig ag yn bynodi Cyngbozeu Escob-
ion. Am hyn y mae'n rhyfeddach gennym
fod

fod Pâb Rhufain mo2 anrhelymmol, y2
 hwn gan wybod onaw beth oedd a'wbur.
 bod y2 Pmerod2 tre'r oedd y2 Pmerod2aeth
 yn gwbl-gyfan, a bod hynny bellach yn
 gyfiownder cyffredinol bob Tlwylog: (yn
 gymeint a bod bzenhinoedd y p2yd hyn yn
 meddiannu amryw froudd y2 holl Pmero-
 d2aeth)etto, synny onaw ef mo2 f2r-bwy-
 llus gyfreddi 'r swydd honno iddo 'i hunā:
 a helyd ei fod ef yn tybied may w2th ddy-
 fyn Cymansa-Cyngoz, nad rhaid iddo roi
 hysbysrwydd amgenach o hynny i'r gw2
 sydd * ben Tlwylog o2 holl syd, nog a roe * Yr Ymc-
 fo i'w was ei hun. Ag er bod lledneisrwydd rodr.
 a llarieidd2wydd y2 Pmerod2 Ferdinando
 gymaint ag iddo allu dioddef hyn o gam,
 oblegid nad yw ef yn dealld yn iawn mo
 ddichellion y Pâb, etto ni ddyle'r Pâb o'i
 sandeidd2wydd gynnig mo2 fath gam, na
 chwaith gymryd iddo 'i hun swydd a chy-
 fiownder gw2 arall.

Cith2 rhyw bn a ettyb, yscatfydd,ddar-
 fod i'r Pmerod2 ddyfyn Cymansfaen, a
 Chyngozau y p2yd hynny, er mwy'n nad
 ydoedd Escob Rhufain etto wedi tyfu
 i'r maint y mae ef y2 olw2 'on; ag etto
 nid anllai, nad ydoedd y2 Pmerod2 ar-
 fer y2 amser hwnnw o eistedd gyda'r
 Escobion yn y Cymansa-Cyngho2au,

Deffynniad Ffydd

Histo:
Ecclef. lib.
1. Cap. 5.

na chwaith o ddwyn na rhwysc nag alw-
durdod yn eu plith nhwyr. Ond nid gwir-
mo hynny: Herwydd medd Theodoretus,
heblaw eistedd o '2 Pmerod2 Constantinus
ei hun gyda 'r Escobion yn y Gymanfa-
Gyngor a gynhaliwyd yn Nicea, ef a ddan-
gosodd iddynt y ffordd oren i ddealld y2
achos wrth scrifennadeu 'r Apostolion a'r
Phrophwydi. Wrth ddadleu (heb'2 ef) am
Dduwiolath, neu Ddifiniti, y mae gennym
wedi ossod o'n blaen iw ddilyn, athrawi-
aeth yr yspryd glan. Canys llyfreu'r Efen-
gylwyr a'r Apostolion, ag areithieu'r
Phrophwydi a'n cwbl hyfforddant ni, beth a
ddylem-mi dybied am ewyllys Duw. ¶
mae Socrates yn testiolaethu eistedd o'2
Pmerod2 Theodosius ymhlith y2 Escobi-
on; a mwy no hynny, fod onatw ef yn ben
rholw2 a'r y ddadl, ag may efe 'i hun a
dd2ylliodd llyfreu'r Hereticiaid, ag a osso-
dodd yn gymeradwy goel a barn y Catho-
liciaid.

Socrates
lib. 1. cap. 5

¶ Yn y Gymanfa-Gyngor yngh Calcedo-
nia, Pennadur o w2 llyg, a farnodd a'i
enau ei hun yn Hereticiaid y2 Escobion
Dioscorus, Iuuenalis, a Thalafius; ag a
lwnaeth ordinhad i'w b2w2to nhwyr allan
o'u gradd yn y2 Eglwys. ¶ Yn y d2ydedd
Gymanfa-Gyngor yngh Constantinopl y2
eistedd,

48. 1.

elſſeiddodd Constantinus, yz hwn ydoedd
 Bennadur llyg, ymhlith yz Eſcobion; ag
 heblaw hynny, ef a ſrifennodd ei henw
 gyda nhwy. Canys (heb'z ef) e ddarfu i ni
 ddarllen, a ſrifenny cyn henweu. Pn yz ail
 Gymanfa-Gyngo2 a elwir Arauſicanum,
 y gwy2 anrhydeddus yz rhai oeddynt Gen-
 nadetu yno oddiw2th Diwyſogion, a ſunae-
 thant bob vn o2 ddau. ſef ad2odd eu meddiwl
 ynghylch pynciau crefydd, a hefyd ſrifen-
 ny eu henweu gyda'r Eſcobion. Herwydd
 dymma fal mae 'n ſrifennedig yn-ni,
 wedd y Gymanfa-Gyngo2 honno: Y gwyr
 ardderchoccaf Petrus, Marcellinus, Felix, a
 Liborius, anrhydeddus Rag-bennaethiaid
 Ffrainc o brif waedogaeth y Deyrnas, gan
 gyd-fynnio a ſrifennafant eu henweu. A
 hefyd, y gwyr enwoccaf Syagrus, Opilio,
 Pantagathus, Deodatus, Cariatho, a Mar-
 cellus a ſrifennafant eu henweu nhwythau.

Gan fod hyn ynte, gan allu o'2 Abag-
 bennaethiaid a'r gwy2 mwy a'u gwaedo-
 goeth gyd-ſrifenny 'n y Gymanfa-Gyng-
 o2, oni alle Pmerodzeu, a Brenhinoedd,
 lweuthy2 y cyfryw? Pn wir ni buaſe raid
 i ni lweuthy2 cyhyd ymad2odd melon a-
 chs mo2 eglur, oni bae fod i ni a welom
 a'r fath wy2 ydynt arfer (er mwyn gwo-
 byd2i) o wadu pob peth er eglured fyddo;

Deffynniad Ffydd

ie yz pethen y maent yn eu canfod geŷz
 eu bzonneu, ag yn eu gweled a'u llygeid
 eu hunain. ¶ Merod2 Iustinianus a
 lwnaeth gyfraith i ddiwygu buchedd, ag i
 ddiwyn-ffrwyndu balchder y gŷz eglw-
 sig a'r offeiriaid. Ag er bod yz Merod2
 hwnnw'n Ddwyflog Cristnogawl catholic,
 etto ef a fwriddo ddau Bâb, Syluerius, a
 Vigilius, allan o'r Pabaeth; a bynny, nid
 anllai, er bod onynt yn Wicariaid Crist,
 ag yn cynnal swydd Pedr Abostol.

Gedwch i ni ystyrio bellach a thalfyru
 hyn o ymadrodd: y gŷz sydd ag awdur,
 dod genthynt ar yz Escobiō: yz rhai a dder-
 byniafant orchmynnion oddi wrth Dduw
 ynghylch gwir grefydd; y rhai sydd yn
 diwyn Arch Dduw adref dachgefn: yn
 gwneuthy2 Psalmeu sanctaidd; yn olyg-
 wy2 ar yz offeiriaid: yn adeiladu Temleu;
 yn traethu ymadroddiō o wasanaeth Duw;
 yn ail-lanhau'r Demleu: yn bwrw i law
 bchelfeudd: yn llosgi llwyneu'r Calunod;
 yn dyscu'r offeiriaid eu swyddeu, ac yn scri-
 fenny rheoledigaethu iddynt i arwain eu
 buchedd; yn lladd y Pzophwydi annuwiol;
 yn symydo yz Escobion o'u lleoedd: yn
 gallw Cymansa-Gynghozau Escobion: yn
 eistedd gyda'r Escobiō ag yn eu hyfforddi
 nhwy: yn barnu Escob heretic iŷ gospedi-
 gaeth

gaeth; yn mynny eu gwneuthy2 yn gydna-
 byddus ag achosion Crefydd; a'r rhai dan
 scrifenny eu henweu, ag adzodd eu meddy-
 lieu metwn Seneddan, ydynt yn cwlplau
 hyn y gyd, nid d2wy archiad ag a'wurdod
 arall, eith2 yn eu henw eu hunain: A ddoe-
 dwn-ni am y rhai hyn, nad yw'n perthyn
 iddynt ymyzryd ag achosion Crefydd:
 Neu am y Phennaeth, o w2 llyg, a fo iddo a
 wnelo a'r pethen hyn, a ddoedwn-ni ei fod
 ef yn gwneuthy2 yn dd2wg, neu'n rhyfi-
 gus, neu'n ech2yllaw: P2 Pmerod2eu a'r
 Bzenhinoedd criffoneiddiaf a mwyaf eu
 benafiaeth a'mfrusturent gynt yn y2 achos-
 lion hyn; ag etto ni ddoetpwyd er ioed ar-
 nynt, o ran hynny, na'u bod yn ech2yllaw,
 nag yn rhyfigus chwaith. A phwy a gais y-
 mofyn am Dwyflogion cathollicach, neu am
 sampleu ardderchocach: Can hynny, os
 rhydd oedd iddyn-nhwy wneuthy2 hyn, y2
 rhai nid oeddynt amgenach no Phēnaeth-
 ieid o w2 llyg yn llywod2aethu Tey2nas-
 loedd; pa fai a wnaeth yn Dwyflogion ni 'r
 amser ymma, nad rhydd iddyn-nhwythau
 wneuthy2 y cyfryw, gan fod onynt yn
 y cyfryw radd: Neu, pa nerth gozcheffol
 o ddysc, a barn, a sandeidd2wydd, sydd
 yn eyn gwrthwynebw2 ni, p2yd na
 fynnant i Dwyflogion Criffnogawl gael
 gwybodaeth o'2 achos eith2 eu gwahardd

Deffynniad Ffydd

o'u Beneddau : a hynny 'n ollatol yn er-
byn deddfod y2 hen Escobion catholic, y2
rhai oeddynt arfer ynghylch crefydd o'm
gyd-gynghori a Thwysogion ag a Phen-
naethiaid? Wele, y mae'n abl eu helynt
nhw, d2wy hyn o fasnach geisio siccurhan
eu bzaint a'u bzenhiniaeth; y2 hyn a we-
lant a ddiflanne 'n fuan oni bae hynny.
Herwydd pette'r rhai a ollododd Duw'n y
radd uchaf yn gweled ag yn gwybod di-
chellion y gwy2 hyn, pa fodd y maent yn
dirmygu gozchmynnion Crist: yn tywyllu
ag yn diffoddi goleu'r Cfengyl: a pha fodd,
d2wy gyfrwysd2a y maent hwy 'n eu twy-
llo nhw 'u hunain, ag yn eu sommi heb
wybod iddynt, dan gwbl afrwyddo a dy2-
rysu'r ffordd i deyrnas Ieſus o'u blaen
nhw: ni bydde fyth cyn hofsed genthynt
ddioddef na 'u dirmygu mo2 dzahans, na 'u
gwaithwar mo2 wzadwyddus gan y rhain.
Ond y2 olw2'on d2wy eu di-wybodaeth
a 'u dallineb eu hunain, y mae 'r gwy2
hyn wedi eu hieuo hwynt, a chweddi cael
methel arnynt.

Iyni fal y doedassom o'2 blaen, dan netwid
crefydd, ni ddarfu i ni wneuthy2 dim ar-
f2-bwyll nag o falchder; na dim chwaith
namyn d2wy hir hamdden, a phwy-
llineb. Wr hyn beth hysyd ni feddylliasse 'n
calon

calonneu ni fyth mo 'i lweuthy2 , oni
 buase o anghenrhaid ymusuddhau i wir
 elwyllys Duw sydd hynodedig i ni 'n y
 Scrythurau glan , a bod yn gozfod arnom
 hyn , o ran achub eyn heneidieu . Herwydd
 er darfod i ni ymadel a'r Eglwys honno,
 y2 hon y maent hwy'n ei galw'n Catho-
 lic, a'u bod nhwy o ran hynny'n peri i ni
 gas a chenfigen gen y2 rhai ni wyddant
 farnu 'n iawn ; etto digon cennym-mi , (a
 digon a ddyle hyn fod gan bob dyn call
 duwiol a fo 'n meddiwl am fylydd tragwy-
 ddol ,) ddarfod i ni 'madel a'r Eglwys
 honno y2 hon a alle gwynipo melon amry-
 fyledd, a'r hon y doedodd Crist amdenu (y2
 hwn ni ddichon amryfysko) y cwympo hi
 melon amryfyledd ; a'r hon a welwn-ni 'n
 amlwg a'n llygeid ddarfod iddi gwynipo
 a chilio oddiwrth y Tadeu sanctaidd , oddi
 wrth y2 Apostoliō , oddi wrth Crist eu hun,
 ag oddi wrth y Wzif-Eglwys gatholic . Ag
 ni a ddaethom yn nesa'g allastom at Eg-
 lwys y2 Apostolion a'r hen Escobion , a'r
 Tadeu catholic ; y2 hon Eglwys nynti a
 wyddom barhau oni hyd yn hyn, yn bur ag
 yn berffaith, ag yn fozwyn wy2yf ddiwair
 (fal y doedodd Tertullianus) heb na llwgr
 delw-addoliaeth, na bai gwarthus yn y byd
 arni, Ag e ddarfu i ni bniotwni, nid eyn ha-

Deffynniad Ffydd

thraawiaeth yn unig, eith2 y Sacramentau
hefyd, a gwedd eyn gweddiu cyffredin,
yn ôl iawon ddeddfodau ag arferau y rhai
santaidd uchod. Ag fal y gwyddom-mi
wneuthy2 o Grifft ei hun a'r holl rai
duwiol, ni a ddygallom dzach-gefn i'r
dechreuad, a'r dzefn gyntaf, y crefydd y2
hwn a ddarfuase i'r gwy2 hyn fod yn ddi-
ddarbodus amdano, a'i ddi-fwygo yn an-
rhaith-ddioddef. Oblegid ni a dybiassom
may cymhellar oedd geisio di-wygiad cre-
fydd, o2 man blonnw, lle y gossodessio
glwzaidd a gwadneu crefydd gyntaf o2
cwlbl: herwydd, fal y doedodd y2 hynaf
Dâd Tertullianus, maw2 y2w grym a nerth
y rhestrwm yma yn-nerbyn pob Hereti; sef
Beth bynnag ydoedd o'r dechreuad, hwn-
nw yw'r gwir: a pheth bynnag a ddaeth
gwedi hynny, fydd anwir. Gynych iawon y
cyrche Irenæus at y2 hen Eglwysli oeddynt
nessaf i amser Crist, a'r rhai y2 ydoedd yn
anhaodd coelio allu bod mo2 amrpfysedd
ynddynt. Pa ham nad ydis yn cymryd y
ffozdd honno2 y2 yd hyn: Pa'm na bacm-
mi 'n dychwelyd at gyffelybiaeth y2 hen
Eglwys gynt: Pa'm n' allwn-ni gael cly-
wed doedyd y2 amser fydd oni 'rolw2'on y
peth a ddoedodd cynnifer o Escobion, a
Thaden catholic gynt, heb neb i2w gwrth-
wyne-

twnebu 'n y Gymansa Gyngor yn Niſea;
 nid amgen, *ἐν ἀρχαῖα κρατεῖται*? ſef yw
 hynny. Cedwch yn waſtadol yr hen ddedd-
 fodeu. Pan oedd Eſdras ar fedz ail adai-
 ladu dinistriad Templ Dduw, ni cheisiodd
 ef moſ danfon i Ephesus, er bod yno Deml
 Diana, o 'z adail gwochaf, a'r gwaith cy-
 mweinia'g alle fod: A phan aeth ef ynghylch
 adnewyddu Aberthau, a gweddus ceremo-
 niaſ Dduw, ni ddanfonodd ef ddwm i Ru-
 ſain, pe rhoſwn, (y ſcatfydd) a chlywed onaw
 ef, fod yno 'z Aberthau a elwid Hecatombæ,
 ag eraill a bentwid Solitaurilia, a Lectister-
 nia, a bod yno hefyd ymbil-weddian a lly-
 fren ceremoniaſwl Numa Pompilius. Cſe a
 dybiodd may digon cymwys oedd iddo ef roi
 geſz ei fron a chalyn cyffelybiaeth yz hen
 Deml, yz hon a adailaſſe Solomon o'z de-
 chreuad yn y modd i darſuaſſe i Dduw lſu-
 nio; a hefyd yz hen ddeddfodeu a'r ceremo-
 niaſ a ſcriſēnaſſe Dduw ei hun yn anad peth i
 Foyſes. Ar ôl darſod i Eſdras ail-adailadu'r
 Deml, ag y galle'r bobl dybied fod iddynt
 achos ddigon cyfiaw'n i'mlatwenychu o'u
 rhan eu hun, am gael onynt gymaint
 bayoni gan y gozuchaf Dduw; ſſid an-
 llai'r Prophwyd Aggeus a wnaeth iddynt
 y gyd wſlo 'z dagreu hſid, oblegid y
 ſatwl a oeddynt etto 'n ſyſw ag a wellſent

Deffynniad Ffydd

y2 adail cyntaf o 'r Deml, cyn darfod i 'r Babiloniaid ei dinistr, a gosiaffant fod etto wall llawer o hyfryd-teglwch rhago2 ag a fuafte o2 blaen ynddi gynt. Pna, wele, y tybiafent hwy adnewyddu 'r Deml yn berffaith, pe y buafte hi 'n gyfattebol i ben gyffelybiaeth, ag arddercholwgrwydd y2 ben Deml. Saind Pawl o ran di-wygu Swpper y2 Arglwydd, y2 hwn a ddarfuafte i 'r Corinthiaid ddech2e 'i lugu y p2yd hynny; a ddododd o 'u blaen nhwy Ddinhaad Crist fal y gallent ei ddilyn; gan ddoed2yd; Mi a roddais i chwi 'r peth a dderbyniais i o 'r blaen gen yr Arglwydd.

A Ch2rist, gan wrthwynebu amrpfysedd y Pharisaaid; Rhaid heb '2 ef, yw dechwelyd at y Dechreuad; Nid felly yr oedd o 'r Dechreuad. A phan oedd ef yn argyhoeddu aflendid buchedd y2 offeiriaid a 'u cybydd2a, gan geisio glanhau 'r Deml, y Ty yma (heb '2 ef) yn y Dechreuad ydoedd dy gweddi, lle y galle 'r bobl weddio ynghyd yn dduwiol-san2taidd: ag felly yw 'ch rhan chwi o 'i gynnal ef y pryd hyn hefyd. Herwydd nid adailadwyd mo honaw i fod yn Ogof ladron.

A hefyd, y2 holl Dwyflogion duwiol clodfaw2 y mae 'r Scruthurau glan yn mynegy amdan2nt, a gaent yn enwedig gan moliaeth

moliaeth yn y cyfryw eirieu a'r rhain:
ddarfod iddynt rodio yn ffyrdd eu tâd Da-
fydd; sef yw hynny, am iddynt ddechwe-
lyd at y drefn gyntaf a'r prif ddechreuad;
gan ddwyn dach-gefn a dattroi crefydd
i'r perffeiddwydd lle y gadolwse y Bren-
nin Dafydd ef. Felly pan wellsom-miſſen
ddarfod i'r gwyb hyn iathu bob peth dan
eu traed, ag nad oedd ddim wedi adel yn
heml Dduw, onid ôl, a thrist-olwg dinistr
ag anrhaith: nyni a dybiaſom may callaf
cyngor a allem-mi gymryd, oedd roi gey-
bzon eyn llygeid, fraint y Eglwys hyn-
ny, y rhai a wyddem-mi 'n hyspys na
ddarfuaſe iddynt amryfſſo, ag na buaſe
er toed genthynt na fferenneu neu lltuol
na gweddïau mewon eſtron-iaith barba-
raidd, na llugru Sacramenteu, na dim
o'z fath ofregedd.

A phan oeddem yn chwēnychu newydd-a-
deiladu teml y Arglwydd, ni cheiſiaſſom-
mi ſail arall, ond a wyddem-mi ddarfod i'r
Apoſtolion ei oſod gynt; ſef, eyn hachu-
bwz ni Ieſu Grist. Yn gymaint beſyd a
chlywed onom-mi Dduw ei hun yn doe-
dyd wrthym yn y Scrythur lan, a chanfod
o honom ſampleu godidawg y ben Bzif-
Eglwys: gan weled beſyd may gwaith
āniben oedd ddiſgwyl Cymaſa-Cyngor,

Deffynniad Ffydd

ag annibennach o latwer ydoedd edrych pa
helynt a geid wrth hynt: Ag, yn beſiat
dim, gan eyn bod yn canſod yn ddigon
hysbys beth oedd elwyllys Duw, ag yn
gwybod nad rhydd oedd ini ymorawol na
goſalu am ſarn dynion; ni allafom-mi
ymhellach geſſio cyngor gan gnawd a
gwaed, chwaethach gwnenthyz y peth oedd
ddyledus, a 'r peth a wnaeth gwyz duw,
iol, a llawer o Eſcobið catholic yn ſynych;
ſef yw hynt, di-wygu eyn heglwyſi
dwy waith * Senedd-Gymanfa o'n
gwlad eyn hun.

*Prouin-
cialis Sy-
nodus.

Herwydd nynt a wyddom ſod arfer yz
hen Dadeu o ddeio 'z ſfordd ymma, cyn
dysod o honynt ir cyffredin Cymanfa-
Cyngor o 'z holl ſyd. Y mae etto iſw gwe-
led y pryd byt Keoledigaethen ſcriſenne,
dig yn y Cymanfa-Cyngorau a gynhalti-
wyd yn y dinaffoedd rhyddion: nid amgen,
yn-ninas Carthago dan Cyprianus; yn
Ançyra; yn Neocæſaria; yng Gangria, a
heſyd yn-ninas Paphlagonia; a hynt, ſat
y mae rhai 'n tybied, cyn elywed crybwyll
yn y byd am y gyffredin Cymanfa-Cyng-
or ſatw yn Niçea. Llymma 'r modd gyt
y cyferfyddid yn ebydd a 'r Hereticiaid
a elwid Pelagianaid a Donatiſtiaid, a hynt
ny ddydd ddadleuad neulltuol cartrefig,
heb

heb Gymanfa-Gyngoz gyffredin. Yn y modd hyn hedyd pan gymerodd yz Pmerod2 Constantius (yngwydd palub) blaid Auxentius Escob o'2 teulu Arriaidd, yna'r Escob Cristnogawl Athanasius a natodd-giliodd, nid at y Gymanfa-Gyngoz gyffredin, lle'r oedd ef yn canfod na ellid cael lles yn y byd (o ran y rhwyfsc yz oedd yz Pmerod2 yn ei ddwyn, a'r ymbleidio oedd yno) eith2 at ei ddyscedigion a'i bobl ei hunan; sef yw hynny, at Senedd-Gymanfa yn ei wlad ei hun. Felly y gwnatod ordinhaad yn y Gymanfa-Gyngoz yn Niſea, ar i'r Escobion ymgyfnull ag ymgasclu ynghyd ymhob bn o'u broudd, o'2 hyn lleiaf, bnwaith bob blwyddyn; yz hyn ordinhaad a wnatod (medd y Gymanfa-Gyngoz a gynhaliwyd ynghCalcedonia) fegis hwyn gynta'g y dechzeue amryfstedd neu gamweddeu barddu allan yn bn lle, y gellid ar y rais cantaf eu gwrthladd nhwy'n y fodfedd lle y dechzeuent.

Felly hedyd pan wrthododd Palladius a Secundus y Gyngoz yn Aquila, er mwyn nad oedd ef Gyngoz cyffredin; e atebodd Ambrosius Escob Mylan na ddyle neb dybied may peth newydd dieith2 oedd glywed fod Escobion y Gorllewin yn

Deffynniad Ffydd

dyfyn Seneddeu, a chynlleidfaeu, yn eu gwledydd eu hun. Herwydd peth cynefinol fuale hyppy ymlaen-llaw gen Escobion y Gorllewin, a pheth a arferasse Escobion Græcia ei wneuthy2 yn fynych iawn. Ffelly, y mynnodd y2 Ymerod2 Carolus Magnus gynnal Cyngo2 neu Senedd yngwlad Germania, i ddoi delwau ymmaeth, yn-nerbyn y2 ail Gymanfa-Cyngo2 yn Niſæa. Ag yn wir, yn eyn plith ni 'n hunain, nid newydd na dieith2 mo byſi o helynt. Herwydd e fu gēnym-mi ymma 'n Lloegr Senedd-Gymanfaeu cyn hyn; ag ni a lywodzaethafom eyn heglwyſi d2wy nerth cyfreithieu cartrefig. Da raid y chwaneg: diau, am y Cymāfa-Cyngho2rau m2wyaf, a lluosoccaf, a'r a fu er ioed, o'2 rhai y mae'r gwy2 byſi yn gwneuthy2 cymaint ffroſt, a rhodzes; o chystedlir nhwy a holl Eglwyſi'r holl fyd, ſy 'n cydnabod ag yn cyfadddef henw Crift, beth a ellir tybied amdanynnt amgenach, no'u bod nhwy 'n Cyngorau Escobion neulltaol ag yn Seneddau gwledydd ar eu penneu eu hun: Dblegid pe rhoem ag ymgynnull ynghyd o Italia, Ffrainc, Hispaen, Lloygr, Germania, Denmark, a Scotland; etto er hyppy, o bydd diffic Asia, Græcia, Armenia, Persia, Media, Meſopotamia, yr Aipht, Ethiopia, India,

a Mauritania (yn yz holl amryw toledydd
 hyn, y mae llawer o ddynion Cristnogion,
 a llawer o Escobion hefyd,) pa fodd y di-
 chyn neb a fo 'n ei gof a'i synwz dybied
 may Cymansa-Cyngoz penrheithiol
 dzwyr holl fyd yw 'z Cyngoz hwnnw?
 Neu, lle y mae 'n eisieu cynnifer darn o'z
 byd, pa fodd y gallan-nhwy ddoedyd, yn
 lle gwir, fod cyd-synniad yz holl fyd gen-
 thynt? Neu, pa ryw fath a'r Cyngoz, dy-
 bygwch chiwi, cedd yz hwn a gynhaliwyd
 ddiwaethaf yn-rhef Tridentum? neu pa
 fodd y gellid galw hwnnw yn bentrheithiol
 dzwyr holl fyd, pan nid ymgynnullasse
 iddo o holl deyrnassedd a chenedloedd
 Cred, onid deugain o Escobion yn bnig, a
 rhai o'z rheini moz gymmen, ag y buasse
 gymheffur eu danfon-nhwy adref dzach-
 gefni i ddyscu Gramadec, a hefyd moz ddys-
 cedig na ddarlennassent hwy er ioed moz
 Scrythurau glan?

Weth bynnag ydyw, nid yw Gwirionedd
 Cfengyl Iesu Grist yn mynny cael dal
 plwys cefn iddo gan Cymansa-Cynghe-
 rau, neu gan farn dynion marwol, fal y
 doedodd Pawl. Ag os y rhai a ddylent fod
 yn ofalgar am Eglwys Dduw, ni cheis-
 ant moz synhwyzoli, eithz esceulussu'z peth
 a wedde iddynt, a chalettau eu calonneu

Deffynniad Ffydd

yn-nerbyn Duw a 'i Grist ef, a cherdded rhagddynt gan wybodaeth ddiogel ffydd bniadol yn Arglwydd; e wna Duw i'r cerrig godi a chyffroi, ag a wna 'r plant iefanig yn gymmen, fal na bo (bn amser) eistieu rhyw rai neu gilydd i wrthladd eu celwyddau nhw. Oblegid e ddichyn Duw (nid yn vnig heb Cymansa-Cynghozau, eith beth bynnag a wnel y Cymansa-Cynghozau ag mynny ag peidio) ddiſſyn a gozuch-gynnyddu ei deyrnas ef.

Llawer o feddylicu (medd Solomon) fydd ynghalon dyn, eithr Cyngor yr Arglwydd a saiff yn ddi-anwadal. Werwydd nid oes na doethineb, na gwybodaeth, na chynghoz, a ddichyn bod yn-nerbyn yz Arglwydd. Nid parhaus (medd Hilarius) mo 'r pethu y mae dynion yn eu adailad; rhaid yw adailadu, a chadw adailadaeth yr Eglwys, mewn modd arall; oblegid e ddarfu goſſod yr Eglwys ar wadnau a gwaelod-feini 'r Apostolion, a 'r Prophwydi; a 'i chynnal ynghyd y mae 'r Congl-faen vnig, yr hwn yw Iesu Grist. Eith godidatwg dros ben, a chymwys iawn i'r amseroedd hyn, yw geirieu Sainct Hieronimus; Pa rai bynna 'g (medd ef) a ddarfu i Ddiawl eu twyllo gan eu denu i gyscu fegis drwy felys-gan mell-digedig y môr-fyrynnion, deffro 'r heini y mae

y mae gair Duw, gan ddoedyd wrthynt :
 Cyfod ti, yr hwn wyd yn cyfscu, ymdder-
 chaf i fyny, a Christ a rydd i ti Oleuni. Ag
 am hynny yn-nyfodiad Crist, yn-nyfodiad
 gair Duw, yn-nyfodiad yr Athrawiath
 eglwysig, ag yn-nyfodiad amser cwbl-ddes,
 truwiad Dinas Niniue a'r butteyn decca 'i
 phryd a 'i gwedd, yna y codir i fyny y bobl
 a fuase mewn trym-gwsc o 'r blaen dan eu
 Meistred, a nhwy a frussiant i fyned i fy-
 nyddoedd y Scrythurau glan : ag yno y
 caant hwy y mynyddoedd Moeses, ag Io-
 suah fab Nun; mynyddoedd eraill hefyd,
 sef yw 'r heini, y Prophwydi, a mynydd-
 oedd y Testament newydd, sef, yr Aposto-
 liō, a'r Efangylwyr. A phā fo 'r bobl yn ffo
 am noddfa i 'r mynyddoedd hyn, a phan
 fōnt cynefinol yn-narllead y cyfryw fynys-
 ddoedd hynny, er na fedront hwy gael
 neb iw dyscu (herwydd mawr fydd y cyn-
 hayaf ag ni bydd nēmawr o weithwyr) etto,
 ewyllys da 'r bobl a haedda glod, er mwyn
 ffo ô honynt i 'r cyfryw fynyddoedd;
 ag esculustra eu Meistred a argyocddir.
 Dymma ddoediad Hieronimus, a hynny
 mo; hawdd ei ddeallid nad rhaid dibwnglu
 mo 'naw. Dblegid y mae ef mo; gysf-atte-
 bol i 'r pethen a wellwn-ni y rowz 'on.
 a 'n llygeid, wedi dysod i ben; ag y gellir

Deffynniad Ffydd

fybied fod yn ei fryd ef bzoophwydo ym-
laen-llaw, a rhoi 'n amlwg geyz-bzon eyn
hwynebau ni (dylwy rylw yspzpd pzophwy-
doliaeth) holl helynt a chyflwz y byd sydd
oni rowz'on, destruwiaid y butteyn Babi-
lon yn llawn glwchder ; adnewyddiad
bzaint Eglwys Dduw ; dallineb a mus-
crellni 'r Escobion ; ag ewyllys da a
chwannogrwydd y bobl . Herwydd plwy
sydd moz ddall ag na wyl ef may'z gwyz
hyn yw 'z meistrred hynny, dan yz rhai
(medd Hieronimus) yz arweiniwyd y bobl
i amrpfestedd, ag y dyfplwyd nhwy i guscu?
Peu, plwy nid yw 'n cansod Rhufain, sef, y
Niniue o2 eiddynt hwy, yz hon a beintieffid
gynt â llitwieu hyfryd, eithz yz olwz'on gan
dynny ei miswzn, y mae 'n haws yz olwg,
ag yn llai 'r bzis arni ? Peu, plwy ni wyl
gan ddeffroi gwyz da o'u trym-gwst, wzth
oleuni 'r Cfengyl ag wzth glywed llais
Dduw, ddarfod iddynt gymryd y ffozdd yn
bnialwn i fynpddoedd y Scrythurau glan
heb geisio moz ymaros am Wngbozen y
cyfryw feistred :

Dnd trwy'ch cennad (medd rhyw bn) ni
ddyleffid cychwyn ynghylch y petheu hyn
heb orchymyniad Pâb Rhufain : yn gy-
meint ag may esof 'n bnig yw cwlwm a
rhwymyn y Gymdeithas Cristnogatol :

May

Day efe 'i hunan yw 'r offeiriad hwnnw
 o dd Leui, a fynegodd Duw yn y Deu-
 tronomium ; oddi wrth yz hwn y dylid
 ceisio cyngor melon anghyflwr, a chyrcu
 barn Gwirionedd . A phwy bynnag nid
 ymufuddhao iwo farn ef , may rhaid ydyw
 lladd hwnnw yngwypdd ei frodyz ; Pa odi-
 chyn neb byw 'n y byd, mo' i farnu ef, beth
 bynna'g a wnelo: fod Crist yn teyrnastu 'n
 y Baf, ag yntef ar y ddayar . Gallu onaw
 ef yn unig wneuthyz beth bynnag allo
 Crist, neu Duw ei hun, er mwyn bod
 gantho ef yz yn cynghor-oy ag sydd i
 Crist : Hefyd nad oes hebddo ef, na ffydd,
 na Gobaith, nag Eglwys ; A'r neb a'ma-
 dalwo ag eso, fod hwnnw 'n ymadel ag
 yn ymlwrthod a'i iechydwrtaeth ei hun.
 Llymma 'r siarad sydd gan y Cannonisti-
 aid, coeg wenieithwyz y Pâb , heb gywi-
 lydd na gwladdeiddwypdd arnynt. Canys
 bzaidd y gallent ddoedyd y chwaneg , a
 dian na ellent ddoedyd dim anrhydeddus-
 sach, am Crist ei hun.

Tu-ag-at amdanom-mi , nid ymadow-
 som-mi ddim a Phâb Rhufain, o ran achos,
 nag ystur, nag elw bydol: Peu 'n hyttrach,
 ni a synnem pette gyftal ymddygiad y
 Pâb na bae raid mor ymadel ag eso ; Eithz
 yn y cyfryw gyflwr yz oeddem-mi , na

Deffynniad Ffydd

1. Rcg. 11.

allennu mo; dysod at Grist, o ddieith; i ni
ymadel a 'r Pâb. Ag ni wna ef yz o'w' on
na chymmod na chlysfaredd, yn y byd a ni,
ond y fath a wnaethe gent Nahas bzenin
yz Amonitiaid a dinasswy; Iabes; a hyn-
ny oedd, dynny allan llygad deheu bob bn
o honynt. Felly y mynne 'r Pab dynny o
ddiwtym-minne 'r Scrythurau glan,
Esgenyl eyn hiechydwrtaeth, a 'r holl
obaith sydd gennym yng Hrist Iesu; a than
ammod amgenach no hyn, ni chymmyd
ef ddim a nynt.

Oblegid lle mae rhai 'n gwnenthyz rho-
dzes may; Pab yn vnig sydd berchen
eisteddle Ped; Abostol, a megis o ran hyn-
ny fod yz ysp;yd glan gantho 'n ei fyntwes
fal na ddichyn ef ddigwydd melon amry-
fyled; nid yw hyn onid chwedyl ofer a
pheth heb ddim. Rhad Duw a addatwyd i
feddiol da ddiol a fo yn gwir-ofni Duw,
ag nid i Gadierieu, nag i eisteddleoedd.
Cyfoeth (medd Hieronimus) a ddichyn
gwnenthyz bn Escob yn alluocach no;
lleill; ond er hynny y mae 'r holl Es-
cobion pa wyz bynna 'g fyddont, yn
perchenogi eisteddleodd yz Apostolion.
Onid rhaid w;th ddim amgen namyn y
lle, a chyslegredigaeth, yna ynte, Manaf-
les a ddigwyddodd yn lle bzenin Da-
fydd

fydd, a Chaiphaz yn lle Aaron . A my-
nych y gwelwyd Culun-ddelw yn-Heml
Dduw.

Archidamus y Lacedemonian gynt a
wnae lawer o roddes amdano 'i hun, sef,
ei fod ef o waedogaeth Hercules ; eithz
bn Nicostratus a dozrodd grŷb ei falchder
ef yn y modd hyn : Nid ydyw gyffelib
(heb 'z ef) dy fod ti 'n hanfod o Hercules:
Herwydd Hercules oedd yn difa dynion
drwg , tithe wyt yn gwneuthyr dynion
drwg o ddynion da. A phan ffroffie'r Pha-
risæaid o 'u bachau , a 'u bod nhw y o ge-
nedl a gwaedogaeth Abraham , Chychwi
(heb 'z Crist) ydych yn ceisio fy lladd i yr
hwn a ddoedodd i chwi 'r gwir, modd y
clywais i gan Dduw : Ni wnaeth Abra-
ham mo hyn er ioed : yr ydych o 'ch tad
Diawl , ai ewyllys ef a fynnwch 'i gy-
flowni.

Etto er hynny , moestoch ganiattau
peth i 'r Gyfeisteddle ; ai 'r Pâb yn bnig
a ddaeth ynghyfle Pedr Apostol : Ymha
berwydd (y dolwg) : ymha Grefydd : ymha
Stwydd : ymha bn pŵnc buchedd y daeth y
Pâb yn ei gyfle ef : Doedwch pa bn peth er
ioed ydoedd gan Bedr Apostol yn debig i'r
Pâb : Pen gan y Pâb yn debig i Bedr :
o ddiethz yscatfydd iddynt ateb fal hyn :

Deffynniad Ffydd

Pa cheisiodd Pedr er ioed pan oedd ef
 yn Rhufain ddysgu'r Eſengyl i ddynion:
 na phorthodd ef er ioed mo'2 **P**aidd: dwyn
 onatw ef ymmaeth oziadeu teyrnas **P**ef:
 darfod iddo ef guddio cyfoeth ei Arglwyddo:
 na lwnaeth ef ddim ond yn bnig eistedd yn
 ei Castell a elwir Saint Ioan Lateran, a
 dangos dylw arwyddorccad a 'i fys, holl
 leoedd **P**urdan ag amrywrgospedigaetheu:
 rhoddi onatw ryw rai eneidieu truan
 melon dirfalw boenan, a rhyddhau onatw
 ef rai eraill er gwerth (yn ddysymwth)
 ar ei amcan ei hun; neu, lwnethy2 onatw
 ef o2dinhaad ar ddoedyd fferenneti neull-
 tuol ymhob congl: neu, swnnial onatw
 ef y gwasanaeth bendigaidd melon llais
 issel, ag iaith estronaidd: neu ddarfod
 iddo ef oflod i fyny y Sacrament ymhob
 teml, ag ar bob allo2: a hefyd mynni
 dwyn y Sacrament amgylch egyptch o'i
 flaen ef ar farch rhygyngog â chlych ag â
 chanhwylleu, pa ffordd bynna'g y2 ele:
Peu, gyssegru onatw ef a 'i anadl bendi-
 gaidd, Olew, cwyr, gwlan, clych, careglau,
 eglwyfi, ag allorau: **P**eu, ddarfod iddatw
 ef er ioed werthy lubileau, rhadau, rhydd-
 ollyngiadau, adfowsoneu, blaen-ddamwei-
 nicu, ffrwythydd cyntaf, * pallau, gwisca-
 daeth pallau, bullae, maddeuant pechodeu,

* *Simonyau.*

a Phardyneu; ſeu, ſynny onaw ef ei allw
 yn ben ar y Eglwys, yn Eſcob gozuchaf,
 yn Eſcob y Eſcobion, neu 'n bnig Sanct-
 eiddiolaf: neu gymryd onaw ef dŵy
 dzais, rol ag alwurdod Eglwysli glwy
 eraill arno 'i hun; neu ddarfod iddo ef ym-
 ryddhau ei hun oddi dan alwurdod bob
 Pennaeth a Sŵyddog llyg: ſeu, wneuthy
 onaw ef ryfel, a goſſod y Tlwyſogion
 ben ben a'u gilydd: neu, dan eiſſedd metwn
 cadet aur a chozon fair-cozonawg ar ei
 ben, metwn gwchder anſeidol Werſia-
 naid, (a chantho deyrn-wialê frenhinawl
 a Diadem euraid diſclaeredig yn llawn
 main glwthfawr) mynny onaw ef ſarcho-
 gaeth ſelly ar yſgwyddau pendefigion.
 Tebig iatwn may hyn oedd helynt Pedr
 Aboſſol yn Rhufain gynt; a rhoi onaw ef
 ar basb, o bn bwy i gilydd, a ddele 'n ei
 le ef, gynnal y cyfriw helynt. Herwydd,
 llymma 'r helynt ſydd gan Babau Rhu-
 fain y pryd hyn: a hynny moſ gymeradwy
 ag moſ ganmoladwy, ſegis na bac rydd
 na gweddaidd helynt yn y byd amgenach.
 ſeu 'n y glwthwyneb, nid hwyſach may
 gwell gan y glwy hyn ateb fod y Pâb yz
 amſer ymma yn gwneuthy yz holl betheu
 a wyddom-mi wneuthy o Bedr Aboſſol
 gynt; ſef, ei fod ef yn cerdded pant a thalar

Deffynniad Ffydd

ymhob gwlad i bregethu 'r Cefngyl; bob bn
 o '2 ddan, yn gyffredinol, ag yn neualltuol
 hefyd, o dy i dy: hefyd fod y Pâb yn astud
 iawn, melwn amser, ag allan o amser,
 melwn tymmoz, ag anbynnmoz: ei fod ef
 yn gwneuthy2 rhan Cefngylw2, yn clw-
 plau gweinidogaeth Crist; may esof yw
 Gwilitw2, a Gwarcheidwad ty Israc; ei fod
 ef yn cael atebion ag ymadzoddion o enau
 Duw, ag yn adzoddi i 'r bobl y2 bn rhyw
 bethau ag a gafodd: may esof yw balen y
 ddayar, a Coleuni 'r byd: nad ei bo2thi ei
 hunan nainyn po2thi 'r P2aid y mae ef:
 nad ydyw ef yn ym-rhywffruso yngor-
 thwilion a gofalion bydol y bywyd hwn: nag
 yn arglwyddiaethu a'r bobl Dduw, nag yn
 ceisio gan eraill ei wasnaethu ef, eith2 esof 'i
 hun (rhagozach) yn gwasnaethu eraill: ei
 fod ef yn cymeryd y2 holl Escobion yn
 gymdeithion iddo, ag yn gyfalgw2 ag e-
 so 'i hunan: may ymddarostwng y mae ef i
 Dwyflogiō, segis i wy2 wedi ei danfon oddi
 wrth Dduw; a 'i fod ef yn rhoddi i Cæsar y
 peth sydd eiddo Cæsar: a di-ammieu 'i fod
 ef yn gallw2 Pmerod2 yn Arglwydd ar-
 no, ag yn feister iddo, fal y gwnae 'r ben
 Escobion gynt. Os y Pabau y p2yd ymma,
 .id ydynt yn gwneuthy2 y pethau hyn; neu
 ynte, onis gwnaeth Pedr Abostol y pethau
rhag

rhag-ddoededig o '2 blaen; nid oes achos yn
 y byd o ffrostio a rhodzeffu cymmaint, yng-
 hylch henw a chyf-eistedd Pedr Abostol. A
 llai achos o lawer sydd iddynt gwyno am
 i ni ymadel oddi wrthynt, neu geisio 'n da-
 ftroi ni d'zach-gefn i'w crefydd a 'u credini-
 aeth nhw. Eddoetplwyd am bn Cobilon
 a hanneredd o wlad Lacedemonia, pan
 ddanfongwyd ef yn Gennad-b'ddol at fre-
 nin Persia, ynghylch clyfaredd a chysam-
 mod Tangneddyf, a damwain iddo gael
 tylwyth llys y brenin yn chwarae disieu;
 yna, d'roi onatw ef yn y fan adref d'zach-
 gefn heb wneuthy'2 dim o 'i frusturdeb. A
 phan ofynnwyd iddo pa ham y darfuale
 iddo escaeluso '2 peth a d'chmynestid (d'wy
 atwurdod cyffredin) iddo 'i wneuthy'2; ef
 atebodd, nad oedd fodd yn ei dyb ef, na bua-
 le 'n warth a gwzadwyddu maiw i'w wlad
 ef, pe y gwnelle fo glyfaredd a chysamod â
 chw'zuddio disieu. Ond os nynt a glywem
 ar eyn calonneu d'ychwelyd eilwaith at y
 Pab a 'i amryfysedd pabaidd; a gwnen-
 thy'2 cyfammmod, nid a chw'zuddion disieu,
 eith'2 a rhat gwaeth a diffeithiach o lawer
 na chw'zuddion; e sydde hynny, bob bn
 o '2 ddan, beth goganllyd gwzadwyddus,
 a hefyd dirfaw'2 enbyd'2wydd o gynneu
 llio Duw i 'n herbyn, d'wy o'zthymmy

Deffynniad Ffydd

a gozthzech y 'n cydwybodan . Werwydd,
o ddoed y gwir , ny ni a 'madoelwom a 'r
hlwn a twellwom-mi ddarfod iddo ddallu 'r
holl fyd er ys llawer can-mplynedd . Pi
a 'mwrthodallwom a 'r hlwn ydoedd arfer
mewn gozmmod rhyfig a gozwagedd o ddoe-
dyd na alle efo ddigwydd mewn amryfys-
ledd yn y byd; a pheth bynna 'g a wnele ef,
na alle neb byw farnu mto 'naw ; sef , na
Wrenbinoedd, nag Pmerodzeu , na 'r holl
wyz Eglwysig, na 'r holl bobl y chwaith;
ie pe rhoiwn ag iddo ddwyn gyda 'g ef fil o
eneidieu i bfferen. E ddarfu i ni ymadel a 'r
hlwn oedd yn cymeryd arno a wduddod , a
gallu onaw ef ozchymyn nid dynion yn
bnig , eithz Angylion Duw i fyned ag i
ddyfod, i ddwyn eneidieu i 'r Pwdan, a 'u
dwyn nhwy oddi yno dzach-gefn pan fyn-
ne fo : yz hlwn y doedodd Gregorius yn ddi-
gon bynod amdano may efe yw rhag-flae-
nwz a llumanydd Angbziff, a darfod iddo
gwympo ymaeth oddiwrth y ffydd gatho-
lic: oddi wrth yz hlwn, eyn blaenoziaid ni, yz
rhai sydd yz olwz 'on yn gwrthwynebu 'r
Efengyl ag yn gwrthladd y Gwir a wy-
ddant, a giliassant ymaeth cyn hyn, cymein
hun, o 'u gwaith eu hunain ag o wir fodd
eu calonneu : a nhwy a gilent yn chwano-
nog oddi wrtho etto dzach-gefn , oni bae
rhag

rhag cyfwoylidd a gogan antwadallwch, a he-
 syd bod y bzi y mae 'r bobl yn ei wneuthy-
 o honynt, i'w rhwystro. **D** ddibenny, ni
 a 'madolwom a 'r hwn, nid oeddem-mi
 rlywmedig iddo, a 'r hwn nid oedd ddim
 gantho i ddoedyd dzoſſo 'i hunan, onid ni
 wn i pa rylw yspzpdoliaeth (a fyn ef fod)
 yn y lle y mae fo 'n trigo, a chybyd barhaad
 y Gpf-eisteddole.

Heblaw hynny, nyni (yn benna rhai) a 'ma-
 dolwom ag esof yn gyfiatwn ag yn gym-
 beffur iatwn; oblegid eyn bzenhinoedd ni,
 yz rhai oeddynt fwy a 'u gosal a 'u goglud
 ar ffydd ag atwurdod Escobion Rhufain,
 hwynt hwy a glywsant dzymder yz iau,
 ag a welsant dzoſwled bzenhiniaeth Pa-
 bau Rhufain. Canys Pabau Rhufain a ddu-
 gasant gozon Henri 'r ail, Bzenin y deyz-
 nas hon, o ddiaf ei ben, ag a wnaethont
 iddo roi heibio holl ozuchafiaeth, a myned
 fal gwz heb fri yn y byd arno dzyw of-
 tyngedd dzywdd ag bfydd-ymbil at eu cen-
 nadwz nhwy; a hynny segis peth i beri i'w
 holl ddeiliaid ef chwerthin gwatwar am ei
 ben. Hefyd nhwy a gyffroasant ag a godaf-
 sant melwn arfau yz holl Escobion, **W**y-
 neich, a rhai oz Bendeſigion, yn-erbyn
 bzenin Ioan, bzenin y deyznas hon: a nhwy
 a ryddhauassant y bobl oddi wrth y llwaf a

Deffynniad Ffydd

ddarfuafe iddynt dyngu ar fod yn gywir-
ffyddlon i'w bzenin : yn ddiwaethaf , ag
yn erchyllaf o'z ciwbl , nhw a speiliaffant
y bzenin blonnw , nid o'i frenhiniaeth yn
bnig , eithz o'i einioes hefyd , dzwy falwz
greulondeb . Heblaw hyn hefyd , nhw a
escumunaffant , ag a felloithiasant frenin
Henri'r wythfed yz hwn ydoedd dwyflog
anrhydeddusaf , ag a gyffroasant yn ei
erbyn ef , weithie'r Jmicrodz , weithie
eraill bzenin Ffrainc , gan wneuthy'z (gy-
meint doim byth a 'r allent) lwy'z ddifrod
ag anrhaith o'z deyznas hon . Etto digon
ynfydion oedd eu penneu nhw feddiwl yz
bn o'z ddeubeth , na gallu onynt dzwy
waith blwbachod a rhygl-grwyn yzu
braw ar frenin mo'z alluawg ag oedd ef ,
na chwaith traflynau (fegis ar bn tamed)
frenhiniaeth mo'z bzif ardderchawg a hon .

A megis na bae ddigon genthynt hyn y
gyd , nhw a fynnaffont wneuthy'z yz holl
deyznas ymma 'n deyzn-gedawl iddynt
hwy , a chodi ar y wlad hon dzeth ag ar-
dzeth anrhaith-ddioddef bob blwyddyn .
Llymma i chiwi mo'z ddzud y prynassom-
mi gymdeithas dzef Rufain . Am hynny ,
gan ddarfod iddyn-nhw eyn cribdeilio
ni am y pethau hyn dzwy dwyll a dichelli-
on , ni welwn-ni achos yn y byd , na bae
rydd

rydd i ni dŵy foddau cyfiaw, a thref-
 nau cyfreithlaw ddwyn oddi arnynt y
 cyfryw bethau dŵach-gefn. Ag os eyn
 Bzenhinoedd ni ynghanol tywyllwch yz
 amseroedd gynt, o 'u gwir garedigrwydd
 a 'u haelder eu bnnain a rowlont y pethau
 hyn iddynt er mwyn crefydd, (ag o ran dar-
 fod hudo coel a chzediniaeth y Bzenhinoedd
 dŵy ffuc-santeiddwydd y gwyz hyn)
 etto 'r oŵz 'on wedi dosparthu niwl yz
 amryfstedd, y dichyn Bzenhinoedd y pŵd
 hyn, yz rhai ydynt o 'z bn alluogrwydd
 a 'r lleill o 'z blaen, ddwyn oddiarnynt yz
 bn rhyw bethau. Canys ni thal dim y
 rhodd a 'r ni bo wedi siccurhau dŵy elwy-
 llys y rhoddwz : ag ni ellir tybied may
 elwyllys perffaith yw 'z hwn a fo we-
 di tywyllu a 'i gaethiwo melon amry-
 fstedd.

Mi a weli bellach, ddarlleydd Crist, * r Ddŵy,
 nogawol, tu-ag-at am Grefydd Crist a a thalſyr-
 orelscynnwyd dŵach-gefn yn hwyz, ag riad yſſyr-
 sydd wedi geni eilwaith, nad peth diei- iaeth hyn o
 thz anghynefinol yw cael o 'z crefydd lyfr.
 hwn ei oganu a 'i wzadwyddo; yn gy-
 meint a chael o Grist a 'r Apostolion yz
 bn rhyw farhaad. Ond er hynny, rhag ofn
 iti adel dy gam-arwain aith somni wŵth
 glywed y modd y mae 'n gŵrthwyne-

Deffynniad Ffydd

bwy2 ni yn croch-weiddi arnom, e ddarfu
 i ni ddosparthu yn hyn o lyfr holl agwedd
 a grym eyn crefydd; sef, beth yw 'n coel
 am Dduw 'r Tad, am Dduw 'r vnig fab
 Iesu Grist, am Dduw 'r Yspryd glan, am
 y2 Eglwys, am y Sacramenteu, am weini-
 dogaeith, am y Scrythurau glan, am ddedd-
 fodeu eglwysig, ag am bob darn o 'n credi-
 niaeth yng Hrist Iesu. *¶* I a fynegassom eyn
 bod ni d2wy ddirfaw2 gas a dygasedd yn
 ffieddu (megis pla-heintiau b2yntion a
 gwentwyn eneidiau) y2 holl hen Heresiau
 y2 rhai pdynt * euog-farnedig pa vn b2yn-
 nag ai trwy eirieu 'r Scrythurau glan,
 ai ynte trwy waith y2 hen G2ymanfa-
 G2ynghozau gynt: a 'n bod ni o2eu byth ag
 allom am y2 hoedl, yn ceisio cyflen d2ach-
 gesn a gossod melwn b2aint, g2wir addysc ag
 ath2awiaeth y2 Eglwys; y2 hyn a ddarfu
 i 'n G2w2thwynebw2 ni eu c2wbl ddiner-
 thu a 'u di-eneidio: A 'n bod ni d2wy nerth
 hen G2yfreithieu, a thost-bagr2wch m2wpa 'g
 allom (fal y dylem,) yn llwy2-gospi holl
 ryfig, anllad2wydd, ag anll2wob2aeth bu-
 chedd. A 'n bod ni 'n cadw b2aint ag yn
 cynnal b2i B2zenhiniaethen, yn y2 vn cy-
 f2w2 a chymeriad, ag y c2w2som-mi nhwy,
 heb na lleihau, na netwidio dim; gan roddi
 i 'n W2psogion g2wbl barch a goruch-f2w-
redd

* gondem-
 nedig.

redd yn swpaf ag yn hyttraf y gallom. A
 darfod i ni gilio ymmaeth oddi wrth y
 Eglwys honno yz hon a ddarfuafe iddynt
 hwy ei gwneuthy yz yn Dgof ladron, yn yz
 hon ni adawsent hwy ddim yn ddilugre-
 dig ar a fae cyffelyb i Eglwys Dduw; a'r
 hon a addefaflant hwy hunain ddarfod iddi
 lithzo lawer ffordd mewn amryfysedd. D
 hon ynte, y ciliaffom-mi, fal y ciliodd Lot
 gynt o Sodom, neu Abraham o '2 wlad a
 elwid Chaldaea; a hynny nid o ran chwant
 ymrasael, eithz wrth archiad a rhybyddiad
 Duw ei hun: A darfod i ni geisio 'n y
 Scrythurau glan di-dwyllodrus, a thynny
 allan 'onynt, math a ffurf sicur ar Gre-
 fydd, dan ddechweled dach-gefn at Wzif-
 Eglwys yz hen Daden a'r Apostolion; sef
 yw hynny, at y dechreuad a'r drefn gyntaf,
 segis at sylfaenau a gwaelod-ffynnon-
 nau'r Eglwys. Ag, o ddoed y gwir, ni
 cheiliaffom-mi 'n hyn o achos ddisgwyd am
 atwddod a chyd-synniad y Gymansa-
 Cyngo yz rhes Tridentum, lle y gwel-
 som-mi nad oedd yz gwneuthy dim
 mewn trefn iawn; lle hedyd yz oedd patob
 yn tyngu ar gynnaf bzaint vn * glwz: lle
 ni wneid bzi na pbzis yn y byd ar Genna-
 deu-bzddol eyn Twyslogion ni; lle ni chae
 vn Disinydd na glwz eglwysig o'n crefydd

* Y Pab
 oeddy, 8n
 hwnnw.

Deffynniad Ffydd

ni mo 'i wzando : eithz lle'r oedd ymblei-
 dio ag ymdrech'u am oruchafiaeth : O her-
 wydd pa ham, ni a wnaethom yn y modd
 y glwae 'r Taden Duwiol gynt a 'n he-
 nafiaid ni 'n fynych, sef, di-wygu anghy-
 flwz eyn heglwysl dzyw waith Senedd-
 Gynanfa o'n gwlad eyn hun : gan yf-
 elwyd oddiar eyn guddfeu (sal y dylem) iau,
 a thzawos-ozthzechiad Pâb Rhufain, i'r
 hwn, nid oeddem-mi rwy-medig; a'r hwn
 nid oedd gantho ddim cyffelib nag i Grist,
 nag i Bedr, nag i bn Apostol, na dim
 chwaith cyffelyb i Escob. Yn ddiwaethaf
 oll, doedyd yz ydym eyn bod ni yn cydsod
 ag yn cyttuno i 'n plith eyn hunain yng-
 hylch holl wzaidd a sylwedd crefydd : a'n
 bod ni, megis ag bn enau, bn anadl, ag bn
 yspzrd, yn anrhydeddu Duw, tad eyn Har-
 glwydd Iesu Grist.

Gan hyrny; (ddarlleydd duwiol Crist,
 nogatol) yn gymmeint ath fod ti yn
 gweled yz achos a'r ysty2 a wnaeth i ni bob
 bn oz ddau, ddwyn crefydd dzach-gefn i'w
 fraint dyledus, a besyd ymadel ag ymlwz-
 thod ar glwy2 byñ; ni ddylaf ti mo2 rhy-
 feddu ddarfod i ni ddetwis ymufuddhau i'n
 istr Crist, rhagoz nog i ddyinion dazarol.
 Iwl Abostol a 'n rhybyddiodd ni na ada-
 cem mo 'n cam-harwain dzyw2 amryw
 athza

athzafwiaethu hynny : ag ar gilio o honom yn enwedig oddiwrth yz rhat a hauerent ymryffon ag amrafaelion yngwrthwyneb i'r addysc a dderbyniasent gen Grist a'r Apostolion. ¶ Mae twyll a dichellion y gwyz hyn er ys talm o amser bellach, yn diflannu ag yn cilio 'n ôl, geyz fron golwg a goleuad yz Cŷengyl ; yz bu agwedd a'r dylluan, wrth godiad a thyrwynniad yz haul . Ag er darfod iddynt adailadu a chodi eu twyll-hudoliaeth cyfplych a'r wybz, etto y mac ef yn ctwympo i lawz dzachgefn segis melwn tro llaw , ag o'i waith ei hun, yn ei herwydd. Canys ni ddylit ti dybied ddigwyddo 'z holl bethau hyn dzwy antur, ag nad oes wybod pa fodd: Ctwyllys Duw oedd synny tanu Cŷengyl Iesu-Grist ar lled trwy 'z byd yz amser ymma , a hynny gan-mwaf yn-nerbyn etwlllys patob . Ag am hynny wedi i eiri'au Duw erchi iddynt, y troodd dynion, o'u gwir-fodd at athzafwiaeth Crist . D'n rhan eyn hunain, yn wir Dduw, ni cheisiasommi gael oddi wrth hyn o beth, na chysoeth, na thzachwanten, nag esmwyth-dza, oblegid digon aml yw 'z pethau hyn gan eyn gwrthwynebwz ni ; a phan oeddy-mi ar eu tu nhwy, yz oedd yn ephengach arnom

Deffynniad Ffydd

o lawer am gaffaeliad a mlynhaad y fath
bethau bydol a 'r rhain. Nid ydym ni y
chwaith yn gwrthod cymmod a heddwch,
eithz o ran heddychu a dyn, ni fynniwn i
moz rhyfelaf a Duw. Melys a hyfryd yw
henw Heddwch, (medd Hilarius) ond etto,
bn peth yw heddwch (heb 'z ef) a pheth arall
yw caethiwed. Herwydd o caen-nhwy 'z
helynaf a fynnent, sef, peri i Grist deui:
bzadychu gwirionedd yz Efyngyl; rhagri-
thio amryfysedd gwarthus; bwlw hud ar
lygeid y Cristnogion; a gwmenth yz cyd-
fwrziadaeth golen yn-nerbyn Duw; nid
Cymmod - heddwch, eithz cam-ammod
caethiwed, fyddde bynny. Rhyw fath ar he-
ddwch fydd ddi-les, (medd Nazianzenus,) a
thzachefn, melwn rhyw fath a 'r anheddwch
y mae lles. Chwennychu heddwch yn am-
modol a ddylem-mi, cymhelled ag y bae
deillwng ge yz-bzon Duw, a chymaint fwy,
a'g allom. Herwydd amgenach no byn, nid
Heddwch, ond Cleddyf, a ddygodd Crist i'r
byd. A chan bynny o myn y Pâb i ni gym-
mod ag ef, ei ran ef yw ceisio gan Dduw
gymmodi ag efo i hun yn gyntaf. Dechze
tws Scismau, (medd Cyprianus,) ydyw eist-
eu myned dynion at y pen, a dychwelyd at
fynnon y Scrythurau glan, ag eisieu cadw
gollodigaethu a gozchmynion yz Athro
Nefatol.

Defatol. Canys eisieu gwneuthy2 hyn
 sydd Kysel, ag nid Heddwch (medd ef). Ag
 nid cysylltedig a 'r Eglwys mo2 neb sydd
 wahanedig oddi wrth y2 Cefngyl. Ond am
 y gwy2 hyn eu harfer nhwy yw gwneu-
 thy2 marchnad a marsiandiaeth o bentw
 Heddwch. Herwydd nid amgen no Thang-
 neddyf bolien segyrlllyd yw '2 heddwch
 blwnntw y maen-nhwy 'n ei geisio mo2
 chwannog. Watodd fyddde gwneuthy2 cym-
 mod a chlyfareddd rhyngthynt hwy a ninne,
 oni bae fod chwant gozuchafiaeth, a glothi-
 neb, ag anllywodzaeth yn ei rwyfiro.

Allymma i chwi pam y mae 'r tuchan, eu
 bryd nhwy sydd ar eu bolien. Cu holl nad
 a 'u trin ydyw am gadw d2wy gytwilydd
 a gwarth, a enillasant hwy d2wy wza-
 dwydd. Achwyn arnom-mi 'r p2yd hyn y
 mae Bardynnw2 y Pâb, a 'i Roddwy2,
 Ard2ethwy2, llattaion, ag eraill y2 rhaf
 sy 'n tybied may elw bydol yw duwiols-
 deb; heb wasnaethu Crist, eith2 eu bolien
 eu hun. Gynt gyntoedd y bu elw annianol
 i 'r fath ddyinion a 'r rhain; a thybied y
 maent eu bod nhwy 'n colli, beth bynnag
 y mae Crist yn ei ennill. Am bynny mae 'r
 Pâb yn ctwyno ddarfod i gariad perffaith
 oeri, a fferru; er mlwyn nad ydis yn talu
 ard2eth iddo ef cyn belacthed ag y2 oeddidd

Deffynniad Ffydd

arfer. **D**rañ byñ y mae ef yn peri 'n cassau
ni fwyddim byth a 'r allo, gan regn ar-
nom, a 'n blyw yn euog o Heresi: fegis y
tybio '2 satwl nid ydynt gydnabyddus a 'n
bachos, nad bylw mo 'n gwaeth ni. **E**tto er
byñ y gyd, yn y cyfamser, nid oes mor cy-
wplidd arnom, ag ni ddylem mor cywyl-
yddio o achos yz **E**fengyl. **H**erwydd mwy
gennym am ogoniant **D**uw nog am fri
dynion. **P**yni a wyddom may gwir yw '2
holl bethau rydym-mi 'n dyscu; ag ni all-
wn-ni na mynd yn-nerbyn eyn cydwybo-
dau eyn hunain, na dilyn testiolaeth yn-
nerbyn **D**uw. **C**anys o gwadwn-ni ddarn
yn y byd o **E**fengyl Iesu Grist geyz-bzon
dynion, ynte a 'n gwada ninne geyz bzon
ei **D**ad. **A**g od oes rai a fyddant fyth gym-
ryd achos anfodlondeb, ag na allant ddio-
ddes athzawiaeth Crist, deillion (meddwn-
ni) a thwyfswyz deillion yw '2 rhai hynny:
etto, nid anllai, rhaid i ni bzegethu a gollod
allan y **G**wirionedd o flaen pob peth, a he-
fyd disgwyl trwy ddioddefgarwch am farn
Duw. **I**n y cyfamser edryched y gwyz
byn beth a wnelont, a meddyliont am eu
hiechydwaiaeth; peidiont a chassau, ag erlid
Efengyl mab **D**uw, rhag ofn iddynt ryw-
mser gael di-wygwz a dialwz onaw ef
i ei achos ei hun, **P**i ddioddefa **D**uw
mo 't

io 'i watfwar . **P** mae dynion yn canfod
 r ps-dyddieu bellach, beth yz ydis arno.
 Am y fflam ymna, pa fwyaf y cedwer hi
 lawz, fwy fwy y cyfyd ag y cynnydda hi .
 Pi wna eu hanffyddlondeb nhwy mo ffy-
 ddolon abdelwid Duw yn ofer. Ddaos nhwy
 ni synnant roi heibio hyn a galedzwydd
 calon , a derbyn Efengyl Crist , diau ynte
 yz aiff **P**ublicanaid a phechaduriaid o 'u
 blaen nhwy i wlad teyznas nef.

Duw Tad eyn Harlgwydd Iesu Grist
 a egozo eu llygeid nhwy y gyd, i allu gwel-
 led y gobaith sanctaidd i'r hwn y darfu eu
 galw, fal y gallom-mi y gyd yn bn , o go-
 neddu 'r bn hwnnw sydd wir Dduw , a'r
 bn Iesu Grist yz hwn a ddanfionodd ef i
 lawz attom o2 **P**ef : i 'r hwn, ynghyd
 a 'r Tad, a 'r **P**spz yd glan, y rho-
 dder holl anrhydedd a gogoni-
 ant yn ollawl dzagowydd.

Amen.

שמע קולי
 ביום אקרא
 ותנני ביום צרה :

